

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Π.Μ.Σ.: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: Σημειωτική και Επικοινωνία

Διπλωματική εργασία

Λόγος και Εξουσία
Το παράδειγμα του ΣΥΡΙΖΑ
Πιθανές μετατοπίσεις στον Λόγο του Αλέξη Τσίπρα πριν και μετά την
25η Ιανουαρίου 2015

της

Γεωργίας Λοτσοπούλου

Επιβλέπων Καθηγητής:
Γεώργιος Πλειός, Καθηγητής Επικοινωνίας και ΜΜΕ -ΕΚΠΑ

Εξεταστές:
Αργύριος Κυρίδης Καθηγητής Τ.Ε.Π.Α.Ε./Α.Π.Θ.
Νικόλαος Φωτόπουλος Επ. Καθηγητής Π.Τ.Ν./Π.Δ.Μ.

Copyright © Γεωργία Λοτσοπούλου, 2017.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Γεωργία Λοτσοπούλου

A.E.M.: 563

Ηλεκτρονική διεύθυνση: glotsop@gmail.com

Έτος εισαγωγής: 2015

Κατεύθυνση: Σημειωτική και Επικοινωνία

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: Λόγος και εξουσία - Το παράδειγμα του ΣΥΡΙΖΑ
Πιθανές μετατοπίσεις στον Λόγο του Αλέξη Τσίπρα πριν και μετά την
25η Ιανουαρίου 2015

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι το/τη συγγραφέα.

Ημερομηνία 31- 05 - 2017

Η δηλούσα
Γεωργία Λοτσοπούλου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτισμικές Σπουδές – Σημειωτική και Επικοινωνία / Cultural Studies – Semiotics and Communication» του Τμήματος Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Σχολής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Στόχος της εργασίας είναι να διερευνήσει, χρησιμοποιώντας επιστημονικά εργαλεία και θεωρίες, τις πιθανές μετατοπίσεις στον Λόγο¹ του Αλέξη Τσίπρα, συγκρίνοντας το γραπτό κείμενο δημόσιων τοποθετήσεών του, πριν και μετά την ανάληψη της κοινοβουλευτικής εξουσίας από τον ΣΥΡΙΖΑ και της ανάδειξής του στο αξίωμα του πρωθυπουργού για πρώτη φορά, στις 25 Ιανουαρίου 2015. Ο Αλέξης Τσίπρας, ως ο δεύτερος νεότερος πρωθυπουργός της Ελλάδας (μετά τον Επαμεινώνδα Δεληγεώργη) και ταυτόχρονα πρωθυπουργός της πρώτης αριστερής κυβέρνησης στη χώρα, ο οποίος κατάφερε ως πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ να οδηγήσει το κόμμα στην ομαλή ενιαιοποίηση και στην εκτόξευση των ποσοστών του κατά είκοσι δύο ποσοστιαίες μονάδες σε τρία μόλις χρόνια –από το 4,6% (2009) στο 26,8% (2012)– αποτελεί ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον παράδειγμα ηγέτη της νεότερης Ελλάδας. Το πλήθος των αντικρουόμενων δημόσιων τοποθετήσεων με αντικείμενο τη ρητορική του, αλλά και το γεγονός ότι η πλειονότητά τους την αντιμετωπίζει με όρους ταύτισης ή απόρριψης, κατέστησαν δελεαστική την απόπειρα μιας όσο το δυνατόν αντικειμενικής κειμενικής ανάλυσης, με χρήση επιστημονικών εργαλείων.

Στην προσπάθεια αυτή πολύτιμος αρωγός στάθηκε ο επιβλέπων, καθηγητής Κοινωνικής και Πολιτικής Ανάλυσης της Επικοινωνίας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, κ. Γεώργιος Πλειός, προς τον οποίο εκφράζονται θερμές ευχαριστίες

---

¹ Λόγος ως απόδοση-μετάφραση του “discourse”, «εκφράζει τη γλωσσική χρήση ως κοινωνική πρακτική, δηλώνει τον ιδιαίτερο τύπο γλώσσας που χρησιμοποιείται σε ένα συγκεκριμένο πεδίο (π.χ. πολιτικός ή επιστημονικός) και αναφέρεται σε έναν συγκεκριμένο τρόπο έκφρασης που νοηματοδοτεί τις εμπειρίες από μιας ιδιαίτερη οπτική γωνία (φεμινιστικό λόγο, καταναλωτικό λόγο, μαρξιστικό λόγο, κ.λπ.)» (Fairclough 1993:138, 1995α:135).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	8
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
2. ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	10
3. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ – ΕΡΓΑΛΕΙΑ	11
3.1. Σημειωτική	13
3.2. Κριτική Ανάλυση Λόγου	14
3.3. Κοινωνική ταυτότητα – Εθνική ταυτότητα	17
3.4. Κομβικά σημεία	19
4. ΥΛΙΚΟ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	20
5. Η ΕΡΕΥΝΑ	22
Α΄ Περίοδος: Φεβρουάριος 2008-Ιανουάριος 2015	22
A1.1. ΙΔΡΥΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΥΡΙΖΑ (10-14 Ιουλίου 2013), ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ	25
A1.2. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ, 19 Οκτωβρίου 2014	30
A2.1. ΠΡΩΤΗ ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ, 17 Οκτωβρίου 2009	34
A2.2. ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΔΥΣΠΙΣΤΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ, 10 Νοεμβρίου 2013	37
A3.1. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΙΒΑΝΩΦΕΙΟ ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ, Θεσσαλονίκη 6 Απριλίου 2008	42
A3.2. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ «Ι. ΒΕΛΛΙΔΗΣ», 13 Σεπτεμβρίου 2014	47
Β΄ Περίοδος: 26 Ιανουαρίου-25 Σεπτεμβρίου 2015 - Εισαγωγή	52

B1.1. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ, 23 Μαΐου 2015	55
B1.2. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ, 30 Ιουλίου 2015	59
B2.1. ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ, 8 Φεβρουαρίου 2015	63
B2.2. ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΨΗΦΙΣΗΣ ΤΟΥ Ν/Σ «ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ Ν.4334/2015, 23 Ιουλίου 2015	67
B3.1. ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ «ΟΧΙ», 4 Ιουλίου 2015	72
B3.2. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ, 18 Σεπτεμβρίου 2015	75
6. ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	82
6.1. Διαπιστώνονται μετατοπίσεις στη σηματοδότηση του «εμείς» και του «αυτοί»;	82
6.2. Εντοπίζεται στροφή σε εντονότερα εθνικιστική-πατριωτική ρητορική;	89
6.3. Εντοπίζονται μετατοπίσεις στη δόμηση εξουσιαστικού- ηγεμονικού Λόγου;	93
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	102
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Πίνακας 1. Το «εμείς» και το «αυτοί» στις ομιλίες της Α' περιόδου	82
Πίνακας 2. Το «εμείς» και το «αυτοί» στις ομιλίες της Β' περιόδου	85
Πίνακας 3: Η κατασκευή της “πατρίδας” και του “εχθρού”	90
Σχήμα 1. Το τρισδιάστατο πρότυπο κριτικής ανάλυσης λόγου του Fairclough	16

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Καθώς ο Λόγος αποτελεί το βασικό όχημα που οδηγεί ένα κόμμα στην εξουσία αλλά και μέσο διατήρησής του σε αυτήν, επιχειρήθηκε στην παρούσα εργασία να διερευνηθεί αν η αρχική εκτόξευση των εκλογικών ποσοστών του ΣΥΡΙΖΑ και στη συνέχεια η άνοδός του στην κυβέρνηση αφήνει αποτύπωμα στον Λόγο του Αλέξη Τσίπρα και αντίστροφα σε ποιο βαθμό διαμορφώνεται ο Λόγος αυτός από τη συγκυρία και τον πολιτικό-επικοινωνιακό στόχο του ομιλητή. Να διαπιστωθεί δηλαδή αν και ποιες μετατοπίσεις εντοπίζονται στον Λόγο, στην πορεία προς την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας.

Μελετήθηκαν και αναλύθηκαν δώδεκα ομιλίες, εντάχθηκαν στη ρηματική και κοινωνική πρακτική, συνδέθηκαν με το πολιτικοοικονομικό συγκείμενο, εντοπίστηκαν λέξεις-κλειδιά και συγκεντρώθηκαν τα δεδομένα που καλύπτουν το χρονικό φάσμα από το 2008 και την εκλογή του Αλέξη Τσίπρα στην προεδρία του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ (σε ηλικία 34 ετών) μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2015, εννέα μήνες δηλαδή μετά την πρώτη ορκωμοσία του ως πρωθυπουργού. Μετατοπίσεις εντοπίστηκαν τόσο μεταξύ των δύο περιόδων όσο και στο εσωτερικό της πρώτης περιόδου, οι οποίες ακολουθούν την πορεία αύξησης των ποσοστών του κόμματος.

Λέξεις-κλειδιά: Αριστερά (Left), ΣΥΡΙΖΑ (SYRIZA), μνημόνιο (MoU, Memorandum of Understanding), δανειακή σύμβαση (loan agreement), διαπραγμάτευση (negociation), χρέος (debt), λαός (people), δανειστές (creditors), Μέρκελ (Merkel), Τόμσεν (Thomsen), Ευρώπη (Europe), περηφάνια (pride), έθνος (nation), σημειωτική (semiotics), κριτική ανάλυση λόγου (critical discourse analysis).

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πέρα από πολιτικές τοποθετήσεις, κομματικές προτιμήσεις και ιδεολογικούς αυτοπροσδιορισμούς, είναι κοινώς αποδεκτό ότι, βάση κάποιων πολύ συγκεκριμένων κριτηρίων, ο Αλέξης Τσίπρας αποτελεί ένα φαινόμενο της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής ιστορίας. Είναι ο δεύτερος νεότερος πρωθυπουργός της Ελλάδας (μετά τον Επαμεινώνδα Δεληγεώργη) και ταυτόχρονα πρωθυπουργός της πρώτης αριστερής κυβέρνησης στη χώρα. Επιπλέον, κατάφερε, ως πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ, να οδηγήσει το κόμμα στην ομαλή ενιαιοποίησή του και στην εκτόξευση των ποσοστών του κατά είκοσι δύο ποσοστιαίες μονάδες σε τρία μόλις χρόνια –από 4,6% το 2009 σε 26,8% το 2012.

Καθώς ο Λόγος αποτελεί το βασικό όχημα που οδηγεί ένα κόμμα στην εξουσία αλλά και μέσο διατήρησής του σε αυτήν, επιχειρείται να διερευνηθεί αν η αρχική εκτόξευση των εκλογικών ποσοστών του ΣΥΡΙΖΑ και η άνοδός του στην κυβέρνηση αφήνει αποτύπωμα στον Λόγο του Αλέξη Τσίπρα, και αντίστροφα, σε ποιο βαθμό διαμορφώνεται ο Λόγος αυτός από τη συγκυρία και τον πολιτικό-επικοινωνιακό στόχο του ομιλητή. Να διαπιστωθεί δηλαδή αν και ποιες μετατοπίσεις εντοπίζονται στον Λόγο του, στην πορεία προς την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας και αμέσως μετά από αυτήν.

Με δεδομένο το τεράστιο εύρος του ζητήματος της σχέσης της Γλώσσας (langue) με την Εξουσία, το οποίο έχει απασχολήσει τις επιστήμες της Γλωσσολογίας, της Πολιτικής Επικοινωνίας και της Κοινωνιολογίας και θεωρητικά ρεύματα από τον μεταδομισμό του M. Foucault έως τον κοινωνικό κονστρουξιονισμό του Laclau, τις γλωσσολογικές θεωρίες του Saussure και του Chomsky, την κοινωνιολογική προσέγγιση του Bourdieu αλλά και την επικοινωνιολογική του Eco, δημιουργήθηκε η ανάγκη, στην παρούσα εργασία, να περιοριστεί το πεδίο της έρευνας. Έγινε εμπειρική ανάλυση συγκεκριμένων ομιλιών, επιλεγμένων βάση κριτηρίων που θα αναλυθούν στη συνέχεια, οι οποίες εξετάστηκαν από τη σκοπιά κυρίως της Σημειωτικής

Ανάλυσης και της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου.

Οι δύο αυτές θεωρίες έχουν επιλεγεί ως χρήσιμα εργαλεία αλλά και για τον πρόσθετο λόγο ότι εξυπηρετούν τον στόχο της έρευνας, ο οποίος, επισημαίνεται, δεν είναι η πολιτική αξιολόγηση του ομιλητή, αλλά η τεκμηρίωση του αποτελέσματος της έρευνας βάση των εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν. Να προσθέσουμε επίσης πως στην πορεία της έρευνας κρίθηκε αναγκαία και η συνδρομή της Θεωρίας της Κατασκευής Ταυτότητας καθώς και της Θεωρίας των Κομβικών Σημείων, που αναλύονται στη συνέχεια.

2. ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Προκειμένου να διερευνηθούν πιθανές μετατοπίσεις στον λόγο και τη γλώσσα του Αλέξη Τσίπρα πριν και μετά την ανάδειξή του στην πρωθυπουργία, επιχειρήθηκε να απαντηθούν τα εξής ερωτήματα:

1. Διαπιστώνονται μετατοπίσεις στη σηματοδότηση του «εμείς» και του «αυτοί»;
2. Εντοπίζεται στροφή σε εντονότερα εθνικιστική-πατριωτική ρητορική;
3. Γίνεται ή όχι ο Λόγος περισσότερο εξουσιαστικός-ηγεμονικός²;

---

²Ως «εξουσιαστικός» εκλαμβάνεται ο Λόγος που αποσκοπεί στη συγκρότηση, ενίσχυση και διατήρηση του προφίλ του ηγέτη, μέσω χρήσης συγκεκριμένων ρητορικών σχημάτων (μεταφορά, επανάληψη), τροπικοτήτων, και «παθών»: (1. «Τα πάθη που παράγουν συλλογικές μορφές ταύτισης είναι μια από τις κινητήριες δυνάμεις της πολιτικής δράσης» (Mouffe, 2001:11). 2. «Υπάρχει κάτι στο πεδίο της ηγεμονίας και της ρητορικής που δεν μπορεί να εξηγηθεί χωρίς τον διαμεσολαβητικό ρόλο των συναισθημάτων» (Laclau, 2004: 49). «Η εξουσία που διαθέτουν τα λόγια(paroles)δεν είναι τίποτε άλλο από την εξουσία που έχει εκχωρηθεί στον εκπρόσωπο λόγου, και τα λόγια του, το περιεχόμενο του λόγου του(discours),και ο τρόπος με τον οποίο μιλάει-δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια μαρτυρία,και μία μαρτυρία ανάμεσα στις άλλες,για το γεγονός ότι περιβάλλεται με την εγγύηση της κατ'εντολήν εξουσίας (Bourdieu, 2008: 159).

3. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ – ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Μία πρώτη προσέγγιση στην ορολογία και το περιεχόμενο της σημειωτικής οφείλει να απαντήσει στο ερώτημα «με τι ασχολείται» και «ποια είναι η οπτική» της σημειωτικής³. Μια πρώτη απάντηση περιέχεται στη φράση του Saussure: «σημειωτική είναι η επιστήμη που μελετά τη ζωή των σημείων στην κοινωνία» (Nöth, 1990:57). Στην παράδοση του Ferdinand de Saussure, κάθε σημείο αποτελείται από ένα σημαίνον (signifier) –τη μορφή που παίρνει το σήμα– και ένα σημαϊνόμενο (signified) –την έννοια που αναπαριστά. Το σημαίνον ερμηνεύεται ως η υλική (ή φυσική) μορφή του σημείου, κάτι που μπορούμε να δούμε, να ακούσουμε, να αγγίξουμε, να μυρίσουμε ή να γευτούμε, ενώ το σημαϊνόμενο είναι μια νοητική κατασκευή (Chandler, 1999). Η ιδιαίτερη οπτική που συγκροτεί τη Σημειωτική ως πεδίο, είναι ότι μελετά τη σημασία, το νόημα των πραγμάτων: *meaning* στα αγγλικά, *sens* στα γαλλικά, αλλά ακριβέστερα και στις δύο γλώσσες *signification* (Λαγόπουλος & Λαγοπούλου, 2016). Αποτελεί επομένως ένα χρήσιμο εργαλείο για τη μελέτη των σημείων ως μονάδων σημασίας αλλά και ως τμημάτων ενός συστήματος σημείων, για τη μελέτη δηλαδή των τρόπων και των κωδίκων με βάση τους οποίους δομείται η σημασία. Για τους Fiske και Hartley, το κεντρικό ενδιαφέρον της σημειωτικής είναι η σχέση μεταξύ ενός σημείου και της σημασίας του και ο τρόπος συνδυασμού των σημείων σε κώδικες (Fiske & Hartley, 1978).

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Peirce «όλο το σύμπαν είναι “βυθισμένο” στα σημεία, αν δεν συντίθεται ολοκληρωτικά από σημεία» (Nöth, 1990:41), ενώ στο ίδιο πλαίσιο ο Lotman μιλά για τη «σημειόσφαιρα» για να υποδείξει τη σφαίρα της «σημείωσης», δηλαδή «τη σφαίρα στην οποία λαμβάνουν χώρα οι διαδικασίες σημασίας» (Λαγόπουλος & Λαγοπούλου, 2016:31).

Ως φορείς νοήματος, επομένως, τα σημεία επιτελούν μία επικοινωνιακή λειτουργία

---

³ Προκαταβολικά να αναφέρουμε πως ο όρος είναι διπλός, *σημειωτική* αλλά και *σημειολογία* που, παρά το διαφορετικό θεωρητικό τους περιεχόμενο, θεωρούνται από τους σημειολόγους (σημειωτικούς / σημειωτιστές) ισοδύναμοι (Λαγόπουλος & Λαγοπούλου, 2016).

εντός της κοινωνίας. Στο σημείο αυτό, η σημειωτική συναντά την επικοινωνία. Και ενώ αρχικά η σημειωτική ορίστηκε με βάση τη σημασία, στη συνέχεια ο Eco τη συνδέσει με την επικοινωνία. Καθώς, όπως εξήγησε ο ίδιος, κάθε πράξη επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων προϋποθέτει την ύπαρξη ενός συστήματος σημασίας και, έτσι, η σημειωτική της σημασίας και η σημειωτική της επικοινωνίας είναι αδιαχώριστες στο πλαίσιο των πολιτισμικών διαδικασιών (Eco, 1972). Η πράξη επικοινωνίας προϋποθέτει επίσης τον πομπό, τον δέκτη, το μήνυμα, τον κώδικα, το πλαίσιο αναφοράς και το μέσο επικοινωνίας⁴. Ενώ παράλληλα, για την αποκωδικοποίηση του νοήματος λαμβάνεται υπόψη ότι ένα μήνυμα, ως σύνολο σημείων, μπορεί να έχει περισσότερα από ένα σημαινόμενα, περισσότερες από μία σημασίες, καθώς τα μηνύματα εντός της κοινωνίας είναι δυνατόν να κωδικοποιούνται με περισσότερους από έναν τρόπους. Στην περίπτωση μάλιστα των συμβόλων, η άμεση, η κυριολεκτική σημασία που αναγράφεται σε ένα λεξικό, υποχωρεί και αντικαθίσταται από την έμμεση σημασία, από τη σημασία δηλαδή που αποκτά ανάλογα με την περίπτωση. Οφείλεται στον Hijelmslev η εισαγωγή τριών βασικών εννοιών της σημειωτικής για τον ορισμό των διαφορετικών λειτουργιών του συμβόλου: δήλωση (ή καταδήλωση, *denotation*), συνδήλωση (ή παραδήλωση ή *συμπαραδήλωση*, *connotation*) και μεταγλώσσα (στο επίπεδο της οποίας λειτουργεί η συνδήλωση).

Αντίστοιχα ο Eco μιλά για δηλωτικούς και συνδηλωτικούς δείκτες, επισημαίνοντας πως οι δηλωτικοί δείκτες είναι σταθεροί, δεν αλλοιώνονται από την παρουσία του συγκεκριμένου⁵ ή της μικρο-περίστασης (τα «πυρηνικά» σήματα του Greimas) ενώ οι

---

⁴ Στον ρώσο γλωσσολόγο Roman Jakobson (Jakobson, 1963) οφείλουμε το επικοινωνιακό μοντέλο στο οποίο συμμετέχουν έξι βασικοί παράγοντες της επικοινωνίας: ο πομπός, ο δέκτης, το μήνυμα, ο επικοινωνιακός κώδικας, το πλαίσιο αναφοράς και ο διάυλος, το κανάλι. Καθένας από τους παράγοντες αυτούς ορίζει μια επικοινωνιακή λειτουργία. Ανάλογα λοιπόν με τον παράγοντα στον οποίο εστιάζει η επικοινωνία, διακρίνονται έξι βασικές γλωσσικές λειτουργίες: Η *αναφορική* εστιάζει στο πλαίσιο αναφοράς, η *συγκινησιακή* εστιάζει στον πομπό, η *βουλητική* εστιάζει στον δέκτη, η *φατική* εστιάζει στο κανάλι, η *μεταγλωσσική* εστιάζει στον κώδικα και η *ποιητική* εστιάζει στο μήνυμα.

⁵Με την έννοια του «ευρέος σημειωτικού περιβάλλοντος». Το «συγκεκριμένο» αναφέρεται στο ενδο-κειμενικό περιβάλλον, ενώ η «περίσταση» στο εξω-κειμενικό (Λαγόπουλος & Λαγοπούλου, 2016β:231).

συνδηλωτικοί είναι μεταβλητοί, επηρεάζονται από το συγκείμενο και έχουν ως αφετηρία τους δηλωτικούς. Επομένως, σύμφωνα με τον Eco, «η δήλωση είναι άμεσα πολιτισμικά αναγνωρίσιμη ενώ η συνδήλωση είναι πολύ πιο αόριστη» (Λαγόπουλος & Λαγοπούλου, 2016:130).

Οι δημόσιες τοποθετήσεις που εξετάζονται, καθώς έχουν ως πομπό ένα πολιτικό πρόσωπο, αρχικά πρόεδρο κόμματος και στη συνέχεια πρωθυπουργό, εξετάζονται ως Λόγος εξουσίας. Παράλληλα, επομένως, με τη Σημειωτική, κρίθηκε απαραίτητη η χρήση της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (συχνά συντομογραφείται ως ΚΑΛ ή CDA: Critical Discourse Analysis), η οποία υποστηρίζει ότι ομάδες που βρίσκονται στην εξουσία ή αγωνίζονται να την κατακτήσουν ή να παραμείνουν σε αυτή, χρησιμοποιούν τα σημεία προκειμένου να δημιουργήσουν κοινωνικά μοντέλα που εκπροσωπούν την ομάδα και την ιδεολογία της, και τελικά υπηρετούν τον στόχο της ομάδας (Phillips & Jorgensen, 2002). Η ΚΑΛ, εξάλλου, έχει διατυπώσει διάφορες θεωρίες και μεθόδους για την εμπειρική διερεύνηση των σχέσεων ανάμεσα στον λόγο και τις κοινωνικές και πολιτισμικές διεργασίες και εξελίξεις σε ποικίλους κοινωνικούς τομείς, και περιλαμβάνει μία σειρά προσεγγίσεων (κριτική γλωσσολογία, κοινωνική σημειωτική, κοινωνιο-γνωστική, ιστορική προσέγγιση) μεταξύ των οποίων και η μέθοδος του Fairclough που θα δούμε αναλυτικότερα παρακάτω.

3.1. Σημειωτική

Στα τέλη του 19ου αιώνα, ο γάλλος γλωσσολόγος και μελετητής των σλαβικών γλωσσών Lucien Tesniere, που είχε επικεντρώσει το ακαδημαϊκό του ενδιαφέρον στη δομή της σύνταξης, έλεγε ότι μία πρόταση είναι σαν ένα θεατρικό έργο, επειδή οι λέξεις παίζουν συγκεκριμένους ρόλους –ως ρήματα, υποκείμενα, κατηγορούμενα, κ.ο.κ.– μέσα σε αυτήν. Και ενώ υπάρχουν χιλιάδες λέξεις, οι «ρόλοι» τους στη σύνταξη μπορεί να είναι περιορισμένοι ή και μοναδικοί (Tesniere, 1959).

Από μία παρόμοια υπόθεση, ότι δηλαδή μία αφήγηση είναι «σαν» μία πρόταση, ξεκινά και η αφηγηματολογία του Greimas, που αποτελεί τη συστηματικότερη

θεωρία ανάλυσης κειμένων, η οποία έχει ως βάση τη θεωρία της γλώσσας όπως διατυπώθηκε από τον πατέρα της δομικής γλωσσολογίας Ferdinand de Saussure, ενώ παράλληλα «πατά» τόσο στην επαναδιατύπωσή της από τον Hjelmslev όσο και στη δομική ανθρωπολογία του Levi-Strauss (Λαγόπουλος & Λαγοπούλου, 2016). Η σχολή του Greimas επιχειρεί να αποκαλύψει τον ρόλο που παίζει η κάθε λέξη μέσα σε ένα κείμενο, να συλλάβει τον τρόπο κατασκευής του κειμένου και να το αναλύσει με όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικό τρόπο, χωρίς να το κρίνει. Ιδιαίτερα χρήσιμο για την ανάλυση των ομιλιών της εργασίας στάθηκε το «σημειωτικό τετράγωνο» του Greimas (Λαγόπουλος & Λαγοπούλου, 2016:85 -128) προκειμένου να εξευρεθούν στις ομιλίες οι «σημασιολογικοί άξονες», οι «δυναδικές σχέσεις», που ξεκινούν από μία βασική αντίθεση A vs μη-A. Έτσι, για παράδειγμα στον ορισμό του «Εμείς vs Αυτοί» χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο του Greimas προκειμένου να καταδειχθεί το versus και να αποκαλυφθεί ο τρόπος που αυτό δομήθηκε πάνω σε συγκεκριμένους σημασιολογικούς άξονες (περιβάλλον, κοινωνία, νεολαία, κ.λπ.).

3.2. Κριτική Ανάλυση Λόγου

Σκοπός της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου είναι να διατυπώσει τη γλωσσική-ρηματική διάσταση των κοινωνικών και πολιτισμικών φαινομένων και των διαδικασιών αλλαγής στην ύστερη νεωτερικότητα. Καλύπτει θέματα όπως: ανάλυση οργανώσεων, παιδαγωγική, εθνικισμός και ταυτότητα, μαζική επικοινωνία και ρατσισμός, μαζική επικοινωνία και οικονομία, δημοκρατία και πολιτική, εξάπλωση των πρακτικών της αγοράς.

Για τους κριτικούς αναλυτές, η γλώσσα, ως Λόγος, είναι μία μορφή δράσης με την οποία οι άνθρωποι όχι απλώς επικοινωνούν, αλλά μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο. Αυτή η μορφή δράσης έχει όρια, στο βαθμό που είναι κοινωνικά και ιστορικά καθορισμένη και βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με άλλες διαστάσεις του κοινωνικού.

Όσον αφορά τον προσδιορισμό «κριτική», η ΚΑΛ είναι κριτική με την έννοια ότι επιζητεί να αποκαλύψει τον ρόλο που παίζουν οι πρακτικές του λόγου στην

αναπαραγωγή των δομών της κοινωνίας, και ειδικότερα στην αναπαραγωγή των κοινωνικών μοντέλων που διέπονται από άνισες σχέσεις εξουσίας. Θεωρεί ότι σε (πολλές) περιπτώσεις ο πολιτικός Λόγος χρησιμοποιείται για να στείλει κωδικοποιημένα μηνύματα με στόχο αυτά να λειτουργήσουν ως απειλή, υπόσχεση, συναλλαγή ή συμφωνία. Ο ρόλος του αναλυτή –κατά την ΚΑΛ– είναι να αποκαλύψει αυτόν τον στόχο και τις πρακτικές στο ευρύ κοινό, με σκοπό να συμβάλει στη διαμόρφωση πιο συμμετρικών σχέσεων εξουσίας στις διαδικασίες της επικοινωνίας, και στην κοινωνική αλλαγή.

Όπως άλλωστε υποστηρίζει ο Eco (1973), ο πολιτικός Λόγος που υποκαθιστά την καταδηλωτική πειθώ με μαγικά «τρικ» και μυστικούς κώδικες αντιπροσωπεύει μία κοινωνική και γλωσσική πραγματικότητα την οποία κάθε δημοκρατική κοινωνία οφείλει να αποδομήσει, μέσω μιας διαδικασίας «απο-μαγικοποίησης», μέσω δηλαδή της αποκάλυψης των μυστικών πρακτικών και κωδίκων.

Μεταξύ των διαφορετικών εκδοχών ΚΑΛ επελέγη αυτή του Fairclough γιατί αποτελεί μια κειμενοκεντρική μορφή ανάλυσης λόγου, στο θεωρητικό πλαίσιο της οποίας η σχέση μεταξύ των ρηματικών πρακτικών και των κοινωνικών δομών είναι σύνθετη και μεταβάλλεται στον χρόνο.

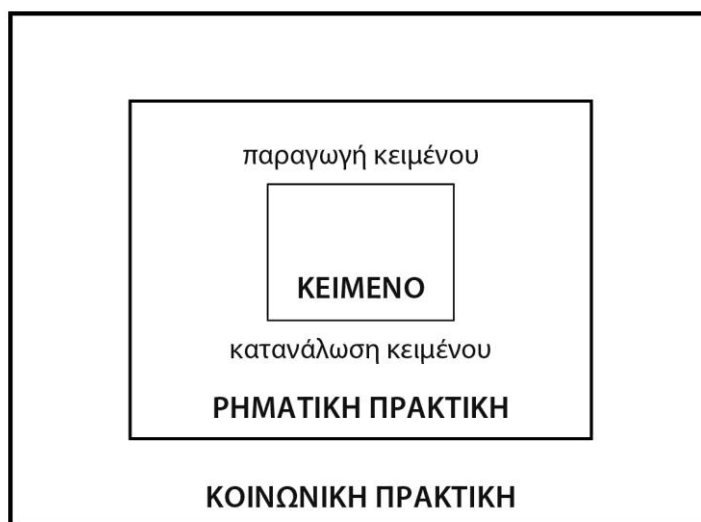
Χρησιμοποιεί δηλαδή την κειμενική ανάλυση για να κατανοήσει τη γλωσσική λειτουργία των ρηματικών διαδικασιών σε επιμέρους κείμενα και αντιμετωπίζει τον λόγο ως δημιούργημα αλλά και ως δημιουργό, καθώς ο Λόγος συμβάλλει στην κατασκευή:

- Κοινωνικών ταυτοτήτων
- Κοινωνικών σχέσεων
- Συστημάτων γνώσης και νοήματος

Οπότε, στην κειμενοκεντρική ανάλυση Λόγου που προτείνει ο Fairclough, ο Λόγος έχει τρεις λειτουργίες: μία «ταυτοτική», μία «σχεσιακή» και μία «ιδεατική» ή «γνωσιακή» λειτουργία. Σύμφωνα με το τρισδιάστατο πρότυπο κριτικής ανάλυσης

λόγου του Fairclough, κάθε χρήση της γλώσσα συνιστά ένα επικοινωνιακό συμβάν που έχει τρεις διαστάσεις και αποτελεί:

- Κείμενο (ομιλία, γραπτό, εικόνα ή συνδυασμό των παραπάνω)
- Ρηματική πρακτική που αφορά την παραγωγή και την κατανάλωση κειμένων
- Κοινωνική πρακτική

Σχήμα 1. Το τρισδιάστατο πρότυπο κριτικής ανάλυσης λόγου του Fairclough (1992b:73).
(Πηγή: L. Phillips & M. W. Jorgensen, *Ανάλυση Λόγου. Θεωρία και μέθοδος*,
μτφρ: Αλέξανδρος Κιουπκιολής, Αθήνα: εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 2009.)

Ιδιαίτερα για την ανάλυση της ρηματικής πρακτικής, αναφέρεται πως επικεντρώνει στους τρόπους με τους οποίους οι συγγραφείς των κειμένων αντλούν από προϋπάρχοντες λόγους και προϋπάρχοντα είδη, για να διαμορφώσουν το κείμενο, καθώς και στους τρόπους με τους οποίους οι δέκτες των κειμένων χρησιμοποιούν προϋπάρχοντες λόγους και είδη για να το καταναλώσουν και να το ερμηνεύσουν. Οι διάφορες ρηματικές πρακτικές συνθέτουν τις τάξεις του λόγου, οι οποίες διαμορφώνουν και διαμορφώνονται κατά τη χρήση και αλλάζουν. Για παράδειγμα, ο Fairclough εντόπισε τον εποικισμό των ρηματικών πρακτικών των δημόσιων θεσμών από τον λόγο της αγοράς και μίλησε για «αγοραιοποίηση του λόγου» (*marketization of discourse*), θέλοντας να περιγράψει αυτή την κοινωνική εξέλιξη της ύστερης

νεωτερικότητας. Στο σημείο αυτό η θεωρία των δημιουργικών ρηματικών πρακτικών συναντάται με τη διακειμενικότητα, την εξάρτηση δηλαδή ενός κειμένου από ένα προγενέστερο κείμενο.

3.3. Κοινωνική ταυτότητα – Εθνική ταυτότητα

Για την έρευνα της διαμόρφωσης του «εμείς» και του «αυτοί» χρήσιμο εργαλείο αποτέλεσε η Θεωρία της Κοινωνικής Ταυτότητας (ΘΚΤ), όπως διατυπώνεται από τον Rupert Brown, (Brown, 2000) και η οποία έχει χρησιμοποιηθεί για την εξήγηση πολλών φαινομένων που απασχολούν την κοινωνική ψυχολογία και όχι μόνο.

Η Θεωρία της Κοινωνικής Ταυτότητας δίνει μια ικανοποιητική ερμηνεία για την ενδοομαδική εύνοια που εμφανίζεται στο υπόδειγμα των *ελαχίστων ομάδων*, σε συνθήκες δηλαδή όπου απουσιάζουν άλλα πιθανά αίτια για διομαδική διάκριση (π.χ. σύγκρουση συμφερόντων) και μόνο πιθανό αίτιο είναι η απλή (και συχνά εικονική) υπαγωγή των συμμετεχόντων στην ομάδα. Αντιμετωπίζει δηλαδή και ερμηνεύει την ενδοομαδική εύνοια ως εκδήλωση της ανάγκης των μελών της ομάδας για θετική διάκριση. Η ΘΚΤ συμπληρώνει τη Θεωρία της Ρεαλιστικής Σύγκρουσης (ΘΡΣ), η οποία προβλέπει την ύπαρξη αντικειμενικών λόγων για την εκδήλωση διομαδικής διάκρισης, όπως είναι για παράδειγμα η σύγκρουση, οικονομικών ή άλλων, συμφερόντων. Αλλά και συμπληρώνεται από τη Θεωρία της Σχετικής Αποστέρησης, η οποία προβλέπει δυσαρέσκεια και συλλογική δράση της ομάδας, όταν γίνεται αντιληπτό ότι απολαμβάνει πολύ λιγότερα από αυτά που πιστεύει ότι της ανήκουν δικαιωματικά.

Όπως εξάλλου έδειξε η Θεωρία της Κοινωνικής Ταυτότητας, η δυσαρέσκεια που πυροδοτείται από τη σχετική αποστέρηση επηρεάζεται από διεργασίες που αφορούν την κοινωνική ταυτότητα, ενώ η ταύτιση με την ενδοομάδα ρυθμίζει τις επιπτώσεις της σχετικής αποστέρησης. Εξίσου χρήσιμη αποδείχθη και η θεωρία του Φαινομένου της Εξωομαδικής Ομοιογένειας, που υποστηρίζει ότι η εξωομάδα προσλαμβάνεται ως πιο ομοιογενής από την ενδοομάδα (Brewer & Brown, 1998 και Brown, 2000).

Όσον αφορά την εθνική ταυτότητα, αρχικά εξετάζεται εάν μέσω της ρητορικής επιδιώκεται η κατασκευή της, και σε ένα δεύτερο επίπεδο εάν αυτή η «ταυτότητα» αντανακλά επιδιώξεις εθνικιστικές ή εθνικιστικού ολοκληρωτισμού.

Με τον όρο *εθνική ταυτότητα* εννοούμε τον «συνδεδετικό κρίκο», το μέσο που συνδέει οργανικά το άτομο με την κοινωνία-έθνος⁶ και το κράτος ως έθνος-κράτος και του παρέχει το συναίσθημα της αλληλεγγύης, του «ανήκειν» σε έναν κοινό προορισμό, αλλά και το συναίσθημα της συμμετοχής στην κρατική κυριαρχία (ή στην επιδίωξή της). Η εθνική ταυτότητα φέρει τα χαρακτηριστικά της *αναδρομικής αφήγησης*⁷, οργανώνει, ανασυνθέτει, και ιεραρχεί όλες τις άλλες –επαγγελματικές, πολιτικές, ακόμα και «φυσικές» ταυτότητες– και αποτελεί μία πρωτίτως πολιτική ταυτότητα, που όμως είναι εμβολιασμένη με το σχεδόν μεταφυσικό συναίσθημα και νόημα του έθνους.

Ενώ σύμφωνα με τον Giddens, «ο εθνικισμός είναι ένα φαινόμενο πρωταρχικά ψυχολογικό: Είναι ο δεσμός των ατόμων με μία δέσμη συμβόλων και πίστεων, που προσδίδουν έμφαση στο κοινοτικό συναίσθημα μεταξύ των μελών μιας πολιτικής ομάδας» (Θεοδωρίδης, Π., 2004:42). Με όρους ψυχανάλυσης εξάλλου εξηγεί και ο Lacan τη δύναμη της εθνικιστικής ρητορικής, χρησιμοποιώντας τον όρο «απόλαυση» – *jouissance*⁸. Όπως εξηγεί ο Σταυρακάκης, σύμφωνα με την ψυχαναλυτική

---

⁶ Στην προσέγγιση του B. Anderson το έθνος «αποτελεί μια πολιτική κοινότητα φαντασιωμένη ως περιορισμένη και κυρίαρχη. Είναι φαντασιωμένη γιατί τα μέλη και του πιο μικρού έθνους δεν πρόκειται ποτέ να γνωρίσουν τα άλλα μέλη της κοινότητας, αν και τα φαντάζονται να συμμετέχουν σ'αυτήν, φαντασιωμένη «ως περιορισμένη, γιατί και το πιο μεγάλο έθνος έχει ορισμένα σύνορα και κυρίαρχη, καθώς γεννήθηκε στην εποχή που ο Διαφωτισμός και η Γαλλική Επανάσταση κατέστρεψαν τη νομιμότητα ενός ιερού δυναστικού βασιλείου. Και τέλος φαντασιωμένη ως κοινότητα, επειδή το έθνος γίνεται αντιληπτό ως βαθιά, οριζόντια συντροφικότητα» (Anderson, 1991:5-7).

⁷ «Ως αναδρομική αφήγηση εννοείται η αναδρομική κατασκευή ενός συλλογικού ιστού (ανάμνηση και αφήγηση συνάμα), που ανασκευάζει, εκ των υστέρων, τη βιογραφία του έθνους με αναμνήσεις. Αναφέρεται σε μνήμες κοινής καταγωγής, παραδόσεις, την ιστορία του έθνους μας κ.λπ., δηλαδή σε κάτι που μοιάζει με την προσωπική βιογραφία ενός ατόμου. Όπως το κάθε άτομο, έτσι και το κάθε έθνος έχει την ξεχωριστή του ιστορία, τις δικές του μνήμες» (Θεοδωρίδης, 2004:121).

⁸ Στο έργο του Λακάν [Jacques Lacan], η απόλαυση [*jouissance*] –μια ικανοποίηση τόσο υπερβολική και έντονη που μπορεί να γίνει οδυνηρή– συνδέεται με την ανάδυση της επιθυμίας για πληρότητα. Προϋποθέτει τη θυσία μιας προσυμβολικής *jouissance* η οποία νοείται ως πληρότητα και γίνεται αντικείμενο απαγόρευσης κατά την είσοδο στον κοινωνικό κόσμο της γλωσσικής αναπαράστασης, όταν καλούμαστε να υποταχθούμε στους «νόμους» της κοινωνικής συμβίωσης και της γλωσσικής επικοινωνίας και προκύπτει κατά πρώτο λόγο από μία διαδικασία συμβολικού ευνουχισμού

θεώρηση, η δύναμη της εθνικής ταυτότητας –ή οποιασδήποτε άλλης ταυτότητας εν προκειμένω– δεν μπορεί να αποδοθεί μόνο στη δομική θέση του «έθνους» ως κομβικού σημείου (ή στη δομική θέση άλλων σημαινόντων και ρηματικών στοιχείων). Υπάρχει μία ακόμη, πολύ πιο «ουσιαστική» διάσταση που θα πρέπει να λάβουμε υπόψη: «Το στοιχείο που κρατά ενωμένη μια δεδομένη κοινότητα δεν είναι δυνατόν να αναχθεί στο σημείο της συμβολικής ταύτισης: ο δεσμός που συνδέει τα μέλη της προϋποθέτει μια κοινή σχέση προς ... την Απόλαυση ενσαρκωμένη» (Žižek, 2002:347-348). Μια απόλαυση που αναφέρει ο Σταυρακάκης «δομείται σε φαντασιώσεις, υποστηρίζεται από εμπειρίες μερικής απόλαυσης και συνδέεται άμεσα με τον ανταγωνισμό που κατευθύνεται προς τους Άλλους» (Σταυρακάκης, Γ., Εθνική ταυτότητα: Λόγος και πάθος).

3.4. Κομβικά σημεία

Τα κομβικά σημεία (nodal points) είναι προνομιακά σημαίνοντα, με επίκεντρο τα οποία διαρθρώνονται και «φωτίζονται» τα υπόλοιπα σημαίνοντα. Ή, όπως αναφέρουν οι Laclau και Mouffe, λειτουργούν ως «κέντρο βάρους» σε ένα νοηματικό σύστημα και «καμπυλώνουν» το ρηματικό πεδίο με τέτοιο τρόπο, που συγκεντρώνουν τα σκόρπια γύρω τους στοιχεία-σημεία και τους αποδίδουν νέο περιεχόμενο, νέο νόημα, το οποίο καθορίζεται ακριβώς από τη σχέση τους με αυτά (Laclau & Mouffe, 2001).

Ο ρόλος τους, αν και ενδεχομενικός και τυχαίος καθώς είναι καθορισμένος από τη χρονική συγκυρία, προσδίδει εντούτοις μια προσωρινή σταθερότητα στη συνάρθρωση του λόγου, η οποία σηματοδοτείται με συγκεκριμένο τρόπο, χάρη σε αυτά τα κομβικά σημεία. Το κομβικό σημείο λειτουργεί δεσμευτικά (ίσως και μυθικά) μέσα στον λόγο και για τα υποκείμενα που ταυτίζονται μαζί του.

Σύμφωνα με τον Σλάβοϊ Ζίζεκ (Slavoj Žižek), σε έναν κομμουνιστικό ιδεολογικό λόγο, για παράδειγμα, μια σειρά από προϋπάρχοντα (μετέωρα) σημαίνοντα (δημοκρατία, κράτος, ελευθερία) αποκτούν ένα συγκεκριμένο, καινούργιο νόημα

(Σταυρακάκης, 2012).

μετά τη συνάρθρωσή τους γύρω από το κύριο σημαίνον, το κομβικό σημείο του λόγου, τον «κομμουνισμό». Μέσα από την παρέμβαση του κύριου σημαίνοντος, τα στοιχεία μετασχηματίζονται σε εσωτερικές στιγμές του λόγου, πράγμα που βρίσκει εφαρμογή σε πολλές διαστάσεις του: «στη δημοκρατία (η αποκαλούμενη "πραγματική δημοκρατία" αντιδιαστέλλεται προς την "αστική τυπική δημοκρατία" ως νομική μορφή της εκμετάλλευσης), στον φεμινισμό (η εκμετάλλευση των γυναικών θεωρείται αποτέλεσμα του ταξικά εξαρτημένου καταμερισμού της εργασίας), στην οικολογία (η καταστροφή των φυσικών πόρων εκλαμβάνεται ως λογική συνέπεια της προσανατολισμένης προς το κέρδος καπιταλιστικής παραγωγής), στο κίνημα ειρήνης (ως κύριος κίνδυνος για την ειρήνη καταγγέλλεται ο τυχοδιωκτικός καπιταλισμός) και ούτω καθεξής» (Žižek, 2006:154).

4. ΥΛΙΚΟ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το πεδίο της έρευνας (σώμα των υπό εξέταση ομιλιών) αποτελείται από δώδεκα συνολικά ομιλίες. Η μελέτη έγινε επί των γραπτών κειμένων, όπως απομαγνητοφωνήθηκαν και αναρτήθηκαν στο διαδίκτυο στην ιστοσελίδα του κόμματος (syn.gr και syrizagr), στην ιστοσελίδα του πρωθυπουργού (primeminister.gr) και αλλού (ιστοτόπους εφημερίδων, sites, κ.λπ.)⁹.

Οι δημόσιες τοποθετήσεις κατατάχθηκαν σε κατηγορίες με βάση δύο κριτήρια:

1. Τον άμεσο δέκτη του μηνύματος, το ακροατήριο
2. Τη χρονική περίοδο εκφώνησής τους

Με βάση το πρώτο κριτήριο οι τοποθετήσεις χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες:

- I. Ομιλίες στη Βουλή
- II. Ομιλίες σε κομματικό ακροατήριο
- III. Ομιλίες σε ανοικτές συγκεντρώσεις

---

⁹ Τα κείμενα των ομιλιών καθώς και αναφορά στην πολιτική πορεία του ομιλητή βρίσκονται στα παραρτήματα.

Ενώ όσον αφορά τον χρόνο, επελέγησαν δύο χρονικές περιόδοι:

- A. Από την εκλογή του Αλέξη Τσίπρα στην προεδρία του Συνασπισμού έως την εκλογική αναμέτρηση της 25ης Ιανουαρίου του 2015, όποτε ο ΣΥΡΙΖΑ έγινε για πρώτη φορά κυβέρνηση.
- B. Από τον Ιανουάριο του 2015 έως την εκλογική αναμέτρηση του Σεπτεμβρίου του 2015.

Κάθε μία από τις τρεις ομάδες ομιλιών εντάσσεται στο ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό της πλαίσιο, το οποίο προηγείται της ανάλυσης. Η ανάλυση της κάθε ομιλίας γίνεται πάνω στους τρεις κύριους άξονες των ερευνητικών ερωτημάτων και, παράλληλα, επισημαίνεται η χρήση ρητορικών σχημάτων¹⁰ (μεταφορές, μετωνυμίες, παρομοιώσεις) και συμπαραδηλώσεων και η επικράτηση ή μη της γλώσσας της διαπραγμάτευσης.

Οι ομιλίες που εξετάστηκαν κατά χρονολογική σειρά είναι:

A΄ Περίοδος

- Ομιλία στο Ιβανώφειο Κλειστό Γυμναστήριο, 6 Απριλίου 2008
- Πρώτη ομιλία στη Βουλή, 17 Οκτωβρίου 2009
- Ομιλία στο Ιδρυτικό Συνέδριο του ΣΥΡΙΖΑ, 10 Ιουλίου 2013
- Ομιλία κατά τη συζήτηση της πρότασης δυσπιστίας στην κυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ, 10 Νοεμβρίου 2013
- Ομιλία στο Συνεδριακό Κέντρο Ιωάννης Βελλίδης στο πλαίσιο της 79ης ΔΕΘ, 13 Σεπτεμβρίου 2014
- Ομιλία στην Κεντρική Επιτροπή του ΣΥΡΙΖΑ, 19 Οκτωβρίου 2014

B΄ Περίοδος

- Προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, 8 Φεβρουαρίου 2015
- Ομιλία στην Κεντρική Επιτροπή του ΣΥΡΙΖΑ, 23 Μαΐου 2015
- Χαιρετισμός υπέρ του «ΟΧΙ» στο δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου 2015
- Ομιλία στη Βουλή για την ψήφιση των προαπαιτουμένων, 23 Ιουλίου 2015

---

¹⁰ Οι μεταφορές και οι μετωνυμίες αποτελούν κοινές μεθόδους προκειμένου ο ομιλητής να οδηγήσει το ακροατήριο να δει την πραγματικότητα με τον τρόπο που τη βλέπει ο ίδιος (Eco, 1973).

- Ομιλία στην Κεντρική Επιτροπή του ΣΥΡΙΖΑ, 30 Ιουλίου 2015
- Κεντρική Προεκλογική Ομιλία στο Σύνταγμα, 4 Σεπτεμβρίου 2015

5. Η ΕΡΕΥΝΑ

Α΄ Περίοδος: Φεβρουάριος 2008-Ιανουάριος 2015

Εισαγωγή

Οι ομιλίες που εξετάστηκαν, αναλόγως με το ακροατήριο στο οποίο απευθύνθηκαν άμεσα –καθώς κάποιες καλύφθηκαν και από τηλε-μέσα (τηλεόραση, ραδιόφωνο, internet κ.λπ.)– είναι:

Κόμμα:

1. Ομιλία κατά τη λήξη των εργασιών του ιδρυτικού συνεδρίου του ΣΥΡΙΖΑ (10 Ιουλίου 2013, Γήπεδο Παλαιού Φαλήρου).
2. Ομιλία στην Κεντρική Επιτροπή του ΣΥΡΙΖΑ, 19 Οκτωβρίου 2014

Βουλή:

1. Πρώτη ομιλία στη Βουλή, κατά τη συζήτηση των προγραμματικών δηλώσεων της κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ, 17 Οκτωβρίου 2009
2. Ομιλία κατά τη συζήτηση της πρότασης δυσπιστίας στην κυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ, 10 Νοεμβρίου 2013

Ανοικτές συγκεντρώσεις:

1. Ομιλία σε ανοικτή συγκέντρωση του ΣΥΝ, Ιβανώφειο, 6 Απριλίου 2008
2. Ομιλία στο πλαίσιο της 79ης ΔΕΘ, Βελλίδειο Συνεδριακό Κέντρο, 13 Σεπτεμβρίου 2014

Σύντομο ιστορικό πλαίσιο

Η πρώτη περίοδος την οποία εξετάζουμε είναι και αυτή με τη μεγαλύτερη διάρκεια, καθώς εκτείνεται από την ημέρα ανάδειξης του Αλέξη Τσίπρα στην ηγεσία του

Συνασπισμού έως την 25η Ιανουαρίου του 2015, οπότε εξελέγη πρωθυπουργός.

Τον Φεβρουάριο του 2008, όταν ο Αλέξης Τσίπρας αναδεικνύεται πρόεδρος του Συνασπισμού, στην κυβέρνηση βρίσκεται, από τον Σεπτέμβριο του 2007, η Νέα Δημοκρατία με πρωθυπουργό τον Κώστα Καραμανλή. Αξιοματική αντιπολίτευση είναι το ΠΑΣΟΚ, ενώ τρίτο κόμμα σε κοινοβουλευτική δύναμη είναι το ΚΚΕ και ακολουθεί ο Συνασπισμός με 14 έδρες.

Στις Ευρωεκλογές της 7ης Ιουνίου 2009 ο ΣΥΡΙΖΑ έρχεται πέμπτο κόμμα με ποσοστό 4,7% και καταλαμβάνει μία έδρα στο Ευρωκοινοβούλιο (2004: 4,16% Νίκος Χουντής) με την ομάδα «Ευρωπαϊκή Ενωμένη Αριστερά / Βόρεια Πράσινη Αριστερά (GUE/NGL).

Τέσσερις μήνες μετά, στις εθνικές εκλογές του 2009 (4 Οκτωβρίου) το ΠΑΣΟΚ (43,92%, 160 έδρες) επιστρέφει στην εξουσία με πρόεδρο τον Γιώργο Παπανδρέου, η Νέα Δημοκρατία (33,48%, 91 έδρες) υφίσταται τη μεγαλύτερη ήττα στη μέχρι τότε ιστορία της, ο ΛΑΟΣ (5,63%, 15 έδρες) ενισχύει τα ποσοστά του, σε αντίθεση με το ΚΚΕ (7,54%, 21 έδρες) που καταγράφει μικρές απώλειες και ο ΣΥΡΙΖΑ (4,6%, 13 έδρες) του Αλέξη Τσίπρα καταφέρνει να εξασφαλίσει την είσοδό του στη Βουλή, παρά τα σημαντικά ενδοπαραταξιακά προβλήματα, και είναι το πέμπτο κόμμα σε κοινοβουλευτική δύναμη. Στις εκλογές αυτές ο Συνασπισμός της Ριζοσπαστικής Αριστεράς, με κυριότερη συνιστώσα τον Συνασπισμό, ψηφίστηκε από 315.627 ψηφοφόρους.

Με τις εκλογές αυτές ξεκινά ο κοινοβουλευτικός βίος του Αλέξη Τσίπρα, ως προέδρου της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ.

Στις εκλογές της 6ης Μαΐου του 2012 ο ΣΥΡΙΖΑ εκτόξευσε το ποσοστό του στο 16,78% (από 4,6%) και ήρθε δεύτερο κόμμα, ενώ νέα αύξηση ποσοστού και εδρών καταγράφηκε και στις επαναληπτικές εκλογές της 17ης Ιουνίου του 2012, οπότε το ποσοστό του έφτασε στο 26,8%. Τον ΣΥΡΙΖΑ ψήφισαν 1.061.265 ψηφοφόροι την πρώτη Κυριακή και 1.655. 053 τη δεύτερη.

Με 71 έδρες στις Βουλή, ο ΣΥΡΙΖΑ πλέον είναι αξιοματική αντιπολίτευση και ο

Αλέξης Τσίπρας πανίσχυρος αρχηγός του.

Από τις εκλογές της 17ης Ιουνίου προέκυψε η κυβέρνηση Αντώνη Σαμαρά, που ανέλαβε μετά την υπηρεσιακή κυβέρνηση του Παναγιώτη Πικραμμένου. Αρχικά ήταν μια κυβέρνηση συνεργασίας της Νέας Δημοκρατίας με το ΠΑΣΟΚ και τη Δημοκρατική Αριστερά. Η τελευταία, ένα χρόνο μετά (21 Ιουνίου 2013), αποσύρει τη στήριξή της στην κυβέρνηση με αφορμή την κυβερνητική απόφαση για το κλείσιμο της ΕΡΤ.

Στις Ευρωεκλογές της 25ης Μαΐου του 2014 ο ΣΥΡΙΖΑ καταγράφει μια ιστορική νίκη: έρχεται για πρώτη φορά πρώτο κόμμα, με ποσοστό 26,52%, ξεπερνώντας το ποσοστό της ΝΔ κατά τέσσερις μονάδες και αυξάνοντας το δικό του κατά 21,9 έναντι των προηγούμενων ευρωεκλογών. Καταλαμβάνει έξι έδρες στο ευρωκοινοβούλιο, με τους Μανώλη Γλέζο, Σοφία Σακοράφα, Δημήτρη Παπαδημούλη, Γιώργο Κατρούγκαλο, Κωνσταντίνα Κούνεβα και Κωνσταντίνο Χρυσόγονο. Η νίκη αυτή έχει καταγραφεί στα ελληνικά και ευρωπαϊκά ΜΜΕ ως η πρώτη νίκη της Αριστεράς στην ελληνική ιστορία και η δεύτερη στην ευρωπαϊκή (είχε προηγηθεί το ΚΚ της Ιταλίας το 1984).

Η κυβέρνηση Σαμαρά οδηγήθηκε σε πρόωρες εκλογές τον Ιανουάριο του 2015 με αφορμή την αδυναμία εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας.

A1. KOMMA

A1.1. ΙΔΡΥΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΥΡΙΖΑ (10-14 Ιουλίου 2013), ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ

Στο πρώτο, ιδρυτικό συνέδριο του ΣΥΡΙΖΑ, ο Αλέξης Τσίπρας εξελέγη πρόεδρος του κόμματος και της Κ.Ε. με ποσοστό 74,08% (Σίσσυ Βωβού 4,69%, Παναγιώτης Ηλιόπουλος 0,66%), εγκρίθηκε το καταστατικό του ενιαίου πλέον κόμματος και η πολιτική απόφαση, ενώ επίσης εγκρίθηκε και η προγραμματική θέση για διαγραφή μέρους του χρέους από μία κυβέρνηση Αριστεράς, μετά από λογιστικό έλεγχο.

Όσον αφορά την πολιτική συγκυρία, στην κυβέρνηση βρίσκεται η κυβέρνηση Σαμαρά-Βενιζέλου, η οποία πριν λίγες μέρες έχει ψηφίσει το πολυνομοσχέδιο που αφορά τις διατάξεις του ν.4172-2013, το οποίο, μεταξύ άλλων καταργεί σχολικούς φύλακες, δημοτική αστυνομία και αρκετές ειδικότητες εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σημαίνει απόλυση 12.000 ανθρώπων.

Η ομιλία που εκφώνησε μετά την εκλογή του ο πρόεδρος του κόμματος, κινήθηκε στους άξονες:

- Περιγραφή της συγκυρίας
- Ορισμός του «αυτοί» και του «εμείς» και διαχωριστικές γραμμές
- Κομματικός άξονας: ποιος θέλει να είναι ο ΣΥΡΙΖΑ και πού στοχεύει. Κινηματική δράση (σελ 6,7) με σύνθημα: «αλληλεγγύη – αντίσταση – ανατροπή». Πορεία που θα ακολουθήσει

Η προσφώνηση στην έναρξη της ομιλίας: «συντρόφισσες» και «σύντροφοι» υπαγορεύεται από τη σύνθεση του ακροατηρίου, το οποίο αποτελείται από συνέδρους, ενώ εντοπίζονται τα διλήμματα:

- Ή τώρα ή ποτέ
- ΣΥΡΙΖΑ ή μνημόνια

- ΣΥΡΙΖΑ ή ανθρωπιστική τραγωδία

Εμείς

- Είμαστε με τον λαό (16 αναφορές μέσα στο κείμενο), με την Αριστερά (6 αναφορές), με τους απολυμένους του πολυνομοσχεδίου που είναι στο δρόμο («απευθύνω χαιρετισμό στον αγώνα τους, είμαστε και θα είμαστε μαζί τους...») με τους εργαζόμενους στην ΕΡΤ, με τα αυτοδιαχειριστικά κινήματα, τα κινήματα αλληλεγγύης.
- Είμαστε αυτοί που υπερασπίζονται τη δημοκρατία (20 αναφορές μαζί με τα παράγωγα) και την κοινωνική συνοχή.
- Είμαστε οι φυλάττοντες τις «Θερμοπύλες της Δημοκρατίας», ενώ ο φιλελευθερισμός θεωρεί εχθρό και αντιμετωπίζει ως εχθρό τη δημοκρατία και κάθε πολίτη που φυλάγει (και όχι φυλάττει) τις Θερμοπύλες της.
- Αρχές μας: δημοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη, σοσιαλισμός, αλληλεγγύη, ελευθερία, εθνική κυριαρχία, πολιτισμός, αλλαγή.

Αυτοί

- Δανειστές
- Εντεταλμένοι των δανειστών
- Εκτελεστές μνημονίων
- Αναίσθητοι («δεν έχουν ούτε ίχνος ευαισθησίας»)
- Εξοντωτές κοινωνικών ομάδων
- Επικίνδυνη για τον λαό μνημονιακή κυβέρνηση
- Τρόικα
- Μέρκελ
- Νεοφιλελευθερισμός, αυταρχισμός, καταστολή, παραβίαση του Συντάγματος, μαύρο (ΕΡΤ – δικτατορία)
- Διαπλοκή, αδιαφάνεια, κομπίνα, ρουσφέτι
- Εντός του κόμματος: όσοι διαφωνούν με απόφαση κατάργησης συνιστωσών – Μανώλης Γλέζος

Για την περιγραφή και τον ορισμό του «εμείς» και του «αυτοί» χρησιμοποιούνται παρομοιώσεις («Με την άνεση γκάγκστερ της εποχής του Αλ Καπόνε»), μεταφορές όπως: «ο οδοστρωτήρας της κυβέρνησης Σαμαρά-Βενιζέλου» ισοπεδώνει κι άλλους ανθρώπους, το πολυνομοσχέδιο «στέλνει στον Καιάδα ανθρώπους», «εκτελεσμένοι» οι απολυμένοι και όλα τα θύματα των δανειστών, το «πραξικόπημα στην ΕΡΤ», η Ελλάδα «σέρνεται στα παζάρια των δανειστών», «Θερμοπύλες της Δημοκρατίας». Η πορεία του ΣΥΡΙΖΑ μετά το 1ο συνέδριο περιγράφεται ως συναρπαστικό ταξίδι, με προτροπή: «να αφήσουμε κάβους, να σαλπάρουμε στις ανοιχτές θάλασσες», «όλα τα σφυριά πρέπει να χτυπάνε στην ίδια κατεύθυνση» (αναφορά στην κατάργηση συνιστωσών και ενιαιοποίηση του ΣΥΡΙΖΑ), «τα πιο όμορφα τραγούδια μας είναι αυτά που δεν τα έχουμε ακόμα τραγουδήσει. Και θα τα τραγουδήσουμε μαζί».

Κομβικά σημεία και συμπαραδηλώσεις

Ήδη από την πρώτη σελίδα της ομιλίας κάνει αναφορά στο πολυνομοσχέδιο που προκάλεσε τις μέρες εκείνες ογκώδη συλλαλητήρια χρησιμοποιώντας γλαφυρή γλώσσα και, όχι τυχαία, κάνει λόγο για «προγραφές». Η λέξη «προγραφή» χρησιμοποιείται για να δηλώσει την εξόντωση κάποιου από κάποια εξουσία χωρίς κανένα λόγο, η δίωξη πολιτικών αντιπάλων χωρίς δίκη και ο όρος προέρχεται από την αρχαία Ρώμη όπου γινόταν διώξεις πολιτών-πολιτικών αντιπάλων χωρίς δίκη αλλά μόνο με την ανάρτηση καταλόγου με τα ονόματά τους (Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα). Στην περίπτωσή μας, ο ομιλητής χρησιμοποιεί το ρήμα «προγράφονται» και τη μετοχή παθητικού παρακειμένου «προγραμμαμένοι» για να σηματοδοτήσει τα «θύματα» του πολυνομοσχεδίου: «στέλνει στον Καιάδα ανθρώπους που δεν είναι επίορκοι, δεν είναι τεμπέληδες, δεν είναι διορισμένοι εκτός ΑΣΕΠ. Έτυχε απλώς να ανήκουν στις κατηγορίες των προγραμμαμένων –στη δημοτική αστυνομία, στην αυτοδιοίκηση, στην εκπαίδευση».

Παράλληλα με την αναφορά «δεν είναι επίορκοι» δεν είναι «τεμπέληδες» υπαινίσσεται το επιχείρημα της τότε κυβέρνησης για το κλείσιμο της ΕΡΤ, τους εργαζόμενους της οποίας είχε χαρακτηρίσει «τεμπέληδες», «αερές αγελάδες» κλπ. Στόχος, να τονιστεί ακόμη περισσότερο το παράλογο των νέων απολύσεων (Ρηματική

Πρακτική κατά Fairclough).

«Αγώνας των εργαζομένων στην ΕΡΤ¹¹»: Η στήριξη στον αγώνα των εργαζομένων στην ΕΡΤ αποτέλεσε κεντρικό θέμα στην προεκλογική ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ, η ΕΡΤ αποτέλεσε κομβικό σημείο της ρητορικής του και κομμάτι του προεκλογικού σποτ στις ευρωεκλογές του 2014, ενώ η αποκατάσταση των 2.300 ήταν ρητή προεκλογική δέσμευση. Το κλείσιμο της ΕΡΤ άλλωστε σήμανε το τέλος της τρικομματικής κυβέρνησης με την αποχώρηση της ΔΗΜΑΡ. Και στους ψηφοφόρους της ΔΗΜΑΡ «κλείνει το μάτι» ο ομιλητής όταν αναφέρει πως «η νέα κυβέρνηση, που δημιουργήθηκε μετά την αποχώρηση της ΔΗΜΑΡ είναι ακόμα χειρότερη από την προηγούμενη».

Αναφορά στη ΔΤ: Χωρίς να την κατονομάζει κάνει αναφορά στη Δημόσια Τηλεόραση, όπως είχε ονομαστεί η διάδοχη της ΕΡΤ κατάσταση και εμμέσως την παρομοιάζει με την ΥΕΝΕΔ: «η ακροδεξιά βαρβαρότητα έχει πάντα στοιχεία γελοιοτήτας». Παράλληλα η λέξη ραδιομέγαρο (σελ. 15) χρησιμοποιείται με περισσότερα από ένα σημαίνόμενα: απολύσεις, αυθαιρεσία, παρανομία, αντισυνταγματικότητα, αντίσταση, αγώνας, δημοκρατία κ.λπ.

Επίσης εμμέσως απευθύνεται στους πρώην ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ όταν απευθύνει κάλεσμα «προς όσους αισθάνθηκαν κάποτε ότι ανήκουν σε μια μεγάλη δημοκρατική παράταξη που θα άλλαζε την Ελλάδα». Η λέξη «αλλαγή» άλλωστε ταυτίστηκε με το ΠΑΣΟΚ στη δεκαετία του 1980.

Χαλκιδική: αναφορά στον αγώνα στις Σκουριές κατά των εργοστασίων εκμετάλλευσης Χρυσού.

Εξουσιαστικός Λόγος

Στο κομμάτι της ομιλίας που απευθύνεται στους συνέδρους βάζοντας τις αρχές και τους κανόνες λειτουργίας του κόμματος, ο Λόγος γίνεται πιο απόλυτος με:

α) Χρήση ελλειπτικών προτάσεων (χωρίς ρήμα):

---

¹¹ Η ΕΡΤ έκλεισε ένα μήνα πριν την εκφώνηση της ομιλίας (11 Ιουνίου 2013). Οι εργαζόμενοι, θεωρώντας το κλείσιμο παράνομο (όπως έκριναν και δικαστήρια αργότερα), συνέχισαν να εκπέμπουν πρόγραμμα κανονικά, καταγγέλλοντας ως παράνομο το κλείσιμο και μη αποδεχόμενοι τον προσδιορισμό «απολυμένοι».

Ένα μέλος μια ψήφος

Όχι προνόμια, όχι αποκλεισμοί

Ανακλητότητα, λογοδοσία, δημοκρατική λειτουργία

β) Χρήση υποτακτικής:

Να τα αποφασίσουμε τώρα και να τα αποφασίσουμε όλοι μαζί

Να μην περισσέψει κανείς

Να αφήσουμε κάβους

Να σαλπάρουμε

Να πάρουμε τις συλλογικές αποφάσεις

Να είστε περήφανοι και συγκινημένοι

γ) Χρήση του ρήματος «πρέπει»:

«κανείς δεν πρέπει να αποφασίζει για τον άλλο»

«Όλα τα σφυριά πρέπει να χτυπάνε στην ίδια κατεύθυνση, στον ίδιο στόχο

δ) Αντιπαράθεση με ιστορικό στέλεχος, πολύ μεγαλύτερης ηλικίας, ιστορικού στελέχους της αριστεράς και αναγνωρισμένου κύρους (Μανώλης Γλέζος) προκειμένου να γίνει αντιληπτό ποιος είναι ο αρχηγός. Χρήση προστακτικής «ακούστε»: μιλάει ο αρχηγός, εσείς ακούστε. Η προσπάθεια του ομιλητή να αποδείξει την ορθότητα της άποψής του γίνεται με τη χρήση ρημάτων και φράσεων όπως: «πραγματικότητα», «αλήθεια», «χρέος», «οφείλουμε» ώστε να γίνει αντιληπτή η ρεαλιστική υπεροχή έναντι του αντιπάλου, τού οποίου ωστόσο, πριν απαντήσει, φροντίζει να επισημάνει την αξία, ώστε να τον καταστήσει ισότιμο συνομιλητή (αναφορά με χρήση μόνο μικρού ονόματος ως ένδειξη οικειότητας) «αναβαθμίζοντας» με τον τρόπο αυτό τον εαυτό του (σελ. 10-15).

Ρητορική κατασκευής εθνικής ταυτότητας

Από την ανάλυση της ομιλίας προκύπτει πως ο ομιλητής σηματοδοτεί τον πατριωτισμό ως την αντίσταση σε ταπεινωτική συμπεριφορά, την άρνηση υιοθέτησης δουλικής στάσης και ρατσιστικών στερεοτύπων κατά της Ελλάδας. Για τη δόμηση αυτού του μοντέλου χρησιμοποιούνται όροι-σημεία όπως:

Α. «Πατριώτες» = δημοκράτες, αλληλέγγυοι, διανοούμενοι («απευθύνουμε κάλεσμα

προς αριστερούς, πατριώτες, εκείνους που πιστεύουν ότι η δημοκρατία είναι η πεμπουσία μιας κοινωνίας πολιτισμού και αλληλεγγύης», σελ.4).

Β. «Εθνική κυριαρχία» (σελ.4)

Γ. Γίνεται επίκληση του «φιλότιμου» και της εθνικής υπερηφάνειας: «...προς τους διανοούμενους, τους ανθρώπους των γραμμάτων και της τέχνης, που βλέπουν την Ελλάδα του πολιτισμού να κατεδαφίζεται και να σέρνεται στα παζάρια των δανειστών» (σελ.5), αλλά και «...προς τους συντηρητικούς εκείνους πολίτες, που αισθάνονται σήμερα να τους προσβάλλουν η ρατσιστική προπαγάνδα κατά των Ελλήνων, τα νεύματα της Μέρκελ και οι ταπεινωτικές ασκήσεις της τρόικας σε βάρος της χώρας (σελ.5).

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης-αγοράς

Χρήση όρων: ιδιοτέλεια, παζάρια, υπολογισμοί, Τρόικα.

A1.2. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ, 19 Οκτωβρίου 2014

Το πολιτικό συγκείμενο της ομιλίας περιλαμβάνει τη μεγάλη νίκη στις ευρωεκλογές τέσσερις μήνες πριν, την παρουσίαση του προγράμματος της Θεσσαλονίκης ένα μήνα πριν (13 Σεπτεμβρίου, Βελλίδειο Συνεδριακό Κέντρο), την επικείμενη διαδικασία εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας, το αίτημα για εκλογές και την προετοιμασία του ΣΥΡΙΖΑ για ανάδειξη στην κυβέρνηση.

Εμείς

Στο πλευρό της κοινωνίας, φωνάζουμε για τη σωστή πορεία («αυτοί που τους φωνάζουμε στρίψτε θα μας ρίξετε στα βράχια»), υπερασπιστές της αλήθειας, μιλάμε για το χρέος, κατάργηση του μνημονίου – επαναδιαπραγμάτευση της δανειακής σύμβασης, κυβέρνηση κοινωνικής σωτηρίας με ισχυρή λαϊκή εντολή που μπορεί να διαπραγματευτεί, ρεαλιστικό πρόγραμμα, ζητάμε εκλογές, υπέρ πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής, δύναμη σταθερότητας, πρώτο σε δύναμη κόμμα, δημοκρατία,

με διεθνές κύρος, όχι μόνο ψήφος διαμαρτυρίας αλλά με ευρύτερες κοινωνικές ομάδες, ιστορική κοινωνική αλλαγή, ενότητα με προοδευτικές αντιμνημονιακές δυνάμεις, απαλλαγή από τα Μνημόνια, με το Λαό και τη διέξοδο, με το πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης, αγωνιζόμαστε για την αλλαγή, με το λαϊκό κίνημα. Σοβαροί, με αίσθηση της ιστορικής ευθύνης.

Αυτοί

α) κυβέρνηση, β) αγορές, γ) ΚΚΕ και άλλα κόμματα της αριστεράς, δ) εσωκομματικοί αντίπαλοι

α) Κυβέρνηση: «καλοί, πειθαρχημένοι, υπάκουοι μαθητές», κυβερνητικοί εταίροι, τάζουν ψέματα (το πιο χυδαίο, το πιο απροκάλυπτο, το πιο υποκριτικό ψέμα που έχει ειπωθεί...), είναι στο τιμόνι, σιωπούν για το χρέος (διακηρύσσουν βιωσιμότητά του), «ναι» στο μνημόνιο – «όχι» στη δανειακή σύμβαση, «ολισθηρό δρόμο της πώλωσης», δέσμιοι συμφερόντων, επιδιώκουν παράταση μνημονίων, με την κρίση

β) Αγορές («οι αγορές είναι αγορές και κοιτούν τα συμφέροντά τους. Υποχρέωση των κυβερνήσεων είναι να προστατεύουν τα συμφέροντα των κοινωνιών), λάθος ηγεσία Ευρωπαϊκής Ένωσης (κάτω από την κοντόφθαλμη Γερμανική ηγεμονία, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιμένει στη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία).

γ) ΚΚΕ: «οχυρώνεται πίσω από μια αδιέξοδη γραμμή, έξω από τις εξελίξεις, πολιτική ίσων αποστάσεων, με τους εχθρούς, με μασκαρεμένη επαναστατική φρασεολογία

δ) Εσωκομματικοί αντίπαλοι: δημιουργοί «τρικυμίας μέσα σε ποτήρι», με «υπαρξιακές κρίσεις και κρίσεις ταυτότητας για ψύλλου πήδημα», εγκλωβισμένοι στην παγίδα της δήθεν πολιτικής καθαρότητας.

Για τον ορισμό του «εμείς» και του «αυτοί» χρησιμοποιούνται μεταφορές, όπως:

Καλός μαθητής (κάνοντας τον καλό μαθητή...), στοργή (θα κέρδιζε τη στοργή των αγορών), η κυβέρνηση Σαμαρά ξεφουσκώνει με πάταγο, καρέκλες της εξουσίας, επόμενη μέρα, κοντόφθαλμη Γερμανική ηγεμονία, φούσκα (η φούσκα έσκασε και αποκαλύπτει τη σκληρή πραγματικότητα για την ελληνική οικονομία), προεκλογικό πυροτέχνημα (succes story), ταμπακίερα (το θέμα του χρέους)

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

Ήδη από την πρώτη παράγραφο γίνεται εμφάνιση των όρων «μνημόνιο», «πιστωτές», «αγορές», ενώ η θέση του ΣΥΡΙΖΑ και του ομιλητή δηλώνεται στη φράση: «ζούμε το απόλυτο αδιέξοδο της κυβερνητικής αυταπάτης ότι κάνοντας τον καλό μαθητή και εφαρμόζοντας κατά γράμμα το μνημόνιο, θα έχουμε την επιείκεια των πιστωτών και τη στοργή των αγορών». Στη ρητορική της διαπραγμάτευσης εντοπίζονται επίσης οι όροι: succes story, εργαλεία αντιμετώπισης της κρίσης, κατάργηση εφαρμοστικών νόμων του μνημονίου, τερματισμός λιτότητας, σκληρή ουσιαστική διαπραγμάτευση, κοινωνικά βιώσιμη λύση, βραχνάς του χρέους.

Ο όρος «success story» (αφήγημα επιτυχίας) αναφέρεται και παραπέμπει στην έκφραση που είχε χρησιμοποιήσει ο Αντώνης Σαμαράς ως πρωθυπουργός κατά το ταξίδι του στην Κίνα, τον Μάιο του 2013, οπότε, μιλώντας σε επιχειρηματικό φόρουμ, κάλεσε κινέζους επιχειρηματίες να συμμετάσχουν στο ελληνικό «success story» επιχειρώντας να προπαγανδίσει την έξοδο της ελληνικής οικονομίας στις αγορές. Στη συνέχεια αποτέλεσε ένα από τα «όπλα» της Νέας Δημοκρατίας και χρησιμοποιήθηκε κατά την περίοδο πριν από τις ευρωεκλογές του 2014.

Ενώ ως «πρόγραμμα Θεσσαλονίκης» αναφέρεται το πρόγραμμα που παρουσιάστηκε στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, στο Βελλίδειο Συνεδριακό Κέντρο στις 13 Σεπτεμβρίου 2014 και αποτέλεσε τον κορμό του προεκλογικού προγράμματος του ΣΥΡΙΖΑ.

Εξουσιαστικός Λόγος

Ο Λόγος του ηγέτη γίνεται εμφανής κυρίως στο τελευταίο τμήμα της ομιλίας, που απευθύνεται στο εσωτερικό του κόμματος και παρατηρείται ευρεία χρήση της υποτακτικής:

Να είμαστε σοβαροί

Να δουλεύουμε σοβαρά

Να ξεπεράσουμε αδυναμίες

Να ανοίξουμε το κόμμα περισσότερο στην κοινωνία

Να συγκροτήσουμε συμμαχίες

Δηλωτική εξάλλου του στόχου του ομιλητή για ηγεμονία του ΣΥΡΙΖΑ στον αριστερό χώρο είναι η φράση «αυτό σημαίνει ηγεμονία».

Ρητορική κατασκευής εθνικής ταυτότητας

Ο «εχθρός», ο «άλλος», η διαφοροποίηση με τον οποίο διαμορφώνει την ταυτότητα του «εμείς», είναι «η Ευρωπαϊκή Ένωση υπό την κοντόφθαλμη Γερμανική ηγεμονία», «ανίκανη να αντιμετωπίσει το μέγεθος της κρίσης Ευρώπη», είναι υποχείριο των αγορών και απλά ακολουθεί τη «γραμμή της κ. Μέρκελ». Το εθνικό συμφέρον ταυτίζεται με το συμφέρον της κοινωνίας καθώς προβάλλεται η ανάγκη μιας νέας «εθνικής, πολιτικής και κοινωνικής συμφωνίας», ενώ παράλληλα το εθνικό συναίσθημα τροφοδοτείται με την υπόσχεση μιας «δυναμικής διεκδίκησης» και «ενεργής προώθησης» των συμφερόντων της Ελλάδας και «σωτηρίας» της χώρας.

A2. ΒΟΥΛΗ

A2.1. ΠΡΩΤΗ ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ, 17 Οκτωβρίου 2009

Η παρούσα είναι η παρθενική ομιλία του Αλέξη Τσίπρα στη Βουλή, ως προέδρου της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ, που με δεκατρείς βουλευτές είναι η 5η κοινοβουλευτική δύναμη, βάση των αποτελεσμάτων των εκλογών της 4ης Οκτωβρίου.

Η ομιλία εκφωνήθηκε κατά τη συζήτηση των προγραμματικών δηλώσεων της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, με πρωθυπουργό τον Γιώργο Παπανδρέου.

Η οικονομική κρίση δεν έχει δείξει ακόμη πλήρως τις διαστάσεις της, ο Κώστας Καραμανλής έχει χάσει την κυβέρνηση και η Νέα Δημοκρατία υφίσταται τη μεγαλύτερη ήττα στην ιστορία της, ενώ ο Γιώργος Παπανδρέου, που θα κληθεί να αντιμετωπίσει την κρίση χρέους, διακηρύττει ότι μπορούν να εξευρεθούν κονδύλια από την καταπολέμηση της διαφθοράς και της φοροδιαφυγής («Λεφτά υπάρχουν»).

Εμείς:

- Έχουμε συγκεκριμένο εναλλακτικό πρόγραμμα διαρθρωτικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων, μιλάμε για λογαριασμό της «ξεχασμένης κοινωνίας» (εργαζόμενοι, πολίτες, κοινωνία).
- Είμαστε υπέρ των αναγκών των πολλών.
- Είμαστε δίπλα σε όσους «δεν έχουν φωνή», δεν έχουν δύναμη: μακροχρόνια άνεργους, εργαζόμενους με stage, με «μπλοκάκι», ενοικιαζόμενους, χαμηλόμισθους, χαμηλοσυνταξιούχους, ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων.
- Μιλάμε «εξ ονόματος» των «ξεχασμένων» κοινωνικών ομάδων (που σαν όρος απαντάται πέντε φορές μέσα στην ομιλία).
- Στοχεύουμε να είμαστε η αριστερή προγραμματική αντιπολίτευση
- Κατά της παραχώρησης του σταθμού εμπορευματοκιβωτίων στο Λιμάνι του Πειραιά στην κινεζική πολυεθνική (COSCO).

- Υπέρ της διατήρησης του δημόσιου πλούτου της χώρας υπό δημόσιο έλεγχο.
- Υπέρ του εκδημοκρατισμού της πολιτικής και στις ανεξαρτησίας της από οικονομικά συμφέροντα.
- Υπέρ του διαχωρισμού Κράτους – Εκκλησίας
- Υπέρ της αλλαγής του εκλογικού νόμου
- Υπέρ του οικολογικού μετασχηματισμού
- Κατά των ιδιωτικών πανεπιστημίων: «μαγαζάκια που κατά παράβαση του Συντάγματος, διεκδικούν καθεστώς ιδιωτικού πανεπιστημίου»
- Πρόταση ΣΥΡΙΖΑ: Δημιουργία μετώπου στην Ευρωπαϊκή Ένωση που θα αμφισβητεί το Σύμφωνο Σταθερότητας
- Κοινό μέτωπο με Ευρωπαϊκή Αριστερά

Αυτοί:

- Προηγούμενες κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ: ξεπούλησαν Ναυπηγεία Σκαραμαγκά
- Κυβερνήσεις ΝΔ-ΠΑΣΟΚ: αύξησαν όριο ομαδικών απολύσεων, απειλούν συλλογικές συμβάσεις
- Γερμανοί: μας απειλούν
- Διεθνείς αγορές: πιέζουν
- Βρυξέλες – Αλμούνια: απαιτούν κατάργηση δικαιωμάτων, ξεπούλημα δημόσιας περιουσίας

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

- Κρίση: της απασχόλησης, των εργασιακών σχέσεων, της κοινωνικής ασφάλισης, των συντάξεων, του κοινωνικού κράτους, του περιβάλλοντος, του εισοδήματος.
- Καπιταλιστική κρίση, οικονομική, κοινωνική, οικολογική
- Απειλή για την κοινωνία
- Ευκαιρία-δυνατότητα για νέο προσανατολισμό, νέα ιεράρχηση με βάση τις ανάγκες των πολλών
- Ασπίδα κοινωνικής προστασίας, αλληλεγγύη, προστασία από απολύσεις, ανάκαμψη απασχόλησης, στήριξη εισοδήματος, αναδιανομή πλούτου, δημόσιος έλεγχος χρηματοπιστωτικού συστήματος

- Βαθύτατη οικονομική και κοινωνική κρίση
- Σύγκλιση μισθών και συντάξεων με μέσο όρο Ευρωπαϊκής Ένωσης
- «Άνεργη ανάκαμψη»
- Υπερβολικό έλλειμμα

Μεταφορές – συμπαραδηλώσεις

«Βγάζετε φλας αριστερά και στρίβετε δεξιά» (προς Γ. Παπανδρέου).

Μας λένε «ξηλώστε» ασφαλιστικό, εργασιακά δικαιώματα

«Νταβατζήδες»: εργολάβοι δημοσίων έργων και ταυτόχρονα ιδιοκτήτες μέσω ενημέρωσης. Όρος με «ληξιαρχική πράξη γέννησης» (6 Οκτωβρίου 2004) που φέρεται να χρησιμοποίησε ο τότε πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής μιλώντας σε συνάντηση βουλευτών σε ταβέρνα, προκειμένου να δείξει την αποφασιστικότητά του να πολεμήσει τη διαπλοκή μέσω του νόμου για τον «Βασικό μέτοχο»: «Δεν θα αφήσω πέντε νταβατζήδες και πέντε άλλα κέντρα να χειραγωγήσουν την πολιτική ζωή του τόπου, γιατί είναι εύκολα αντιμετωπίσιμα. Αρκεί να κάνουμε εμείς τη δουλειά μας ως νομοθέτες και η Δικαιοσύνη τη δική της δουλειά».

Εξουσιαστικός Λόγος

Ήπια προτροπή: «επιτρέψτε μου να σας πω» (σελ.12), «εμείς θα σας προτείνουμε να διαπραγματευτείτε» (σελ.9) Όχι μία αδιαμφισβήτητη αλήθεια, αλλά μία έκφρασή της.

Ερώτηση στη θέση καταγγελίας: «Τι απέγιναν οι λεγόμενοι "νταβατζήδες"; Δεν υπάρχει πια θέμα οικονομικής διαπλοκής με την πολιτική εξουσία; Τι γίνεται με τις περίφημες αδειοδοτήσεις;», «Θα καταργήσετε τα stage;», «τι αυξήσεις θα δώσετε και σε τι ύψος;».

Προειδοποίηση: «δική μας δουλειά είναι να σας ελέγχουμε».

Χρήση κυρίως οριστικής έγκλισης: «εμείς πιστεύουμε ότι είναι ένα ώριμο θέμα ο διαχωρισμός Κράτους – Εκκλησίας».

Υποτακτική λιγότερο συχνή: «να κάνετε κάτι άλλο».

Κατασκευή εθνικής ταυτότητας

Η αντίθεση που απαιτείται για την κατασκευή της ταυτότητας, δομείται στην αντιπαλότητα με «τους Γερμανούς» (αντί γερμανική κυβέρνηση) που «μας απειλούν» (επίσης γενίκευση το «μας») αλλά και με τους «κινέζους» και τους «αμερικανούς» (γενίκευση) και γενικότερα όσους διεκδικούν κομμάτια του δημόσιου πλούτου. Στο βαθμό λοιπόν που ιδιαίτερα για ακίνητη περιουσία όπως το λιμάνι του Πειραιά, εκτιμάται ότι αποτελεί «νευραλγικό σημείο για την ασφάλεια της χώρας», το εθνικό ταυτίζεται με το δημόσιο και επιλέγεται ο όρος «ξεπούλημα» για την πώληση, με σαφή στόχευση. Το εθνικό συμφέρον ταυτίζεται με το δημόσιο συμφέρον, αλλά και το συμφέρον των λαϊκών στρωμάτων. Η λέξη «Ελλάδα» αναφέρεται μία φορά.

A2.2. ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΔΥΣΠΙΣΤΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ, 10 Νοεμβρίου 2013

Το βράδυ της Πέμπτης 7 Νοεμβρίου 2013 ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης Αλέξης Τσίπρας, κατέθεσε στη Βουλή πρόταση δυσπιστίας κατά της τότε κυβέρνησης Σαμαρά-Βενιζέλου, εκ μέρους της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ, προκειμένου, όπως δήλωσε, «να σταματήσει η πορεία προς την οικονομική καταστροφή της χώρας και την απαξίωση της Δημοκρατίας».

Η κίνηση χαρακτηρίστηκε αιφνιδιαστική και εκδηλώθηκε κατά τη συζήτηση νομοσχεδίου του υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης. Ο πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ παίρνοντας τον λόγο στην Ολομέλεια κατηγόρησε την κυβέρνηση για «πλήρη υποταγή» στην Τρόικα ενώ χαρακτήρισε «θεσμική εκτροπή» το κλείσιμο της ΕΡΤ και στηλίτευσε το άρθρο για την ψηφιακή τηλεόραση που είχε ψηφιστεί πριν λίγες μέρες, καθώς και την εισβολή των ΜΑΤ στο Ραδιομέγαρο της ΕΡΤ στις 4:20 τα ξημερώματα της ίδιας μέρας, προκειμένου να εκκενωθεί το «υπό κατάληψη» κτίριο.

Η συζήτηση επί της πρότασης δυσπιστίας ξεκίνησε την Παρασκευή 8 Νοεμβρίου και ολοκληρώθηκε τα μεσάνυχτα της Κυριακής 10 Νοεμβρίου.

Η κυβερνητική πλειοψηφία ΝΔ και ΠΑΣΟΚ έλαβε την ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής με 153 ψήφους, με μοναδική απώλεια εκείνη της κυρίας Θεοδώρας Τζάκρη, η οποία υπερψήφισε την πρόταση της αξιωματικής αντιπολίτευσης και

διεγράφη από το ΠΑΣΟΚ και μια απουσία -λόγω ασθένειας -του «γαλάζιου» βουλευτή κ. Ν. Κακλαμάνη.

Με το «ναι» στην πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ (71) συντάχθηκαν οι ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ. Δεκαεφτά ήταν τα «παρών» που καταγράφηκαν από τη ΔΗΜΑΡ και τρεις ανεξάρτητους βουλευτές (τους κκ. Αν. Λοβέρδο, Χρ. Αηδόνη και Γ. Κασαπίδη).

Η ομιλία κινείται στους άξονες:

- Παρουσίαση της ανθρωπιστικής κρίσης
- Καταγγελία της κυβέρνησης και του πρωθυπουργού προσωπικά για ανικανότητα, διαπλοκή με μεγάλα συμφέροντα (καναλάρχες, φοροφυγάδες λίστας Λαγκάρντ, λαθρέμπορους), παραβίαση του συντάγματος και της νομιμότητας, αυταρχικότητα (ΕΡΤ), εξυπηρέτηση μεγάλων συμφερόντων
- Ξεκάθαρη ταύτιση ΣΥΡΙΖΑ με συμφέροντα χαμηλών στρωμάτων

Εμείς

Με τον «φτωχό, τον πονεμένο, τον κατατρεγμένο», τον κακομοίρη, τον άστεγο, τον άνεργο, τον εργαζόμενο στην ΕΡΤ, με τη νομιμότητα, το Σύνταγμα, τη Δημοκρατία, τους Έλληνες και τις Ελληνίδες.

Αυτοί

Με «το μεγάλο κεφάλαιο, αυτούς που φοροδιαφεύγουν, που φοροαποφεύγουν» (σελ. 10), συγκαλύπτουν σκάνδαλα (λίστα Λαγκάρντ – υποβρύχια) αλλά και της «ύφεσης» και της «αποεπένδυσης». «Υποταχτικοί» στην Τρόικα και τον Τόμσεν («Καταρχάς, μόνο ότι ανέχεστε να συζητάτε με αποτυχημένους υπαλλήλους οργανισμών που οι προϊστάμενοί τους δημοσίως ομολογούν ότι το πρόγραμμα στην Ελλάδα απέτυχε, αλλά αυτοί εδώ οι υφιστάμενοι βγάζουν και γλώσσα από πάνω, είναι δηλωτικό της υποταχτικής σας στρατηγικής (σελ.6, 7).

Εξουσιαστικός Λόγος

Από τις πρώτες κιάλας φράσεις είναι εμφανής η κλιμάκωση εξουσιαστικών

εκφάνσεων του Λόγου, όπως αποτυπώνονται στις εκφράσεις ισχυρής θέσης και πυγμής:

«Σας καλούμε κυρίες και κύριοι βουλευτές...»

«Καλούμε τη Βουλή να αποσύρει την εμπιστοσύνη της στην κυβέρνηση, να εναρμονιστεί με την πραγματικότητα...»

Πέραν της χρήσης του ρήματος «καλούμε» παρατηρείται επίσης η χρήση της υποτακτικής έξι φορές ήδη από τις έξι πρώτες φράσεις. Εκτεταμένη επίσης είναι η χρήση του δεύτερου προσώπου, απευθυνόμενος προς την κυβέρνηση και τον πρωθυπουργό προσωπικά, ως ίσος προς ίσον («Αναρωτιέμαι –κοιτάξτε με, δεν είναι κακό», σελ. 7) εντύπωση που επιτείνει η συχνή χρήση ευθείας ερώτησης (στέγη ποιος θα δώσει στους άστεγους; ψωμί ποιος θα δώσει στους πεινασμένους;» σελ.8) και ο μεγάλος αριθμός ρητορικών ερωτήσεων (σελ.8). Στη σελ. 6 εντοπίζεται επίσης η χρήση πρώτου προσώπου του ρήματος «προκαλώ» («σας προκαλώ» ...) καθώς και του απρόσωπου ρήματος «πρέπει» που είναι μια σαφής παρότρυνση (σελ.8) και επίκληση αναγκαιότητας.

Απεύθυνση σε δεύτερο πρόσωπο και στον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης Ευάγγελο Βενιζέλο με έμμεση απειλή: «Μην είστε τόσο ανυπόμονος κύριε Βενιζέλο. Όλα θα γίνουν στην ώρα τους...» (αναφορά στην υπόθεση των υποβρυχίων).

Χρήση της προστακτικής: «πείτε μου», «απαντήστε», «δώστε μια εξήγηση»... (σελ.11), «ιδού... ιδού...» (σελ. 12).

Μεταφορές

Ευρεία είναι η χρήση μεταφορών προκειμένου να αποδοθεί η σοβαρότητα της οικονομικής κρίσης που βιώνουν οι πολίτες, με εκφράσεις όπως «εθνική τραγωδία», «κοινωνικό ολοκαύτωμα», η κρίση «χτυπά την πόρτα εκατομμυρίων συμπολιτών μας», νέα σκληρή τιμωρία, χιλιάδες άνθρωποι «στοιβάζονται», «βραδυφλεγής βόμβα» οι ανασφάλιστοι συμπολίτες μας, φορολογική λαίλαπα ισοπεδώνει χιλιάδες ανθρώπους, «η ζωή τους κρέμεται στο τσιγκέλι της γενικής εκποίησης», «γκιλοτίνα», κοινωνικά ερείπια (2), πατάτε σε δυο βάρκες, κυβέρνηση και τρόικα ετοιμάζονται να μπήξουν το μαχαίρι στην πληγή (σελ.6). Οι βουλευτές σας «έχουν κάνει μαύρα μάτια

να σας δούνε» (σελ. 7)

Μετωνυμίες

«Ψωμί», αντί για «μέσα επιβίωσης» – «ποιος θα δώσει στους πεινασμένους;»,

Συμπαράδηλωση

«Ντερμπεντέρηδες» δημοσιογράφοι: έμμεση αλλά σαφής αναφορά στον δημοσιογράφο του MEGA Γιάννη Πρετεντέρη, που αποτέλεσε σύμβολο των συστημικών MME τα οποία έβαλαν κατά του ΣΥΡΙΖΑ και θεωρήθηκαν υπερασπιστές των μνημονίων και της κυβέρνησης ΝΔ-ΠΑΣΟΚ.

«Λαοκτόνος» φόρος στο πετρέλαιο (σελ.9): αναφέρεται σε θανάτους από ασφυξία ανθρώπων που χρησιμοποίησαν μαγκάλι για να ζεσταθούν καθώς και στην καύση επικίνδυνων για την υγεία υλικών (νοβοπάν, βαμμένων με τοξικά χρώματα ξύλων, κ.λπ).

«Αυτοί που τα φάγανε μαζί, ρωτούν πού θα βρούμε τα λεφτά για να αντιμετωπίσουμε την ανθρωπιστική κρίση»: Αναφέρεται στη φράση που σημάδεψε τον πολιτικό βίο της χώρας και την οποία εκστόμισε ο Θόδωρος Πάγκαλος στις 21 Σεπτεμβρίου του 2010, ως Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Παπανδρέου, κατά τη συζήτηση στη Βουλή του νομοσχεδίου που αφορούσε την κατάργηση και συγχώνευση υπηρεσιών, οργανισμών και φορέων του δημοσίου τομέα

Άλλα ρητορικά σχήματα

Παρατηρείται η χρήση ρητορικών σχημάτων, όπως της συμπλεκτικής αναίρεσης («όχι μόνο δεν διαπραγματευτήκατε, όχι μόνο δεν διεκδικήσατε ... αλλά με υποτακτική συμπεριφορά παίρνετε αποφάσεις», «δεν είναι μόνο ότι οι από κάτω δεν σας θέλουν. Είναι και ότι εσείς δεν μπορείτε» σελ.3, «δημοκρατία είναι όχι μόνο περιττή αλλά και εμπόδιο» σε. 4) της επανάληψης («Αποτύχατε να συγκρατήσετε την οικονομική κατάρρευση, αποτύχατε να αρθρώσετε ένα συγκεκριμένο εναλλακτικό σχέδιο, αποτύχατε να αντιμετωπίσετε την ανθρωπιστική κρίση», «μιλάτε για success story» X3, σελ.4), της αντίθεσης, τόσο σε επίπεδο λόγου («η πρόταση δυσπιστίας δεν είναι του ΣΥΡΙΖΑ. Η δυσπιστία είναι της μεγάλης πλειοψηφίας της κοινωνίας», «η

δυσπιστία δεν είναι εδώ μέσα, είναι εκεί έξω»), αλλά και σε επίπεδο εικόνας (εδώ μέσα συζήτηση της πρότασης μομφής, την ίδια στιγμή έξω, μομφή από την κοινωνία που ψάχνει στα σκουπίδια), ερωτήσεις (σελ. 5), διαζευκτικό σχήμα (σελ.5) αλλά και χρήση φράσεων-κλισέ, όπως π.χ. «τα ψέματα τελειώνουν» (3 φορές, σελ 2,7, 9).

Χιούμορ: «Και τον κουβαλάτε και στις πλάτες. Αντιλαμβάνομαι είναι βαρύ φορτίο...» – αναφορά στην συγκυβέρνηση με Ευάγγελο Βενιζέλο.

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

Από το λεξιλόγιο της διαπραγμάτευσης εντοπίζονται οι λέξεις: αναδιαπραγμάτευση, διεκδίκηση, δανειακή σύμβαση, συνθήκη, μνημόνιο, μέτρα, εναλλακτικό μνημονίου σχέδιο, εταίροι, δανειστές, ανθρωπιστική κρίση, ανείπωτη καταστροφή, υποτακτική συμπεριφορά, πρωτογενές πλεόνασμα (σελ. 6), βιώσιμη λύση για το χρέος, διαγραφή μεγάλου μέρους του χρέους, ύφεση, χρεολύσια, τόκοι, πανωτόκια.

Κατασκευή εθνικής ταυτότητας

Το εθνικό συμφέρον ταυτίζεται ξεκάθαρα με το συμφέρον των λαϊκών στρωμάτων ενώ οι αντίπαλοι ταυτίζονται με την εξυπηρέτηση ξένων συμφερόντων, την εκτέλεση οδηγιών των δανειστών, την καταπάτηση του Συντάγματος και την υπονόμηση του δημοσίου συμφέροντος, σύμβολο του οποίου καθίσταται η ΕΡΤ.

A3. ΑΝΟΙΚΤΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

A3.1. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΙΒΑΝΩΦΕΙΟ ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ, Θεσσαλονίκη 6 Απριλίου 2008

Η ομιλία πραγματοποιήθηκε δύο μόλις μήνες μετά την εκλογή του Αλέξη Τσίπρα στην προεδρία του Συνασπισμού της Αριστεράς, των Κινημάτων και της Οικολογίας και αποτελεί την «πρώτη πολιτική εξόρμηση» του κόμματος με τη νέα ηγεσία, ενώ εκφωνήθηκε παρόντων των Λεωνίδα Κύρκου, Μανώλη Γλέζου και Πάνου Δημητρίου. Την περίοδο εκείνη, στο πολιτικό σκηνικό κυριαρχεί η υπόθεση της απόπειρας αυτοκτονίας του πρώην γενικού γραμματέα του υπουργείου Πολιτισμού, Χρήστου Ζαχόπουλου, που δημιούργησε ένα πολιτικό-αστυνομικό θρίλερ, άφησε υπόνοιες για συναλλαγές με «μαύρο» χρήμα με εκδοτικό συγκρότημα, στοίχισε έναν βουλευτή στην κοινοβουλευτική πλειοψηφία, η οποία έπεσε στους 152 βουλευτές. Η κυβέρνηση «παίρνει ανάσα» με το βέτο στο Βουκουρέστι για το όνομα της ΠΓΔΜ και ο Συνασπισμός βλέπει τα ποσοστά του στις δημοσκοπήσεις να ανεβαίνουν προκαλώντας ανησυχίες στο ΠΑΣΟΚ, που τείνει «χειρά φιλίας» για να εισπράξει την απάντηση του προέδρου του ΣΥΝ «δεν θα πάρουμε». Παράλληλα αρχίζει να φαίνεται η απειλή στα εργασιακά δικαιώματα (ομαδικές απολύσεις, ελαστικό ωράριο) και έντονες είναι οι συζητήσεις για την πρόωπη αποκρατικοποιήσεων.

Από την ημέρα της εκλογής του στην προεδρία του ΣΥΝ, ο Αλέξης Τσίπρας έχει δώσει πολλές συνεντεύξεις αλλά έχει μιλήσει μόνο σε περιορισμένο ακροατήριο, κυρίως κομματικό (ΚΠΕ), συνδικαλιστικό (συνέδριο ΟΣΠΑ) ή περιορισμένο ανοικτό (συλλαλητήριο στο Μαντούδι).

Στη Θεσσαλονίκη, η συγκέντρωση πραγματοποιείται στο Ιβανώφειο Αθλητικό Κέντρο, χωρητικότητας 2.500 ατόμων με ισχυρό ωστόσο συμβολισμό καθώς φέρει το όνομα πολωνού κολυμβητή του Ηρακλή, που πολέμησε στην Αντίσταση κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και εκτελέστηκε από τους Γερμανούς στην Καισαριανή, το 1943. Δίπλα μάλιστα στην κεντρική είσοδο υπάρχει η προτομή του.

Στην ομιλία κυρίαρχος είναι ο στόχος ορισμού του πολιτικού στίγματος του κόμματος και προσέλκυσης οπαδών, νέων σε ηλικία, που «τώρα χτίζουν την αριστερή τους ταυτότητα» (σελ. 8).

Καθώς πρόκειται για κεντρική πολιτική συγκέντρωση, ο ομιλητής απευθύνεται στο ακροατήριο με τον χαιρετισμό «συντρόφισσες και σύντροφοι» αλλά, γνωρίζοντας την επιρροή που αποκτά όλο και περισσότερο σε συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα, απευθύνεται επίσης σε «νέες και νέους» της Θεσσαλονίκης, αλλά και σε «φίλους και φίλες».

Δεν αφήνει ασχολίαστη την πραγματοποίηση συγκέντρωσης σε χώρο που είναι σαφώς μεγαλύτερος από χώρους κινηματογράφων που ήταν ο συνήθης για τον Συνασπισμό έως τότε, για να βάλει στη ρητορική του τις λέξεις: «αλλαγή», «ανατροπή», «νέοι δρόμοι».

Μεταφορές

«Μονόδρομος» φιλελευθερισμού ≠ νέοι δρόμοι, «κατεδάφιση» (γενικό ξεπούλημα λόγω κατεδάφισης, σελ.5), «ό,τι πετάει και ό,τι κολυμπάει» (σελ.5), «αγκαλιά ιδιωτικών συφερόντων» (σελ. 5).

Παρομοιώσεις

Οι πολίτες στη χώρα μας είναι σαν τους ιθαγενείς που τους ξεγέλασαν οι αποικιοκράτες με καθρεφτάκια και χάντρες (για απόπειρα κατασκευής μονάδων λιθάνθρακα σε Καβάλα και Μαντούδι (σελ 5).

Μετωνυμίες

«...το κάρβουνο της ΔΕΗ, τα δηλητηριασμένα ποτάμια και οι μεζονέτες στις παραλίες και τα δάση» (σελ.7): για την περιβαλλοντική υποβάθμιση στον βωμό της οικονομικής εκμετάλλευσης.

Συμπαραδηλώσεις

- «Παραδείσια πτηνά» του Διοικητικού Συμβουλίου της ΔΕΗ και «καλοθρεμένοι μάνατζερ με τεράστια εμπειρία στις πωλήσεις αυτοκινήτων και κλιματιστικών» αναφέρεται σε συγκεκριμένο πρόεδρο και διευθύνονται σύμβουλο της ΔΕΗ (Τάκης

Αθανασόπουλος), που τοποθετήθηκε στις 24 Ιανουαρίου του 2007, με τα προσόντα του ακαδημαϊκού αλλά και του πετυχημένου μάνατζερ, αφού για πέντε χρόνια υπήρξε κορυφαίο στέλεχος της πολυεθνικής TOYOTA Euroραλλά και Πρύτανης του Πανεπιστημίου Πειραιά. Ο ίδιος διπλασιάζοντας την αμοιβή του έφτασε τις αποδοχές του στις 400.000 ευρώ το χρόνο (χωρίς τις συμμετοχές σε διοικητικά συμβούλια και εκτός έδρας). Η αναφορά σε συνεδριάσεις με τη φύλαξη των MAT αφορά συνεδριάσεις του ΔΣ της ΔΕΗ προκειμένου να εγκρίνει συμφωνίες με RWE και Χαλυβουργική, όπου οι ιδιώτες θα είχαν το 51% και το μάνατζμεντ νέων μονάδων λιθάνθρακα, οι οποίες ματαιώθηκαν έπειτα από παρέμβαση συνδικαλιστών και εργαζομένων που κατάφεραν να εισβάλουν στα φυλασσόμενα από δύο διμοιρίες των MAT γραφεία της Επιχείρησης (ΤΑ ΝΕΑ, 4/2/08).

- Ζαρντινιέρα: Ισχυρό σύμβολο αστυνομικής βίας. Η «υπόθεση ζαρντινιέρα» αφορά τον άγριο ξυλοδαρμό από αστυνομικούς με πολιτικά, στη Θεσσαλονίκη, στις 17 Νοεμβρίου 2006, μετά την πορεία για την επέτειο του Πολυτεχνείου. Οι αστυνομικοί με πολιτικά καθώς και οι ένστολοι που παρακολουθούσαν τον ξυλοδαρμό χωρίς να επεμβαίνουν, ισχυρίστηκαν πως ο 24χρονος Κύπριος Αυγουστίνος Δημητρίου είχε πέσει πάνω στη ζαρντινιέρα. Ο τότε υπουργός Δημόσιας Τάξης, Βύρων Πολύδωρας, είχε κάνει λόγο για «επαγγελματισμό, μεθοδικότητα και ψυχραιμία», έμεινε ωστόσο στην ιστορία ως ο «υπουργός της ζαρντινιέρας» ενώ το Δικαστήριο επιδίκασε ως αποζημίωση για ηθική βλάβη, το ποσό των 450.00 ευρώ σε βάρος του Δημοσίου που είχε υποστηρίξει πως η ευθύνη ήταν 95% του θύματος (tvxs, 6/2/2006).
- «Δεν έχουν πάρει τα μυαλά μας αέρα»: ο ομιλητής υπαινίσσεται πως γνωρίζει δημοσκοπικά αποτελέσματα που ευνοεί το κόμμα και θέλει να δημιουργήσει ελπίδα και αισιοδοξία στο ακροατήριο, στο μέτρο που αναλογεί στα ποσοστά που δίνονται. Στο ίδιο πλαίσιο, προκειμένου να πείσει ότι μπορεί να εκμεταλλευτεί αυτή την προτίμηση, υπαινίσσεται ότι προτίθεται να «βοηθήσει» στην κατάρρευση του δικομματισμού εκλαμβάνοντας τα δημοσκοπικά αποτελέσματα ως «κίνητρο για δράση και πρωτοβουλία».
- «Με τους φοιτητές που αγωνίζονται για δημόσιο πανεπιστήμιο»: αναφορά στις μεγάλες διαδηλώσεις, συλλαλητήρια, καταλήψεις και απεργίες φοιτητών, καθηγητών

και δασκάλων το 2006, ενάντια στο νόμο-πλαίσιο για την εκπαίδευση και στην κατάργηση του άρθρου 16 του συντάγματος, στην επιχειρούμενη τότε συνταγματική αναθεώρηση. Η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων υποστηρίχθηκε από την κυβέρνηση Καραμανλή, αλλά και από την αντιπολίτευση του ΠΑΣΟΚ ως «αναγκαιότητα της κοινωνίας». Ωστόσο η συνταγματική αναθεώρηση κατέρρευσε υπό το βάρος των αντιδράσεων.

- Κεντρικό σύμβολο, με τη μορφή του Ιανού, είναι στη συγκεκριμένη ομιλία, αλλά και σε άλλες που θα ακολουθήσουν στην πόλη, η Θεσσαλονίκη. Από τη μία είναι η πόλη με το πολυπολιτισμικό, πολυεθνικό παρελθόν, με σημαντικές καταγραφές στους εργατικούς αγώνες, η πόλη του Μάη του '36 της Φεντερασιόν και του Αβραάμ Μπεναρόγια και από την άλλη του Παναγιώτη Ψωμιάδη και του Βασίλη Παπαγεωργόπουλου πανίσχυροι Νομάρχης και Δήμαρχος αντίστοιχα, συντηρητικής ιδεολογίας και πολιτικής τοποθέτησης. Ως «προπύργιο και βάση εξόρμησης του εθνικισμού και του συντηρητισμού» η Θεσσαλονίκη αποκτά για την Αριστερά, πεδίο «μάχης» προκειμένου να ανατραπεί το «συντηρητικό κατεστημένο που διοικεί την πόλη».

Εμείς

Με τους εργαζόμενους, νέους και νέες, κινήματα, κοινωνικές αντιστάσεις, φοιτητές που αγωνίζονται για δημόσιο πανεπιστήμιο, με το περιβάλλον, με οικολογικές ευαισθησίες (σελ. 7), με τους γείτονες στα Βαλκάνια, με την Κυπριακή Αριστερά. Με τους κατοίκους που αντιδρούν στην κατασκευή μονάδων ηλεκτροπαραγωγής από λιθάνθρακα (στελέχη του ΣΥΝ συμμετείχαν στις κινητοποιήσεις)

Αυτοί

(Κυβέρνηση και αντιπολίτευση) με τον κοινωνικό συντηρητισμό, ρατσισμό, εθνικισμό, νεοφιλελευθερισμό, συντηρητισμό, επενδύουν στον εθνικισμό, εξυπηρετούν συμφέροντα αμερικανών, με τις τράπεζες (κερδοφορία σελ.4). «Ξεπουλάν ό,τι πετάει και ό,τι κολυμπάει», με το «ξεπούλημα του δημόσιου πλούτου», τους τεχνοκράτες, τα επιχειρηματικά λόμπι.

ΠΑΣΟΚ: παλινωδίες, εξαγγελίες «αριστερής στροφής» υπογραφή αντιεργατικών

μέτρων (σελ.6)

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

Η ομιλία είναι κυρίως πολιτική και λιγότερο οικονομική. Οι όροι-δάνεια από την αγορά, περιορίζονται στην περιγραφή της κατάστασης των εργαζομένων: ανασφάλεια, αβεβαιότητα, αποβιομηχάνιση, ανεργία, απειλή απολύσεων, απορρύθμιση εργασιακών σχέσεων και στην ενίσχυση της εικόνας της κοινωνικής ανισότητας που παρουσιάζει προκειμένου να σχηματιστεί ένα κοινωνικό μέτωπο των «εργαζομένων του μόχθου», εργαζόμενους, συνταξιούχους απέναντι στους φοροδιαφεύγοντες και τα «ρετιρέ».

Για τις αποκρατικοποιήσεις υιοθετείται ο όρος «ξεπούλημα»

Εξουσιαστικός Λόγος

Η εκλογή στην προεδρία είναι σχετικά πρόσφατη, ο ομιλητής απευθύνεται κυρίως στο προνομιακό ακροατήριο του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ (νέους και νέες) και επιχειρεί να δώσει το στίγμα του στην προεδρία εκφράζοντας σεβασμό στους μεγαλύτερους, ξεκαθαρίζοντας πως προτίθεται να κρατήσει χαμηλούς τόνους («δεν πήραν τα μυαλά μας αέρα) και περιορίζοντας τις προθέσεις του στο «χρέος» του κόμματος να μετατρέψει το «ενδιαφέρον» του κόσμου, το «ρεύμα συμπάθειας» σε «συνειδητή πολιτική σχέση» (σελ. 1), ώστε να δημιουργηθεί «το μεγάλο ρεύμα της Ριζοσπαστικής Αριστεράς, που θα αλλάξει με μόνιμο τρόπο τους συσχετισμούς». Δίνει έτσι ένα στίγμα συνέχειας και γνώσης του παρελθόντος του κόμματος του οποίου ηγείται και το οποίο προέρχεται από ένα χώρο που κατά καιρούς κατέγραψε υψηλά ποσοστά δημοφιλίας αλλά δεν προτιμήθηκε στην κάλπη (χαρακτηριστική η δήλωση του Λεωνίδα Κύρκου πριν τις εκλογές του 1981: «Μας αγαπάν αλλά δεν μας παντρεύονται»).

Κατασκευή εθνικής ταυτότητας

Επιλέγονται ήπιοι τόνοι περί «διαπραγμάτευσης», για μια λύση στο θέμα της ονομασίας της ΠΓΔΜ. Ο ομιλητής μάλιστα αποφεύγει στην πρώτη του αναφορά να κατονομάσει τη γείτονα και να χρησιμοποιήσει τον όρο Σκόπια ή Μακεδονία, που

ήταν ιδεολογικά φορτισμένοι. Πρότασή του επίσης τονίζει πως είναι μία λύση «που θα έβαζε τους εθνικισμούς και των δύο στο περιθώριο» και «έξω και πέρα από τις πιέσεις των Αμερικανών». Η ανάγκη «αποστάσεων» από τους Αμερικανούς τονίζεται με το αίτημα μη παραχώρησης της βάσης της Σούδας και απάντησης στην «μετατροπή του Κοσόβου στην πιο μεγάλη αμερικανική βάση στην Ευρώπη. Εχθρός στη φάση αυτή του Συνασπισμού είναι οι αμερικανοί και όσοι εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους, ενώ στο κυπριακό υποστηρίζεται η εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ελληνοκυπρίων αλλά και των τουρκοκυπρίων.

Σημαντικό είναι το δίπολο που παρουσιάζεται στη συγκεκριμένη ομιλία όπου η αριστερά βρίσκεται «απέναντι» από το «εθνο-θρησκευτικό, συντηρητικό κατεστημένο». Ρητή και κατηγορηματική εξάλλου είναι η αναφορά-«αυτοπροσδιορισμός» του κόμματος απέναντι στον εθνικισμό, τον συντηρητισμό και τις συντηρητικές προκαταλήψεις».

Συνοψίζοντας, διαπιστώνεται ότι δεν επιχειρείται από τον ομιλητή η ρητορική κατασκευή μιας εθνικής ταυτότητας μέσω της διαφοράς, της αντιπαράθεσης με κάποιον «εχθρό», με εξαίρεση τη διαφορά με την «Αμερική» και τους «Αμερικανούς» (αοριστία, αντί την αμερικανική κυβέρνηση) στο θέμα των Σκοπίων, της γενικότερης πολιτικής της Αμερικής στην περιοχή των Βαλκανίων, και της βάσης της Σούδας.

A3.2. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ «ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΕΛΛΙΔΗΣ», 13 Σεπτεμβρίου 2014

Η ομιλία αποτελεί κατάθεση προγραμματικών θέσεων ενός κόμματος που έχει καταγράψει πριν από τέσσερις μήνες μία ιστορική νίκη, την πρώτη νίκη της Αριστεράς στην Ελλάδα, με την πρωτιά στις Ευρωεκλογές της 25^{ης} Μαΐου. Το βήμα της ΔΕΘ και του Βελλίδειου Συνεδριακού Κέντρου φιλοξενεί παραδοσιακά ομιλίες των πολιτικών αρχηγών με τον πρωθυπουργό να μιλά το πρώτο Σάββατο της λειτουργίας της ΔΕΘ και τον αρχηγό των αξιωματικής αντιπολίτευσης το δεύτερο.

Ο Αλέξης Τσίπρας μιλά ως αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης,

παρουσιάζοντας τις «αρχές της κυβερνητικής πολιτικής του ΣΥΡΙΖΑ», ζητά άμεση προσφυγή στις κάλπες και παρουσιάζει το Εθνικό Σχέδιο Ανασυγκρότησης του ΣΥΡΙΖΑ που περιλαμβάνει ως τέσσερις πυλώνες την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, τα άμεσα μέτρα επανεκκίνησης της οικονομίας, το σχέδιο ανάκτησης της εργασίας και τον θεσμικό και δημοκρατικό μετασχηματισμό του πολιτικού συστήματος.

Όπως δηλώνεται εξ αρχής από τον ομιλητή, το περιεχόμενο είναι κυρίως οικονομικό.

Εμείς

- Ευρωπαϊκή διαπραγμάτευση
- Διαπραγμάτευση
- Ανάπτυξη
- ΣΥΡΙΖΑ

Με σχέδιο «ρεαλιστικό και ανατρεπτικό» (συχνή επανάληψη, σελ. 26), σχέδιο ελπίδας, προοπτικής και δικαιοσύνης για έξοδο από την κρίση, με ρεαλιστικό και κοστολογημένο προγραμματικό περιεχόμενο «ζητάμε εκλογές», «ζητάμε ισχυρή εντολή αυτοδυναμίας». Με ενεργητική και πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική, με συμμάχους στην Ευρώπη (σελ. 4), «αιχμή του δόρατος για αλλαγές στην Ευρώπη» (σελ. 9). Προοδευτικός δρόμος, αλληλεγγύη, κοινωνική δικαιοσύνη. Με φτωχούς, άστεγους, ανασφάλιστους, χαμηλοσυνταξιούχους (σελ. 14), ανθρώπους του μόχθου, αγρότες, επαγγελματίες, μικρομεσαίους επιχειρηματίες, υπαλλήλους, οφειλέτες του δημοσίου και υπερχρεωμένους δανειολήπτες (Σεισάχθεια, σελ 18). Υπέρ προστασίας ιδιοκτησίας (κατάργηση ΕΝΦΙΑ, θέσπιση ΦΜΑΠ σελ. 16), ανακατανομής φορολογικών βαρών (αφορολόγητο στις 12.00 ευρώ, σελ. 17). Ρύθμιση ραδιοτηλεοπτικού τοπίου, επανασύσταση ΕΡΤ από μηδενική βάση, έλεγχος σε λίστες Λαγκάρντ, Λιχτενστάιν κ.λπ. (σελ. 23),

Χρέος να επανενώσουμε την Ελλάδα, οφειλή στα παιδιά, στο μέλλον, στην ιστορία.

Αυτοί

- Συνυπογραφή με δανειστές
- Μη διαπραγμάτευση

- Λιτότητα
- Νέα Δημοκρατία

Οι κ.κ. Σαμαράς και Βενιζέλος, δεν υπερασπίζονται τα συμφέροντα της Ελλάδας (βέτο στα ρωσικά προϊόντα, ψηφοφορία ΟΗ για υπερχρεωμένα κράτη), συντάσσονται με συμφέροντα κερδοσκόπων (σελ. 3), λιτότητα, εξοντωτικά για τις κοινωνίες προγράμματα. Δεν διαπραγματεύονται, θεωρούν το χρέος βιώσιμο. Ουραγός της γερμανικής στρατηγικής. «Ο κ. Σαμαράς δεν διαφωνεί σε τίποτα. Ακούει και υπακούει στην κ. Μέρκελ» (σελ.9), συμμαχεί με τη γερμανική κυβέρνηση (σελ. 11) και την Τρόικα (σελ.15). Αδράνεια στις υποθέσεις λίστας Λαγκάρντ, Λιχτενστάιν κ.λπ. (σελ. 23)

Λόγος της διαπραγμάτευσης

Διαγραφή μέρους ονομαστικής αξίας του χρέους, ρήτρα ανάπτυξης για την αποπληρωμή του υπόλοιπου, περίοδο χάριτος (moratorium), Ευρωπαϊκό New Deal, ποσοτική χαλάρωση από ΕΚΤ, διεθνή κερδοσκοπικά funds, success story (του κ. Σαμαρά), Μέρκελ (3), αμοιβαιοποίηση του χρέους, επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, χαλάρωση δημοσιονομικών στόχων, ύφεση, απευθείας αγορά κρατικών ομολόγων, αποπληθωρισμός, χαράτσι-ΕΝΦΙΑ, αποεπένδυση, ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό του ΑΕΠ (σελ.7). «Ευρωπαϊκή Διάσκεψη Χρέους», Διάσκεψη του Λονδίνου: (σελ.9), distress funds, αναπτυξιακή τράπεζα.

Εξουσιαστικός Λόγος

Ο ομιλητής απευθύνεται πλέον στον «ελληνικό λαό» καθώς είναι αρχηγός του κόμματος που διεκδικεί πλέον με αξιώσεις την κυβέρνηση. Χρησιμοποιεί την οριστική έγκλιση για την περιγραφή της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης με ιδιαίτερη έμφαση στην οριστική ενεστώτα για παρουσίαση δεσμεύσεων για το μέλλον (θεσπίζουμε, αναπροσαρμόζουμε, κλπ). Παράλληλα παρατηρείται έντονη ουσιαστικοποίηση-ονοματοποίηση ρηματικών φράσεων κατά την παρουσίαση των δεσμεύσεων («κατάργηση ΕΝΦΙΑ» αντί «θα καταργήσουμε τον ΕΝΦΙΑ», «επαναφορά, κατώτατου μισθού», αντί «θα επαναφέρουμε τον κατώτατο μισθό»,

«επαναφορά αφορολόγητου στα 12.000 ευρώ» αντί «θα επαναφέρουμε το αφορολόγητο στα 12.000 ευρώ»), συντακτική επιλογή της «ξύλινης γλώσσας»¹², που υποβαθμίζει σημαντικές παραμέτρους της δράσης (υποκείμενο, χρόνος, κλπ) υπογραμμίζει το αποτέλεσμα και παράγει αλυσίδα γενικών πτώσεων, αγκύλωση στη γλώσσα και αοριστία. Για το λόγο αυτό, η ονοματοποιημένη ρηματική φράση χρησιμοποιείται ευκολότερα για την παραγωγή συνθημάτων. Κοντά στο Λόγο των συνθημάτων και της διαφήμισης, επίσης, κινείται όλο το τελευταίο κομμάτι της ομιλίας, μέσω επαναλήψεων (το οφείλουμε, το οφείλουμε, το οφείλουμε), χρήση του σχήματος άρνηση-κατάφαση (δεν μοιράσαμε υποσχέσεις, μοιράσαμε ευθύνη), μεταφορών και σύντομων φράσεων.

Μεταφορές

Ελλάδα: τελευταίος τροχός της αμάξης (σελ.3), στη «λάθος όχθη του ποταμού» (σελ. 4), «αναγκαίες ρωγμές στο τείχος του Βερολίνου»: νίκες επί της οικονομικής πολιτικής της Γερμανίας, σε «συγχορδία» με τους δανειστές (σελ.8), νέα «σεισάχθεια», «κόκκινα» δάνεια, «επανεκκίνηση οικονομίας» (σελ.25).

Συμπαραδηλώσεις

Επιχειρούνται από ΕΚΤ «ρωγμές στο τείχος του Βερολίνου»: ευανάγνωστο το σύμβολο του τείχους ως αμετακίνητη, ανάληγη, σθεναρή πολιτική λιτότητας.

Χαράτσι: στερεότυπη χρήση του φόρου επί τουρκοκρατίας για να δηλωθεί η βαριά φορολογία χαμηλών και μεσαίων εισοδημάτων (σελ. 7)

Κατασκευή εθνικής ταυτότητας

Ελλάδα: «υπεύθυνη ευρωπαϊκή δύναμη με ρόλο αξιόπιστου συνομιλητή» (σελ.3), όχι «παρακολουθητής εξελίξεων», «όχι τελευταίος τροχός της αμάξης» «όχι με ρόλο υπάκουου μαθητή» και «γραμματοκομιστή» γερμανικών συμφερόντων. Να αγωνιστούμε για μια «Ελλάδα περήφανη, δημοκρατική και δίκαιη».

---

¹² Ως «ξύλινη γλώσσα» ορίζεται η στερεότυπη και αυτοματική γλώσσα, που λειτουργεί με προσχηματισμένες αλήθειες και έτοιμες διατυπώσεις, έτσι που ακούγοντας κανείς την πρώτη φράση, να μαντεύει συχνά ποια θα είναι και η τελευταία (Καλιόρης, 1997:19)

Β΄ Περίοδος: 26 Ιανουαρίου-25 Σεπτεμβρίου 2015

Εισαγωγή

Κατά τη διαδικασία εκλογής προέδρου της Δημοκρατίας, τον Δεκέμβριο του 2014, οι βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ ψήφισαν «παρών» στις τρεις ψηφοφορίες, οι οποίες είχαν μοναδικό υποψήφιο τον Σταύρο Δήμα, ενώ το ίδιο έπραξαν και οι βουλευτές του ΚΚΕ, της Χρυσής Αυγής, της ΔΗΜΑΡ και των ΑΝΕΛ.

Στην τελευταία ψηφοφορία το αποτέλεσμα ήταν 168 υπέρ και 132 παρών, με αποτέλεσμα να προκηρυχτούν εκλογές στις 25 Ιανουαρίου 2015, καθώς το Σύνταγμα απαιτεί την εκλογή Προέδρου από τα 3/5 της Βουλής κατά την τρίτη ψηφοφορία.

Στις 4 Ιανουαρίου 2015 ανακοινώθηκε η συνεργασία του ΣΥΡΙΖΑ με τους Οικολόγους Πράσινους, με τη συμμετοχή των δεύτερων στα ψηφοδέλτιά του.

Στις εκλογές της 25ης Ιανουαρίου του 2015 ο ΣΥΡΙΖΑ, έχοντας ως κυβερνητικό πρόγραμμα αυτό που είχε παρουσιάσει στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης τον Σεπτέμβριο του 2014 (γνωστό και ως «πρόγραμμα Θεσσαλονίκης»), κέρδισε τις εκλογές με ποσοστό 36,34% και 149 έδρες. Δεύτερο σε ποσοστό κόμμα ανεδείχθη η Νέα Δημοκρατία με ποσοστό 27,81% και 76 έδρες, ενώ τρίτο η Χρυσή Αυγή με 6,28% και 17 έδρες. Με ίδιο ποσοστό και αριθμό εδρών, αλλά με 14.579 ψήφους ακολουθεί το Ποτάμι, ενώ στη Βουλή μπήκαν επίσης το ΚΚΕ, με 5,47% και 15 έδρες, οι Ανεξάρτητοι Έλληνες με 4,75% και 13 έδρες, και το ΠΑΣΟΚ με 4,68% και 13 έδρες επίσης.

Μετά από συνεννόηση του Αλέξη Τσίπρα με τον αρχηγό των Ανεξαρτήτων Ελλήνων, Πάνο Καμμένο, συμφωνήθηκε η δημιουργία κυβέρνησης συνασπισμού αποτελούμενη από τα δύο κόμματα, και η κοινοβουλευτική πλειοψηφία διαμορφώνεται στις 162 έδρες.

Ακολούθησε μια μακρά περίοδος διαπραγμάτευσης από τον τότε υπουργό οικονομικών Γιάνη Βαρουφάκη, κατά την οποία μάλιστα εκδηλώθηκε μια

πρωτοφανής κινητοποίηση πολιτών προκειμένου να στηριχτεί ο υπουργός οικονομικών κατά τη διάρκεια της παρουσίας του στα Συμβούλια των Υπουργών Οικονομικών της Ευρωομάδας (Eurogroup). Για παράδειγμα, παλλαϊκό συλλαλητήριο κατά της λιτότητας είχε προγραμματιστεί για τις 11 Φεβρουαρίου στις 18:00 στην πλατεία Συντάγματος, καθώς και σε πολλές κεντρικές πλατείες άλλων πόλεων στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό, λίγο πριν ξεκινήσει το έκτακτο Eurogroup για τη συμφωνία-γέφυρα.

Με κεντρικό σύνθημα «Δεν εκβιαζόμαστε, ούτε βήμα πίσω στους εκβιασμούς» οι κινητοποιήσεις είχαν προγραμματιστεί μέσω μέσων κοινωνικής δικτύωσης και κυρίως του Facebook. Χαρακτηριστικό είναι το hastag «Ανάσα αξιοπρέπειας» που αναρτήθηκε λίγες μέρες πριν από τις 11 Φεβρουαρίου και ανέφερε:

«Οι εκλογές τελείωσαν και προέκυψε μία κυβέρνηση που θέλει να εκπροσωπήσει τις ανάγκες μας κόντρα στα συμφέροντα της ολιγαρχίας στην Ευρώπη. Προσπαθούν να μας εκβιάσουν και να μας φοβίζουν.

Να μην τους κάνουμε τη χάρη! Να πάρουμε τη σκυτάλη και να σηκώσουμε το γάντι! Ήρθε η ώρα να πάρει και ο λαός την υπόθεση της ανατροπής στις πλάτες του. Να υψώσουμε το ανάστημά μας και να στείλουμε ένα παλλαϊκό μήνυμα ενάντια στη λιτότητα και τα μνημόνια, υπέρ της δημοκρατίας και της προκοπής. Να μη μασήσουμε στους εκβιασμούς της ΤΡΟΪΚΑ και των υποστηρικτών τους στην Ελλάδα, ολιγαρχία, καναλάρχεις.

Ήρθε η ώρα να φοβηθούν αυτοί και να ακούσουν δυνατά τη φωνή μας. Επιλέγουμε την αξιοπρέπεια και ζητάμε για εμάς και τους λαούς όλης της Ευρώπης μια μεγάλη ανάσα αλλαγής. Καλούμε όλους τους λαούς της Ευρώπης να δείξουν έμπρακτα την υποστήριξή τους στον αγώνα του ελληνικού λαού και της ελληνικής κυβέρνησης για μια Ευρώπη της δημοκρατίας και της αλληλεγγύης. Θα νικήσουμε!».

Μεσολάβησε η διεξαγωγή δημοψηφίσματος, στις 5 Ιουλίου, που δικαίωσε τον ΣΥΡΙΖΑ για την επιλογή στήριξης του ΟΧΙ.

Ο Γιάννης Βαρουφάκης, μετά από σύγκρουση και με αξιωματούχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παραιτήθηκε στις 6 Ιουλίου και τις διαπραγματεύσεις ανέλαβε ο διάδοχός

του Ευκλείδης Τσακαλώτος, που οδήγησε στην υπογραφή του Τρίτου Προγράμματος Στήριξης της ελληνικής οικονομίας.

Κατά την ψήφισή του στη Βουλή (22 Ιουλίου) ο ΣΥΡΙΖΑ υφίσταται βαριές απώλειες, καθώς το πρόγραμμα καταψήφισαν 32 βουλευτές, ενώ 11 ακόμη ψήφισαν «παρών», και η κοινοβουλευτική πλειοψηφία έπεσε κάτω από τους 120 βουλευτές.

Στις 20 Αυγούστου 2015 ο Αλέξης Τσίπρας υπέβαλε τις παραιτήσεις του ίδιου ως πρωθυπουργού και της κυβέρνησής του στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλο, καθώς, όπως υποστήριξε στο διάγγελμά του της ίδιας ημέρας, «η λαϊκή εντολή που έλαβα στις 25 Ιανουαρίου εξήντησε τα όριά της».

Στις 21 Αυγούστου 2015, 25 βουλευτές με επικεφαλής τον Παναγιώτη Λαφαζάνη (επικεφαλής της Αριστερής Πλατφόρμας και υπουργός Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας στην πρώτη κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ) αποχώρησαν από το κόμμα και σχημάτισαν νέο, με την επωνυμία Λαϊκή Ενότητα. Στις 26 Αυγούστου παραιτήθηκαν 53 μέλη της Κεντρικής Επιτροπής του ΣΥΡΙΖΑ

Η περίοδος αυτή ολοκληρώνεται με τις εκλογές της 20ής Σεπτεμβρίου 2015, που διενεργήθηκαν από την υπηρεσιακή κυβέρνηση της Βασιλικής Θάνου και οδήγησαν στη δεύτερη κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ.

B1. KOMMA

B1.1. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ, 23 Μαΐου 2015

Η ομιλία εκφωνείται στην Κεντρική Επιτροπή του ΣΥΡΙΖΑ, ενώ το κόμμα βρίσκεται στην κυβέρνηση τέσσερις μήνες, κατά τους οποίους υπήρξαν μακρές και επίπονες συζητήσεις με την Τρόικα, η οποία μετονομάστηκε «θεσμοί», οι συναντήσεις δεν γίνονται πλέον στα υπουργικά γραφεία αλλά σε ξενοδοχείο της Αθήνας και έχει μεσολαβήσει το Γιούρογκρουπ της 20ής Φεβρουαρίου κατά το οποίο αποφασίστηκε η παράταση της δανειακής σύμβασης με ανάληψη συγκεκριμένων δεσμεύσεων από την ελληνική πλευρά (express.gr)

Λίγες μέρες εξάλλου πριν από την ομιλία, ο γερμανός Υπουργός Οικονομικών Βόλφγκανγκ Σόιμπλε έχει χαρακτηρίσει «ανόητα αφελή» τον έλληνα Υπουργό Οικονομικών, Γιάνη Βαρουφάκη, προκαλώντας την έντονη αντίδραση της Αθήνας και διάβημα του Υπουργείου Εξωτερικών στο Βερολίνο.

Εμείς

Πρώτη αριστερή κυβέρνηση στην Ευρώπη (σελ.6), νέα ελληνική κυβέρνηση, ο κόσμος (που είναι μαζί μας), πρώτη κυβέρνηση που διαπραγματεύεται (σελ. 1), στο όνομα του κόσμου (σελ.1), του ελληνικού λαού, εκπροσωπούμε συμφέροντα μεγάλης κοινωνικής πλειοψηφίας, απαιτούμε σεβασμό, κάνουμε βήματα προσέγγισης αλλά έχουμε και κόκκινες γραμμές. Πετύχαμε χαμηλότερα πρωτογενή πλεονάσματα, έτοιμοι να επαναφέρουμε συλλογικές διαπραγματεύσεις και διαιτησία: «το νομοσχέδιο για την αποκατάσταση του ευρωπαϊκού κεκτημένου στις εργασιακές σχέσεις, την επαναφορά των συλλογικών διαπραγματεύσεων, και τη σταδιακή επαναφορά του κατώτατου μισθού στα 751 ευρώ, βρίσκεται στο τελικό στάδιο επεξεργασίας και της διαβούλευσης τόσο με τους κοινωνικούς εταίρους όσο και με τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας» (σελ. 10). Δεν δεχόμαστε περικοπές στις

συντάξεις. Με τη μισθωτή εργασία, συνταξιούχους, αυτοαπασχολούμενους μεσαίας τάξης, μικρούς επιχειρηματίες (σελ 5), αγώνας έξω και μέσα στη χώρα (σελ. 6), με τον λαό, με την κοινωνία, με το δίκιο (σελ 8). Τάξη στο ραδιοτηλεοπτικό τοπίο, κυνήγι φοροφυγάδων (σελ 8). Ρύθμιση για εκατό δόσεις (σελ.9), καταπολέμηση τριγωνικών συναλλαγών, αποκατάσταση καθαριστριών, σχολικών φυλάκων και άλλων δημοσίων υπαλλήλων, κατάργηση 5 € στα δημόσια νοσοκομεία (σελ. 10), επαναλειτουργία ΕΡΤ (σελ.10). Απαίτηση για γερμανικές επανορθώσεις (σελ. 10), εξέταση αμαρτωλών δημοσίων συμβάσεων (Siemens). Στο DNA του ΣΥΡΙΖΑ: πρόγραμμα αναδιανομής εισοδημάτων και ενίσχυσης κοινωνικής πλειοψηφίας (σελ 11)

Αυτοί

Αόριστη περιγραφή: «κάποιοι πιστεύουν ότι...», «τους διαβεβαιώνουμε...», «συστημικά μέσα ενημέρωσης», δανειστές, προηγούμενες κυβερνήσεις: ταύτιση με δανειστές, στήριξη συμφερόντων ολιγαρχίας, θεσμοί¹³ (Εμείς ως ελληνική κυβέρνηση σεβαστήκαμε και συνεχίζουμε να σεβόμαστε την απόφαση της 20ής του Φλεβάρη. Το ίδιο περιμένουμε, όμως, και από το σύνολο των θεσμών και των εκπροσώπων τους, σελ.2), η Ευρώπη (σελ. 2), ο Σόιμπλε (χωρίς να κατονομάζεται: υπονομεύει το μέλλον της Ελλάδας, διακινεί σενάρια ταπείνωσης και εξόδου της Ελλάδας, δίνει μαθήματα ηθικής..., σελ. 3). Μνημονιακές κυβερνήσεις (προηγούμενες κυβερνήσεις): δεσμεύτηκαν για περικοπές στις συντάξεις (σελ. 4), κατέστρεψαν το ασφαλιστικό (σελ. 5), εγχώρια ολιγαρχία, πιστωτές, παλιά πολιτική ελίτ (σελ. 6). Εγχώρια Τρόικα. Ολιγάρχες («Ήρθε η ώρα να πληρώσουνε φόρους, να πληρώσουν τα δάνειά τους στις τράπεζες, να πληρώσουν τις τηλεοπτικές συχνότητες που χρησιμοποιούν τζάμπα, να πληρώσουν όπως ακριβώς ορίζει ο νόμος και όπως

---

¹³ Ο όρος «θεσμοί» αντικατέστησε τον όρο «τρόικα» στη ρητορική της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ λίγες μόλις μέρες μετά την ανάληψη της κυβέρνησης. Σε κοινές δηλώσεις με τον Πρόεδρο της Κύπρου, Νίκο Αναστασιάδη στη Λευκωσία, στις 2 Φεβρουαρίου του 2015, ο πρωθυπουργός είχε χαρακτηρίσει «ώριμη και αναγκαία» την κατάργηση της Τρόικας (https://www.youtube.com/watch?v=WsAJA_LMiVY), ενώ και ο υπουργός Οικονομικών Γιάνης Βαρουφάκης είχε δηλώσει ενώπιον του προέδρου του Γιούρογκρουπ πως δεν θα συνεργαστεί με την τρόικα (<https://www.youtube.com/watch?v=amApegrwzU8>).

πληρώνει από το υστέρημά του και ο τελευταίος έλληνας πολίτης. Ήρθε η ώρα να πληρώσουν ότι δεν πλήρωσαν τόσα χρόνια. Όση φαιά προπαγάνδα και αν εξαπολύσουν εναντίον μας, όσο και αν μας απειλήσουν, όσο και αν μας λοιδορήσουν, δεν θα αλλάξουμε στάση», σελ. 8), ΜΜΕ διαπλοκής. ΕΕ (Βρυξέλες), Γερμανία (Βερολίνο), ΔΝΤ (Ουάσιγκτον) (σελ.6): εξωτερική Τρόικα.

Μεταφορές

«Ο δρόμος δεν θα είναι εύκολος, αλλά ανηφορικός», χρηματοδοτική «ασφυξία», αρχιτέκτονες του προγράμματος (σελ. 2), «Η κοινωνική καταστροφή και ο οικονομικός παραλογισμός τελείωσε στις 25 Γενάρη. Ο ελληνικός λαός έβγαλε εισιτήριο χωρίς επιστροφή», παίζουν με τη φωτιά, διαχωριστικές γραμμές, ποντάρουν, κόκκινες γραμμές, στροφή 360 μοιρών (180 εννοούσε: η επαναφορά συλλογικών διαπραγματεύσεων, σε σχέση με προηγούμενες κυβερνήσεις). Στα βράχια. «Οι άτεγκτοι τεχνοκράτες της Τρόικας» οι πρώην κυβερνήσεις δεν χτύπησαν ποτέ το χέρι στο τραπέζι, διύλιζαν τον κώνωπα και κατάπιναν την κάμηλο της διαπλοκής και της διαφθοράς (σελ. 8). «Να καθαρίσουμε τη χώρα από το καθεστώς μιας οικονομικής ολιγαρχίας που πλούτισε και έζησε για χρόνια στην πλάτη της εργασίας και συνέχισε στα χρόνια της κρίσης να φορτώνει τα βάρη στη πλάτη της μεσαίας τάξης και του εργαζόμενου λαού» (σελ.8).

Στο DNA του ΣΥΡΙΖΑ (σελ. 11)

Στοίχημα: να μην απογοητεύσουμε το λαό.

Συμπαράδελωση

Βερολίνο, Βρυξέλες, Ουάσιγκτον: έδρες Γερμανικής κυβέρνησης, κέντρο αποφάσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης, έδρα Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

«Επίπονη και σκληρή περίοδος», «διαπραγμάτευση» (2), «λύση, όχι μόνο συμφωνία», «λύση βιώσιμη, μακράς πνοής», έξοδος από την κρίση με όρους ισότητας, αλληλεγγύης, κοινωνικής προστασίας, χρηματοδοτική «ασφυξία», απόφαση 20ής Φεβρουαρίου, παράλογες απαιτήσεις, κάναμε το χρέος μας να κάνει

και η Ευρώπη το δικό της, διακύβευμα: το μέλλον της Ευρώπης (σελ. 3). «Αφήνουμε πίσω μας τη λογική της σκληρής λιτότητας...» (σελ.4). Ανάγκη «αναδιάρθρωσης» του χρέους, ύψος πρωτογενών πλεονασμάτων, επαναφορά συλλογικών διαπραγματεύσεων, διαιτησίας= θεμέλιος λίθος ευρωπαϊκού κεκτημένου. Mail Χαρδούβελι, καταστροφικό PSI. Ο όρος θεσμοί έχει αντικαταστήσει τον όρο τρόικα. Στοιχείο: ανάπτυξη που θα υπηρετεί τα συμφέροντα της κοινωνικής πλειοψηφίας

Ρητορική κατασκευής εθνικής ταυτότητας

Στην ομιλία έχουμε την κατασκευή του εχθρού που προσωποποιείται στον γερμανό υπουργό Οικονομικών, Βόλφγκανγκ Σόιμπλε, ο οποίος σκιαγραφείται ως εχθρός της Ελλάδας και παράλληλα της Ευρώπης: «Δεν πρόκειται λοιπόν να ανεχτούμε και να αφήσουμε στο απυρόβλητο όσους εξακολουθούν να παίζουν με τη φωτιά, όσους ποντάρουν στην αποτυχία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, όσους εξωθούν τα πράγματα σε ρήξη. Όσους κάθε φορά που γίνονται βήματα διακινούν σενάρια εξόδου ταπείνωσης της Ελλάδας και κρίσης».

Εξουσιαστικός Λόγος

Στην τέταρτη παράγραφο της ομιλίας, γίνεται η περιγραφή της κατάστασης. Για τη διατύπωσή της, ωστόσο, δεν χρησιμοποιείται μία κύρια πρόταση σε οριστική έγκλιση, ώστε να περιγραφεί μια κοινή αλήθεια, μια αδήριτη πραγματικότητα. Χρησιμοποιείται μία δευτερεύουσα ειδική πρόταση (...ότι αυτή η διαπραγμάτευση λαμβάνει χώρα σε μια περίοδο κατά την οποία δεν έχει αποκατασταθεί η κανονικότητα...), η οποία εισάγεται από τη φράση «δεν μπορούμε να μην υπογραμμίσουμε» που αποτελεί έκκληση στο ακροατήριο –αλλά και υπενθύμιση του «ποιος ορίζει την ατζέντα»– αποδοχής της συγκεκριμένης οπτικής. Παράλληλα, εντοπίζεται μία «υποχρεωτική τροπικότητα», όσον αφορά την ιδιαίτερη σύνδεση του ομιλητή με τη φράση που διατύπωσε άρα και τον τρόπο διαχείρισης του περιεχομένου της. Η διαχείριση αυτή δηλώνεται, εξάλλου, ρητά με τη φράση «δεν είναι επιλογή μας», αλλά και τη φράση «έχουμε και όρια», σαφή διατύπωση διαχείρισης ήττας, που θα μπορούσε να αποτελέσει και τον τίτλο της ομιλίας.

Παρατηρείται επίσης συχνή χρήση της οριστικής τρίτου προσώπου, με υποκείμενο

τον «κόσμο», την «κοινωνική πλειοψηφία» και τη «συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού». Η περιγραφή και ο σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στις «δύο ομάδες» που η μία υποστηρίζει τα μεγάλα συμφέροντα και η άλλη τη μεγάλη κοινωνική πλειοψηφία, απευθύνεται στο συναίσθημα του ακροατηρίου το οποίο «παίζει έναν κεντρικό ρόλο στην εξασφάλιση της προσήλωσης σε συγκεκριμένα πολιτικά εγχειρήματα και παράγει συλλογικές μορφές ταύτισης» (Laclau, 2004:49). Στο συναίσθημα, επίσης, και στην ταύτιση επενδύουν οι επαναλήψεις όπως «ήρθε η ώρα να πληρώσουν...», «θα συνεχίσουμε...», «το μεγάλο στοίχημα».

Αποκλειστική είναι η χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου με διπλό υποκείμενο: το κόμμα και την κυβέρνηση, ώστε να εμπεδωθεί η αντίληψη της συλλογικής ευθύνης.

Εξίσου συχνή, τέλος, είναι η χρήση φράσεων έντονης κατηγορηματικής τροπικότητας, όπως «δεν πρόκειται να ανεχτούμε...», «να καταλάβουν επιτέλους...», «απαιτούμε...», «δεν είναι δυνατόν να...».

B1.2. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ, 30 Ιουλίου 2015

Η ομιλία πραγματοποιήθηκε στην Κεντρική Επιτροπή του ΣΥΡΙΖΑ, σε μια εξαιρετικά ταραχώδη περίοδο τόσο για τη χώρα όσο και για το κόμμα. Μετά από έξι και πλέον μήνες άκαρπης διαπραγμάτευσης, η κυβέρνηση ψήφισε τελικά το τρίτο μνημόνιο-πρόγραμμα δανειακή σύμβαση, ενώ στο κόμμα οι αναταράξεις είναι εντονότερες και την ίδια ακριβώς μέρα της ομιλίας, δεκαεφτά μέλη της ΚΕ παραιτήθηκαν, καταγγέλλοντας την κυβέρνηση και τον Αλέξη Τσίπρα για «μνημονιακή μετάλλαξη».

Ήδη από τις πρώτες προτάσεις της τοποθέτησης διαφαίνεται η προσπάθεια όχι μόνο διαχείρισης μιας ήττας, αλλά και τόνωσης του ηθικού ώστε να διαχυθεί ένα αίσθημα περηφάνιας. Παράλληλα το «ξεκαθάρισμα των λογαριασμών» μέσα στο κόμμα είναι επίσης κεντρικό συστατικό της ομιλίας με τον λόγο να γίνεται σε πολλά σημεία προσωπικός.

Εμείς

Αυτή η κυβέρνηση (μετά την ορκωμοσία του Ευκλείδη Τσακαλώτου στις 6 Ιουλίου): εντολοδόχοι ελληνικού λαού, υπερασπιστές του λαού, αλλά και του έθνους (εναλλακτικό σχέδιο: εθνική αναδίπλωση και απόδραση), θαρραλέοι, τολμηροί, περήφανοι, θέσαμε ζήτημα χρέους, κάναμε δημοψήφισμα, κάναμε στάση πληρωμών στο ΔΝΤ, αναδείξαμε διεθνώς το ελληνικό ζήτημα ως ευρωπαϊκό. Αυτό μπορέσαμε, αυτό κάναμε («αυτό το πλαίσιο συμφωνίας μπορέσαμε και φέραμε, αν κάποιος νομίζει ότι θα μπορούσε να φέρει καλύτερη συμφωνία... ας το πει). Αριστεροί, με την κοινωνική πλειοψηφία, με τον «λαό» με τον «τόπο», όχι λιγότερο αριστεροί από τους επικριτές βουλευτές, κουβαλάμε «ηθικό φορτίο αγώνων» (σελ.3).

Αριστερή κυβέρνηση

Μικρός λαός

Εγώ

Ως πρωθυπουργός: διαπραγματευτικές, διαχειριστικές ικανότητες («αν κάποιος νομίζει ότι μια άλλη κυβέρνηση και ένας άλλος πρωθυπουργός μπορεί καλύτερα, ας το πει»)

Ως πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ: υπερασπιστής του λαού («αν κάποιος νομίζει ότι ο Τσίπρας και ο ΣΥΡΙΖΑ εγκατέλειψε μια καλύτερη εναλλακτική για το λαό να τη διατυπώσει αυτή την άποψη»).

Αυτοί

Προηγούμενες κυβερνήσεις: δεν διαπραγματεύονταν, δεν έθεσαν ζήτημα χρέους.

Επικριτές εντός ΣΥΡΙΖΑ: κατηγορούν την κυβέρνηση και τον Τρίπρα ότι εγκατέλειψε το λαό. Προτείνουν παραίτηση από την κυβέρνηση. Προτάσσουν «μικροσυσχετισμούς» και «τακτικισμούς» (σελ.2), δεν αποδέχονται τη μοναδική επιλογή της 12^{ης} Ιουλίου (σελ.2), είναι υπέρ «εθνικής αναδίπλωσης» και «απόδρασης» (σελ.3).

Νεοφιλελεύθερη ηγεμονία Ευρώπης, ευρωπαϊκός μηχανισμός πειθάρχησης και επιτήρησης (ακαμψία,σκληρότητα).

Εξουσιαστικός Λόγος

«Πρέπει να αισθανόμαστε/είμαστε περήφανοι», «δεν πρέπει να ξεχνάμε», «δεν πρέπει να μηδενίζουμε», «πρέπει να δεσμευτούμε»: βουλευτική χρήση του απρόσωπου ρήματος «πρέπει» που επιχειρεί να αποκρούσει οποιαδήποτε διαφορετική άποψη.

Εντοπίζεται η «υποχρεωτική τροπικότητα» πρέπει: μια κατηγορική ή αντικειμενική τροπικότητα, που «εκφράζει την εξουσία και την ενισχύει περισσότερο» (Fairclough 1992β:160).

«Αν κάποιος έχει διαφορετική άποψη... ας το πει»: επανάληψη της ίδιας δομής, με παραλλαγές, που επιχειρεί τη συναισθηματική φόρτιση του ακροατηρίου και τη συσπείρωση, και με τον τρόπο αυτό «όχι απλώς υποβάλλει, αλλά επιβάλλει την οπτική του ομιλητή» («Η γλώσσα της εξουσίας και η εξουσία της γλώσσας», στο *Έγμιλον* της *Ελευθεροτυπίας* 20/9/2009).

Επανάληψη του επιθέτου «περήφανοι»: προκειμένου να εμπεδωθεί το αίσθημα περηφάνιας.

Χρήση ρητορικού σχήματος: «Όσο... τόσο...»: «όσο λάθος είναι να προσπαθήσει κανείς να ωραιοποιήσει, τόσο λάθος και να δραματοποιήσει». Έκφραση αδιαμφισβήτητης αλήθειας.

Χρήση πρώτου πληθυντικού προσώπου για τις αποφάσεις και το έργο της κυβέρνησης (Κάναμε, περάσαμε, επαναλειτουργήσαμε, νομοθετήσαμε, καταργήσαμε, προχωρήσαμε, σελ 1): προσπάθεια του ομιλητή να καταστήσει το ακροατήριο συμμετόχο στο έργο, να δημιουργήσει την αίσθηση παραχώρησης εξουσίας, απόπειρα συσπείρωσης και ενίσχυσης του ηγετικού ρόλου.

«Ένα πράγμα είναι δεδομένο: μπορούμε να πορευτούμε έτσι»: έκφραση της απόλυτης αλήθειας, χωρίς αμφισβητήσεις, και αποκλεισμός εναλλακτικής.

«Η πρώτη αριστερή κυβέρνηση είτε υποστηρίζεται από αριστερούς βουλευτές είτε πέφτει από αριστερούς βουλευτές»: απόπειρα ενοχοποίησης της αμφισβήτησης, σε μια προσπάθεια συσπείρωσης και μετάθεσης ευθύνης σε αμφισβητίες, προκειμένου να διαφανεί η μοναδικότητα της επιλογής του ηγέτη.

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

Ηπιότερη δημοσιονομική προσαρμογή, πρωτογενή πλεονάσματα, αναδιάρθρωση ελληνικού χρέους, ρήτρα μηδενικού ελλείμματος, ΑΔΜΗΕ, εργασιακά, συλλογικές διαπραγματεύσεις, αντισταθμιστικά μέτρα (σελ.2).

Μεταφορές

«Πεδία συγκρούσεων, πραγματικών και σκληρών» (σελ.2), διαφθορά «μαστίζει» το δημόσιο, «μέτωπο» διαπλοκής , «μάχη» για εργασιακά και συλλογικές διαπραγματεύσεις (σελ. 2), αυτή η κυβέρνηση είναι αποφασισμένη «να παλέψει».

Κατασκευή εθνικής ταυτότητας

Το «εμείς» ταυτίζεται με την πατρίδα, τον λαό, ο οποίος μάλιστα ηρωοποιείται καθώς εντάσσεται στο πλαίσιο του μύθου του Δαβίδ (ο μικρός αδύναμος Δαβίδ που τα βάζει με τον τεράστιο, πανίσχυρο Γολιάθ): «δημιουργήσαμε τις πρώτες ρωγμές, εμείς, ένας μικρός λαός με μια αριστερή κυβέρνηση, στη νεοφιλελεύθερη ηγεμονία στην Ευρώπη».

Οι επιλογές του παρελθόντος της συγκεκριμένης κυβέρνησης ταυτίζονται με μια «εθνική» στρατηγική έτσι ώστε η εναλλακτική πρόταση αποτελεί για τον ομιλητή «εθνική αναδίπλωση» και «απόδραση».

Χρήση λέξης «λαός», «λαού»: οκτώ φορές.

Χρήση λέξης «ελληνικός», «ελληνικού»: έξι φορές.

B2. ΒΟΥΛΗ

B2.1. ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ, 8 Φεβρουαρίου 2015

Η ομιλία πραγματοποιήθηκε δεκαπέντε μέρες μετά την εκλογική αναμέτρηση της 25^{ης} Ιανουαρίου και αποτελεί τις προγραμματικές δηλώσεις της πρώτης αριστερής κυβέρνησης της μεταπολεμικής Ελλάδας. Το κείμενο της ομιλίας είναι 23 σελίδες, 8.125 λέξεις.

Η ανάγνωση των προγραμματικών δηλώσεων μιας κυβέρνησης αποτελεί μία ομιλία η οποία σε πρώτο επίπεδο απευθύνεται στους βουλευτές που είναι παρόντες στο κοινοβούλιο, αλλά δεδομένου του μεγάλου ενδιαφέροντός της απευθύνεται στο σύνολο των πολιτών, που την παρακολουθούν, λιγότερο ή περισσότερο, μέσω τηλεόρασης, ραδιοφώνου ή άλλου μέσου (διαδικτύου). Η συγκεκριμένη μάλιστα απευθύνεται και σε απόδημους Έλληνες, που κατοικούν σε ευρωπαϊκές χώρες, καλώντας τους σε εγρήγορση (σελ. 4).

Το στίγμα της συγκεκριμένης ομιλίας, επιχειρείται να δοθεί ήδη κατά την πρώτη φράση και αποτελεί μία μακρά περίοδο-παράγραφο, όπου παρατηρείται η χρήση της λέξης «λαός» και παράγωγών της τρεις φορές.

Οι άξονες-δεσμεύσεις στους οποίους κινείται είναι: ανάκτηση λαϊκής κυριαρχίας, σύγκρουση με συμφέροντα, τήρηση προεκλογικών δεσμεύσεων, αποκατάσταση λειτουργίας Κοινοβουλίου, σεβασμός του Συντάγματος, πρόγραμμα-γέφυρα και όχι παράταση μνημονίου, αντιμετώπιση ανθρωπιστικής κρίσης (δωρεάν σίτιση, ρεύμα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, επαναπρόσληψη απολυμένων), ρύθμιση ραδιοτηλεοπτικού τοπίου, παροχή ιθαγένειας σε παιδιά δεύτερης γενιάς

Εμείς

Κυβέρνηση κοινωνικής σωτηρίας, υπεύθυνοι («έχω πλήρη συναίσθηση της ευθύνης» (σελ.1), ρεαλιστές («έχουμε ρεαλιστικό σχέδιο»), καλοί διαπραγματευτές («έχουμε

στρατηγική διαπραγματευτική»), «υπηρέτες του λαού», «σάρκα από τη σάρκα του λαού» (σελ, 22), υπερασπιστές του Συντάγματος: «κάθε λέξη από το Σύνταγμα» (σελ. 22) αποφασισμένοι να τηρήσουμε τις προεκλογικές μας δεσμεύσεις («η κυβέρνησή μας θα μείνει στην ιστορία, ως η κυβέρνηση που τήρησε το λόγο της»), υπερασπιστές Ευρώπης της αλληλεγγύης, κοινωνικής συνοχής, ανάπτυξης και δημοκρατίας, εκπρόσωποι όλων των Ελλήνων και των Ελληνίδων (σελ. 2). Ελπίδα για Ελλάδα αλλά και Ευρώπη (σελ.4: «είμαστε η ελπίδα για τις μεγάλες και αναγκαίες αλλαγές που πρέπει να συζητηθούν και να συντελεστούν στην Ευρώπη»). Οι μόνοι που μπορούμε να φέρουμε θεσμική ανασυγκρότηση (σελ 7), περιορισμό προνομίων, παράδειγμα λιτού βίου (σελ.8), νέο ύφος και ήθος εξουσίας

Εγώ

Χρήση πρώτου προσώπου για αναφορά σε θέματα τιμής («για μένα προσωπικά η δέσμευση αυτή είναι θέμα τιμής, αξιοπιστίας, σεβασμού της δημοκρατίας»)

Αυτοί

Οι ευρωπαϊοί εταίροι, καθεστώς πολιτικής και οικονομικής εξουσίας (στο εσωτερικό), προπαγανδιστές του φόβου (σελ. 2). Μνημονιακές κυβερνήσεις, μνημονιακές δυνάμεις, υπονομευτές της Ελλάδας (σελ. 4). Διαφθορά, διαπλοκή, μιντιακό κατεστημένο

Μεταφορές

«Συμπληγάδες πέτρες» της διαπραγμάτευσης, το καθεστώς εξουσίας «βύθισε» τη χώρα στην κρίση και την απαξίωση, «αστείρευτη» γεωπολιτική δυναμική, «εύθραυστη» περιοχή μας, «μνημονιακή βαρβαρότητα», Ελλάδα-πρωταγωνιστής και όχι κομπάρσος (σελ. 3). Μείγμα που θα οδηγούσε την οικονομία και την κοινωνία «στα βράχια» (σελ. 3). «Μέγγενη» μη βιώσιμου χρέους, «ανεδαφικά» πρωτογενή πλεονάσματα. «Είμαστε σάρκα από τη σάρκα του λαού» (σελ. 22), «είμαστε κάθε λέξη του Συντάγματος» (σελ 22). Υφειακό σπινάλ, κατάθεση ψυχής, αποταμίευση ελπίδας (σελ 22).

Άλλα ρητορικά σχήματα

Άρνηση-κατάφαση: «Δεν ζητάμε συναίνεση για την καταστροφή, ζητάμε συναίνεση για τη λύτρωση». Ο ελληνικός λαός «δεν έκανε ανάθεση ευθύνης, έκανε κατάθεση ψυχής» (σελ.22)

Κατασκευή εθνικής ταυτότητας

Στην ομιλία γίνεται λόγος για «εθνικό» συμφέρον, το οποίο ωστόσο ταυτίζεται με το «συμφέρον του λαού» (σελ. 1) ενώ και η ρητορική που χρησιμοποιείται κατασκευάζει λιγότερο μία εθνική ταυτότητα και περισσότερο μία ταυτότητα του ελληνικού λαού, στον οποίο προσδίδονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Έτσι, ο όρος «έθνος» δεν συναντάται, ενώ συναντάται το επίθετο «εθνικός/ή» εικοσιτέσσερις φορές, ως προσδιορισμός σε ουσιαστικά όπως «συμφέρον», «συνεννόηση», «κυριαρχία», «ανασυγκρότηση», «προσπάθεια». Ευρεία είναι η χρήση του ουσιαστικού «λαός» και των παράγωγών του επιθέτων (54 φορές), της «Ελλάδας» και των παραγώγων «ελληνικός/ή» (80 φορές).

Το αίσθημα υπερηφάνειας επιχειρεί να τονώσει η φράση «η Ελλάδα παραμένει στο επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος ως πρωταγωνιστής και όχι ως κομπάρσος». Προκειμένου να επιτευχθεί ο ίδιος στόχος, της ενίσχυσης του αισθήματος εθνικής υπεροχής η οποία συνδέεται με την ποιότητα του λαού, χρησιμοποιούνται ρητορικά σχήματα (μεταφορές) και στερεότυπα, μαζί με έναν υβριδικό λόγο που συνδυάζει όρους της οικονομικής διαπραγμάτευσης με όρους από την τάξη του λόγου της καθημερινότητας: ανάθεση ευθύνης ≠ κατάθεση ψυχής (άρνηση-κατάφαση), γενιές που «ανάστησαν» αυτόν τον τόπο, πήρε την τύχη στα χέρια του, αποταμίευσε ελπίδα, διεκδίκησε υπερηφάνεια, αξίζει στον λαό να περπατά περήφανος, κυβέρνηση-φωνή του λαού. Ο λαός κουβαλά στις αποσκευές του τιμή, ιστορία και πολιτισμό. Δεν θα διαπραγματευτούμε την περηφάνια και την αξιοπρέπεια: ιερές και αδιαπραγμάτευτες αξίες. Σάρκα από τη σάρκα του λαού. Ερχόμαστε μέσα από την ιστορία του.

«Η προηγούμενη κυβέρνηση φρόντισε φεύγοντας να κάψει τα σπαρτά και να γκρεμίσει τις γέφυρες» (σελ. 3): έκφραση που χρησιμοποιείται σε περιγραφές αποχώρησης στρατών κατοχής, που μετά την ήττα εκδικούνται τοπικές κοινωνίες με τον τρόπο αυτό. Η συγκεκριμένη φράση χρησιμοποιείται μεταφορικά για να

αποδώσει το μέγεθος της καταστροφής που προκάλεσε –σύμφωνα με τον ομιλητή– η προηγούμενη κυβέρνηση βλέποντας την εκλογική ήττα να πλησιάζει¹⁴, και επιχειρεί να ανασύρει εθνικές μνήμες από την περίοδο της γερμανικής κατοχής.

Ελλάδα-καταλύτης εξελίξεων. Χρήση της λέξης «Ελλάδα» 23 φορές.

Κάλεσμα σε «συστράτευση»: κάθε Έλληνας να «βάλει πλάτη» στην προσπάθεια (σελ. 7), «να στηρίζετε την εθνική προσπάθεια, να στηρίζετε τη διαπραγμάτευση, να στηρίζετε την πατρίδα μας, την Ελλάδα, σε αυτή την κρίσιμη στιγμή» (σελ. 21). «Ζητάμε συναίνεση για να κάνουμε την πατρίδα μας ισότιμη, περήφανη, με φωνή, με αξιοπρέπεια στην Ευρώπη» (σελ. 22).

Συμπαραδήλωση

«Η Ελλάδα καταθέτει προτάσεις. Δεν δέχεται εντολές και μάλιστα μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας» (σελ. 3): η φράση, σε επίπεδο συνδήλωσης, αποτελεί σαφή επικριτικό σχόλιο της διαπραγμάτευσης που γινόταν μέσω e-mails κατά την περίοδο της κυβέρνησης ΝΔ-ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ, με Υπουργό Οικονομικών τον Γιάννη Στουρνάρα (Μάιος 2012-Ιούνιος 2014) (real.gr). Η αλληλογραφία μάλιστα με αυτόν τον τρόπο γίνεται σύμβολο της υποταγής, της υποτακτικής συμπεριφοράς.

Μαύρο: το χρώμα της οθόνης μετά το κλείσιμο της ΕΡΤ στις 11 Ιουνίου 2013 και συγχρόνως ο αυταρχισμός, το «έγκλημα σε βάρος του ελληνικού λαού και της Δημοκρατίας» (σελ. 11).

Ο ελληνικός λαός «τίμησε τις προηγούμενες γενιές που αντιστάθηκαν και ανάστησαν αυτόν τον τόπο»: αναφορά στο παρελθόν της αριστεράς στην Εθνική Αντίσταση – ερμηνεία της ψήφου ως απότιση φόρου τιμής από τον ίδιο τον ομιλητή προς τους αριστερούς προκατόχους του στο κόμμα, σαφές μήνυμα στο εσωτερικό του ΣΥΡΙΖΑ.

---

¹⁴ Σύμφωνα με τον ΣΥΡΙΖΑ, ο Αντώνης Σαμαράς δεν δέχτηκε παράταση του προγράμματος αλλά επέλεξε τη λήξη της χρηματοδότησης στις 28 Φεβρουαρίου για να προκαλέσει πιστωτική ασφυξία στην επόμενη κυβέρνηση.

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

Πρόγραμμα λιτότητας, ύφεση, συρρίκνωση οικονομίας, δημόσιο χρέος, ΑΕΠ, αποεπένδυση, εσωτερική υποτίμηση, μείγμα ύφεσης και αποπληθωρισμού, κρίση όχι ελληνική αλλά ευρωπαϊκή (σελ. 4). Το χρέος να καταστεί βιώσιμο, απομείωση του χρέους (σελ. 16)-πρόβλημα πολιτικής φύσης (σελ. 4). «Ο σεβασμός των δημοσιονομικών στόχων του Συμφώνου Σταθερότητας αποτελεί ευρωπαϊκή υποχρέωση της χώρας» (σελ. 5). Αλληλεγγύη-ισότιμη συνεργασία ≠ λιτότητα-μνημόνια (σελ.5). Λαϊκή κυριαρχία: «δεν διαπραγματευόμαστε τη λαϊκή κυριαρχία». Πρόγραμμα-γέφυρα (σελ. 5) – νέο συμβόλαιο (σελ.6). Ισοσκελισμένοι προϋπολογισμοί (σελ. 6). Κατάργηση ΕΝΦΙΑ, αφορολόγητο 12.000 ευρώ, αποκατάσταση ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων (σελ. 18). Πρόγραμμα ανάκτησης της εργασίας. Παραγωγική ανασυγκρότηση. Νέο κοινωνικό συμβόλαιο με την Ευρώπη. Έγκλημα ξεπουλήματος της περιουσίας του δημόσιου πλούτου (σελ. 17). Ίδρυση αναπτυξιακής τράπεζας. «Κόκκινα» δάνεια, «κούρεμα» ομολόγων, «περίφημο e-mail»: οι δεσμεύσεις που έμειναν στην ιστορία ως «e-mail Χαρδούβελη» (σελ. 18).

Εξουσιαστικός Λόγος

Ο ηγέτης έχει αναδειχθεί από τον λαό, από αυτόν αντλεί εξουσία ενώ παράλληλα, για να είναι ηγέτης, προϋποτίθεται ο λαός. Η λέξη «λαός» συναντάται σαράντα φορές, τις περισσότερες από αυτές με τον προσδιορισμό «ελληνικός».

Χρήση οριστικής μέλλοντα.

Χρήση πρώτου πληθυντικού προσώπου με μία μόνο προσθήκη πρώτου ενικού στην περίπτωση αναφοράς σε θέματα τιμής και αξιοπρέπειας.

Χρήση ελλειπτικών προτάσεων με θαυμαστικό, προκειμένου να αποδοθεί η απολυτότητα μιας αδιαμφισβήτητης δέσμευσης (π.χ. «καμία αύξηση ορίων ηλικίας», «καμία μείωση κύριων και επικουρικών συντάξεων»), με παράλληλη επανάληψη του ρήματος «δεσμευόμαστε».

Κυριαρχία της οριστικής έγκλισης για απόδοση πραγματικότητας, αδιαμφισβήτητης αλήθειας και απουσία υποκειμενικής τροπικότητας (πιστεύω ότι, νομίζω ότι, κ.λπ.).

Χρήση έντονα «εξουσιαστικών» ρημάτων, όπως «απαγορεύεται» κ.ά. (π.χ. σελ. 18: «...απαγορεύεται κάθε πλειστηριασμός πρώτης κατοικίας...»).

B2.2. ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΨΗΦΙΣΗΣ ΤΟΥ Ν/Σ «ΕΠΕΙΓΟΝΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ Ν.4334/2015, 23 Ιουλίου 2015

Στην εισαγωγή του νομοσχεδίου που κατατέθηκε στη Βουλή αναφέρεται:

«Η Κυβέρνηση καταθέτει σχέδιο νόμου με τίτλο “Επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4334/2015 (Α'80)”. Το εν λόγω σχέδιο νόμου προτείνεται να εισαχθεί για συζήτηση και ψήφιση με τη διαδικασία του κατεπείγοντος, δεδομένου ότι εντάσσεται στην άμεση δέσμη μέτρων που προβλέπονται ως αποτέλεσμα της διαπραγμάτευσης με τους εταίρους μας και περιλαμβάνει διατάξεις, η ψήφιση των οποίων είναι προϋπόθεση για τη συνέχιση και ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη της οριστικής συμφωνίας με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας.

Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, και σύμφωνα με την επιθυμία των αρμόδιων υπουργών παρακαλώ να εγκρίνετε την εισαγωγή και τη συζήτηση του σχεδίου νόμου, κατά την ειδική διαδικασία του κατεπείγοντος, σύμφωνα με τις σχετικές πρόνοιες του άρθρου 76 παρ. 4 του Συντάγματος και άρθρου 109 του Κανονισμού της Βουλής, με σκοπό η συζήτηση και η ψήφιση στην Ολομέλεια να έχει ολοκληρωθεί μέχρι την 22η Ιουλίου 2015».

Η ομιλία του Αλέξη Τσίπρα στη Βουλή κατά τη διάρκεια ψήφισης των προαπαιτούμενων, προκειμένου να οδηγηθεί η χώρα σε ένα τρίτο δανειακό πρόγραμμα, διεξήχθη σε ένα εξαιρετικά τεταμένο κλίμα για τις σχέσεις της κυβέρνησης τόσο με τους δανειστές, όσο και με τους εσωκομματικούς της αντιπάλους, στους οποίους συμπεριλαμβάνεται και η πρόεδρος της Βουλής. Η Ζωή Κωνσταντοπούλου, με πολύωρες συνεδριάσεις της Διάσκεψης των Προέδρων, επιχειρούσε –στο πλαίσιο ωστόσο των καθηκόντων της– να κωλυσιεργήσει και να παρατείνει τη διαδικασία, προκειμένου να αποφευχθεί η ψήφιση. Αποτέλεσμα, σημειώθηκε το, πρωτοφανές για τη λειτουργία του Κοινοβουλίου, να πραγματοποιούνται μεταμεσονύχτιες συνεδριάσεις που κατέληγαν σε ψηφοφορίες τα ξημερώματα.

Η πρώτη πρόταση της τοποθέτησης του πρωθυπουργού είναι επί της διαδικασίας, για την οποία παραδέχεται ότι δεν είναι «μια ομαλή διαδικασία, όπως δεν είναι ομαλές και οι συνθήκες βάση των οποίων η πλειοψηφία του Σώματος συναινεί σε αυτή τη διαδικασία». Οι «μη ομαλές» συνθήκες αφορούν από τη μία την κατάσταση της πιστωτικής ασφυξίας που έχει να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση (ήδη για πάνω από ένα μήνα ισχύουν οι έλεγχοι κεφαλαίων) και από την άλλη οι προθεσμίες που καθορίζουν οι πιστωτές για λήψη αποφάσεων. Η αναφορά περιλαμβάνει ακόμη το ιδιότυπο «bras de fer» μεταξύ της κυβέρνησης και της Προέδρου της Βουλής, η οποία οδήγησε σε «μη ομαλές» διαδικασίες και ως προς την ώρα συνεδριάσεων και ψηφοφορίας. Έτσι, ως η πρώτη αντιπαράθεση, όπως αυτή ορίζεται από τον ομιλητή, θα αφορά τα «πραγματικά επιχειρήματα, πολιτικά επιχειρήματα, ουσία» απέναντι στο «γράμμα της διαδικασίας».

Εμείς

Ουσία, πραγματικότητα, δύσκολος συμβιβασμός, εξαντλήσαμε κάθε όριο διαπραγματεύσεως. Υπερασπιστές των ιδρυτικών αξιών της Ευρώπης. Δώσαμε τη μάχη, κάναμε λάθη. Δυνάμεις της προόδου.

Ελληνική Κυβέρνηση, ελληνικός λαός, Ελλάδα (ταύτιση των τριών εννοιών). Η ταύτιση της κυβέρνησης με τον λαό τονίζεται με τη χρήση διαφορετικών λέξεων για τη σήμανση της ίδιας έννοιας και ανήκουν στην ισοτοπία της «λαϊκότητας»: «άνεργος, μεροκαματιάρης, χαμηλόμισθος, χαμηλοσυνταξιούχος, δανειολήπτης σε λαϊκές συνοικίες, σε φτωχές γειτονιές, σε υποβαθμισμένες γειτονιές» (σελ. 7).

Δεν έχουμε ιδιοκτησία του προγράμματος. Δύσκολες επιλογές, επιλογές ευθύνης. Πατριώτες: πατριωτική επιλογή. Με τον λαό, τα λαϊκά στρώματα, το τραπεζικό σύστημα. Με την κοινωνική πλειοψηφία. Διαφάνεια, αξιοκρατία, κράτος δικαίου. Στήριξη αδύναμων, προστασία πρώτης κατοικίας («Κανένας άνεργος, κανένας μεροκαματιάρης, κανένας χαμηλόμισθος και χαμηλοσυνταξιούχος, κανένας δανειολήπτης σε λαϊκές συνοικίες, σε φτωχές γειτονιές, σε υποβαθμισμένες γειτονιές δεν πρόκειται να χάσει το σπίτι του. Χωρίς εγγύηση πρώτης κατοικίας εμείς δεν υπάρχουμε!» Σελ. 6,7). Αριστερή κυβέρνηση = οχυρό μάχης, εμείς με τους

αδικημένους. Όχι δειλοί, όχι ριψάσπιδες, όχι απολογητές χαμένων αγώνων.

Εγώ

Δεν μετανιώνω, περήφανος. Προσπάθειά μας, προσπάθειά μου (σελ. 2). Κάναμε δύσκολες επιλογές –κι εγώ προσωπικά. Θλίβομαι (σελ. 7). Δεν προτίθεμαι να εγκαταλείψω το οχυρό μάχης.

Αυτοί

Σημερινή Ευρώπη: δυνάμεις συντηρητικές, πιστά προσηλωμένη στο σκληρό δόγμα της λιτότητας. Δυνάμεις της συντήρησης. Οι προηγούμενοι (προηγούμενες κυβερνήσεις): είχαν ιδιοκτησία του προγράμματος (μεγάλη διαφορά, σελ. 3). Ο Σόιμπλε. Διαφθορά – Διαπλοκή – πελατειακό κράτος – φοροφυγάδες μεγαλοκαταθέτες εξωτερικού – οργανωμένο έγκλημα. Με οργανωμένα συμφέροντα. Εσωκομματικοί αντίπαλοι: ριψάσπιδες, απολογητές χαμένων αγώνων.

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

Δύσκολος συμβιβασμός, έκτακτες συνθήκες, εξάντληση κάθε ορίου διαπραγμάτευσης, δόγμα της λιτότητας. Συμμαχίες με χώρες του Νότου, Ολάντ, Ρέντσι. Ιδιοκτησία του προγράμματος. 12 Ιούλη: σύμβολο σκληρής διαπραγμάτευσης για την κυβέρνηση, διαπραγμάτευσης 17 ωρών. Προαπαιτούμενες δράσεις. Δανειακή σύμβαση (αντί Μνημόνιο). Αντισταθμιστικά. Τελεσίγραφο 25^{ης} Ιούνη (σχέδιο συμφωνίας που κρίθηκε απορριπτέο και επί του οποίου διεξήχθη το δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου). Grexit (σελ. 4). Αναδιάταξη του χρέους (2 φορές), αναδιάρθρωση του χρέους (1).

Μεταφορές

Αγγίξαμε τα όρια της ελληνικής οικονομίας. Δόγμα της λιτότητας (λέξη δανεισμένη από τη θρησκευτική ορολογία). Σηκώσαμε ψηλά το ανάστημα του ελληνικού λαού. Η φωνή του ακούστηκε στα πέρατα της γης (σελ. 1). Οι αγώνες που πάνε ως το τέλος δίνουν καρπό. Και ο καρπός βγάζει βλαστάρια (σελ. 2). Μάτωσε το κεφάλι μου αλλά ανοίξαν και ρωγμές στον τοίχο (σελ. 2). Διαρκής μάχη ανάμεσα στις δυνάμεις της προόδου και τις δυνάμεις της συντήρησης (σελ. 2). Πύρρειος νίκη της Ευρώπης.

Φάντασμα του grexit (σελ. 5).

Κατασκευή εθνικής ταυτότητας

Σηκώσαμε ψηλά το ανάστημα του ελληνικού λαού, διεκδικήσαμε το δίκιο του, η φωνή του ακούστηκε στα πέρατα της γης (μεταφορές). Άτακτη χρεοκοπία: όχι περήφανη ούτε πατριωτική επιλογή. Πατριωτική επιλογή: υπεράσπιση τραπεζικού συστήματος. Η ταυτότητα χτίζεται μέσω της διαφοράς με τις ευρωπαϊκές συντηρητικές δυνάμεις, τον γερμανό υπουργό οικονομικών

Εξουσιαστικός Λόγος

Στην ομιλία κυριαρχεί η οριστική ως έγκλιση, καθώς περιγράφεται μία αδιαμφισβήτητη, κατά τον ομιλητή, πραγματικότητα, χωρίς να εντοπίζεται υποκειμενική τροπικότητα (πιστεύω, κατά την άποψή μου κ.λπ.). Στην περίπτωση μάλιστα χρήσης της υποτακτικής, η δευτερεύουσα πρόταση εξαρτάται από ρήμα βουλητικό («θέλω να τονίσω», σελ. 1), αντικειμενικής τροπικότητας, σαν κάτι που είναι κοινώς αποδεκτό (π.χ. «είναι καλύτερο, για όλα τα επιχειρήματα που ακούγονται, να στηρίζονται στην πραγματικότητα») ή απόλυτης βεβαιότητας («δεν πρόκειται κανένας... να χάσει το σπίτι του», σελ.7), ή από το υποχρεωτικής τροπικότητας «πρέπει» («...αυτή την ευθύνη δεν πρέπει να την ξεχνάμε...», «Πρέπει να αγωνιστούμε...», σελ. 5).

Ο ομιλητής εμφανίζεται ως ο γνώστης-κάτοχος της μοναδικής αλήθειας: «δεν υπάρχει καμία αμφιβολία» (σελ. 1), «η ουσία είναι ότι...» (σελ. 1), «είναι γνωστό ότι οι εναλλακτικές την 12η Ιούλη ήταν το σχέδιο του Υπουργού Οικονομικών της Γερμανίας...».

Ο εξουσιαστικός, ηγετικός Λόγος, ενισχύεται επίσης από τη χρήση της μετάβασης από το «εμείς» στο «εγώ», από την εναλλαγή πρώτου ενικού με πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, από την ταύτιση της κυβέρνησης με τον ομιλητή-πρόεδρο της κυβέρνησης: π.χ. «Θέλω να σας πω από βάθος ψυχής...», «...δεν μετανιώνω που έδωσα αυτή τη σκληρή μάχη, και εγώ και οι συνεργάτες μου, αλλά είμαι περήφανος...» (σελ.1), «Προσπάθειά μας, προσπάθειά μου», «Κάναμε δύσκολες επιλογές –κι εγώ προσωπικά» (σελ. 2).

Η ενίσχυση του εξουσιαστικού λόγου επιτυγχάνεται επίσης με τη χρήση ρημάτων που δηλώνουν συναισθηματική εμπλοκή του ομιλητή στο γεγονός που περιγράφει: «Θλίβομαι», «Δεν προτίθεμαι να εγκαταλείψω το σχυρό μάχη» (σελ. 7).

Ο ίδιος στόχος εξυπηρετείται με τη χρήση ρημάτων που δείχνουν ότι ο ομιλητής-ηγέτης έχει την πρωτοβουλία των κινήσεων: «από αύριο ρίχνουμε το βάρος των κινήσεων», «στόχος μας είναι», «παίρνουμε την πρωτοβουλία», «ξεκινάμε τη σύγκρουση», «ανοίγουμε το διάλογο» (σελ.6).

B3. ΑΝΟΙΚΤΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ

B3.1. ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ «ΟΧΙ», 4 Ιουλίου 2015

Η ομιλία πραγματοποιείται την παραμονή της διεξαγωγής του δημοψηφίσματος της 5ης Ιουλίου, του μοναδικού δημοψηφίσματος στην Ελλάδα μετά το 1974. Το ερώτημα δεν αφορά το πολίτευμα αλλά το εάν πρέπει να γίνει αποδεκτό το σχέδιο συμφωνίας που προτάθηκε στις 25 Ιουνίου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Το δημοψήφισμα προκηρύχθηκε στις 28 Ιουνίου και διεξήχθη μία βδομάδα μετά. Στο μεταξύ, από την ημέρα της προκήρυξης μέχρι και τις 6 Ιουλίου, οι τράπεζες ήταν κλειστές και οι αναλήψεις γίνονταν –με μεγάλη αναμονή– από τα μηχανήματα αυτόματης ανάληψης και με όριο τα 60 ευρώ την ημέρα.

Η κυβέρνηση ταύτισε το δημοψήφισμα με την απόλυτη έκφραση της δημοκρατίας, της αξιοπρέπειας και της περηφάνιας, και αυτό είναι το πρώτο μήνυμα που δίνεται, ήδη από τις πρώτες λέξεις της ομιλίας.

Το μήνυμα γίνεται εναργές, σαφές και αντιληπτό με τη βοήθεια της επανάληψης λέξεων-κλειδιών, όπως «δημοκρατία», «γιορτή», «αγωνία», «Ευρώπη», «μήνυμα ελπίδας», «μήνυμα δημοκρατίας», «εκβιασμός», «νίκη», «όχι», «τελεσίγραφο», «λαός που πολεμά» κ.ά. Για παράδειγμα: «Ο Ελληνικός λαός ξέρει να επιστρέφει τελεσίγραφο. Τα τελεσίγραφα ενίοτε επιστρέφονται» (σελ. 2), «Σας καλώ... σας καλώ...» (σελ. 2), «πλημμυρίζοντας την πλατεία Συντάγματος, πλημμυρίζοντας τους δρόμους της Αθήνας...» (σελ. 2), «όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα... όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα...» (σελ. 2)

Χρησιμοποιούνται απλές προτάσεις, με απλή σύνταξη, και συνθήματα που προκαλούν ανάταση στο ακροατήριο, αισιοδοξία και ενθουσιασμό: «είμαστε νικητές», «γιορτάζουμε».

Ευρεία επίσης είναι η χρήση στερεότυπων φράσεων και μεταφορών όπως: «να

πάρουμε την τύχη μας στα χέρια μας», «γιορτάζει η δημοκρατία», «η Ελλάδα έστειλε μήνυμα περηφάνιας», «έχουμε στα χέρια μας το πιο δυνατό όπλο, το δίκιο» αλλά και του χλιοχρησιμοποιημένου αποσπάσματος του ποιήματος «Εις Σάμον» του Ανδρέα Κάλβου «θέλει αρετή και τόλμη η ελευθερία» (σελ. 3).

Συμπαράδηλωση

«Δεν αποφασίζουμε απλώς να μείνουμε στην Ευρώπη» (σελ.1): να μείνουμε στο ευρώ, αλλά και απάντηση στο σύνθημα της αντίπαλης πλευράς, των υποστηρικτών του «ΝΑΙ», που ήταν «Μένουμε Ευρώπη».

Εξουσιαστικός Λόγος

Χρήση οριστικής έγκλισης, για περιγραφή πραγματικότητας και έντονη κατηγορηματική τροπικότητα.

«Γιορτάζουμε την αποφασιστικότητά μας (ημών, της κυβέρνησης) να δώσουμε τον λόγο (εμείς, η κυβέρνηση) στον ελληνικό λαό: παραχώρηση εξουσίας στον λαό.

Χρήση πρώτου ενικού προσώπου και υποτακτικής προκειμένου να δοθούν οδηγίες στο ακροατήριο: «σας καλώ να αποφασίσετε» (επανάληψη τρεις φορές, σελ. 3)

Έντονη αναφορά στο συναίσθημα με ρήματα όπως «γιορτάζουμε», «τραγουδάμε» κ.λπ.

Εμείς

Δημοκράτες, αξιοπρεπείς, γενναίοι, δεν φοβόμαστε, δεν εκβιαζόμαστε, τολμάμε

Αυτοί

Ευρωπαίοι εταίροι, εκβιαστές (και με το κλείσιμο των τραπεζών)

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

Δεν εντοπίζονται καθαρά οικονομικοί όροι από τη γλώσσα της διαπραγμάτευσης.

Κατασκευή εθνικής ταυτότητας

Στην ομιλία διακρίνεται εμφανώς η πρόθεση προσφοράς στο ακροατήριο της κατά Lacan «κλεμμένης απόλαυσης» (jouissance) μέσω ρητορικών σχημάτων, στερεοτύπων και λεξιλογίου που ανυψώνει το ηθικό και δημιουργεί συσπείρωση. Το

δίπολο που προωθείται για την κατασκευή της ταυτότητας έχει στη μία του πλευρά τον ελληνικό λαό, που έχει τα χαρακτηριστικά της αξιοπρέπειας αλλά και της «ευρωπαϊκότητας».

Γίνεται επίσης χρήση και αναπαραγωγή του «Μύθου» της Ελλάδας – μικρής αλλά γενναίας απέναντι σε μεγάλους και ισχυρούς, καθώς και του «Μύθου» (κατά Barthes¹⁵) της Ελλάδας – φωτοδότη της Ευρώπης:

- Από τη χριστιανική παράδοση: «τραγουδάμε για να διώξουμε τον φόβο» («τρεις παίδες εν καμίνω», Παλαιά Διαθήκη).
- Από την αρχαία ελληνική μυθολογία: αρπαγή της Ευρώπης,
- Από την ιστορία των νεωτέρων χρόνων: το «ΟΧΙ» του Μεταξά το 1940 («ο Ελληνικός λαός έχει πολλές φορές στην ιστορία του αποδειξει ότι ξέρει να επιστρέφει τελεσίγραφα... Πείτε ξανά ένα μεγάλο και περήφανο ΟΧΙ...» (σελ. 2).

Η χρήση και αναπαραγωγή αυτών των μύθων με γενικεύσεις όπως «δημοκρατική παράδοση της Ευρώπης» και στερεότυπα όπως «Ελλάδα – κοιτίδα του πολιτισμού» χρησιμοποιούνται ευρέως για την επίτευξη του στόχου της κατασκευής εθνικής ταυτότητας, ιδιαίτερα σε στιγμές κρίσης.

Ο Λόγος είναι έντονα συναισθηματικός, με λεξιλόγιο δανεισμένο από την καθημερινότητα και από την ποίηση, του Διονύσιου Σολωμού αλλά και του Γιάννη Ρίτσου. Στο σημείο που ζητά από το ακροατήριο να αποφασίσει «για έναν λαό, μικρό λαό που πολεμά δίχως σπαθιά και βόλια» κάνει χρήση των στίχων του Ρίτσου «Μικρός λαός και πολεμά δίχως σπαθιά και βόλια για όλου του κόσμου το ψωμί, το φως και το τραγούδι» από τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας». Καθώς αυτό το μοντέλο εθνικής ταυτότητας με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά υιοθετεί: μικρός, αδύναμος, γενναίος, αγωνιστής δημοκρατίας, αλλά και πρεσβευτής χαράς και φωτός (γιορτάζουμε επαναλαμβάνεται εφτά φορές).

---

¹⁵ Παρά το ότι ο Roland Barthes συνέδεσε τη χρήση και αναπαραγωγή «Μύθων» με την εξυπηρέτηση συμφερόντων της καπιταλιστικής κοινωνίας και «δεν συμφιλιώθηκε ποτέ με την ιδέα ότι και η Αριστερά είχε τις δικές της πολύπλοκες μυθολογίες» (Smith, P, 2006:180).

B3.2. ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ, 18 Σεπτεμβρίου 2015

Στις 20 Αυγούστου του 2015, οκτώ μήνες μετά την ανάδειξη του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση και ένα μήνα μετά την ψήφιση του τρίτου μνημονίου, και αφού από το κυβερνών κόμμα αποχώρησε ένα μεγάλο κομμάτι, ο Αλέξης Τσίπρας, με διάγγελμά του, ανακοίνωσε την προσφυγή στις κάλπες. Οι εκλογές προκηρύχθηκαν για τις 20 Σεπτεμβρίου.

Η ομιλία που πραγματοποιείται στην Αθήνα είναι για τα κόμματα, παραδοσιακά, η τελευταία πριν από την Κυριακή των εκλογών.

Η κεντρική προεκλογική συγκέντρωση του ΣΥΡΙΖΑ, ως του πρώτου σε ψήφους κόμματος των τελευταίων εκλογών, πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 18 Σεπτεμβρίου, στην πλατεία Συντάγματος, και κινήθηκε στους εξής άξονες:

- Βεβαιότητα για νίκη – προσπάθεια συσπείρωσης ψηφοφόρων
- Παρουσίαση διακυβεύματος εκλογών
- Αιτιολόγηση υπεροχής έναντι του αντιπάλου
- Ιεράρχηση στόχων νέας κοινοβουλευτικής περιόδου

Από την πρώτη σελίδα της ομιλίας διαπιστώνεται η χρήση λέξεων-σημείων που έχουν ήδη αποκτήσει ιδιαίτερο περιεχόμενο, μέσω της χρησιμοποίησής τους σε προεκλογικό υλικό του ΣΥΡΙΖΑ (τηλεοπτικά, ραδιοφωνικά σποτ, αφίσες, κ.λπ.). Έτσι, λειτουργούν σε δύο επίπεδα: της καταδήλωσης-συμπαράδηλωσης και των κομβικών σημείων της ρητορικής του κόμματος.

Συμπαράδηλωση

«Η ελπίδα είναι εδώ»: ως καταδήλωση, ο ΣΥΡΙΖΑ είναι η ελπίδα και αφού ο ΣΥΡΙΖΑ είναι εδώ (τοπικά και χρονικά), άρα η ελπίδα είναι εδώ. Σε επίπεδο συμπαράδηλωσης, επαναφέρεται σαν αποτέλεσμα, το μήνυμα του κεντρικού προεκλογικού τηλεοπτικού σποτ («Η ελπίδα έρχεται») της αναμέτρησης της 25^{ης} Ιανουαρίου.

«Ξεμπερδεύουμε με το παλιό»: Το κεντρικό μήνυμα της προεκλογικής καμπάνιας του ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές της 20^{ης} Σεπτεμβρίου («Ξεμπερδεύουμε με το παλιό,

κερδίζουμε το αύριο», βλ. <https://www.youtube.com/watch?v=jgaXmflVcQ>). Όπου παλιό, οι προηγούμενες κυβερνήσεις, διαφθορά, διαπλοκή, κ.λπ.

«Όρθιοι» («Με την ίδια αποφασιστικότητα και ορμή που σταθήκαμε όρθιοι τους έξι σκληρούς μήνες της διαπραγμάτευσης, θα σταθούμε όρθιοι και τώρα», σελ. 1): Το συγκεκριμένο επίθετο χρησιμοποιήθηκε στο ίδιο σποτ, ως προσδιορισμός στον Αλέξη Τσίπρα, προκειμένου να παραπέμψει στη διαπραγμάτευση της 12ης Ιουλίου, η οποία απέκτησε το δικό της «μύθο» στη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ, ως η «σκληρή διαπραγμάτευση των δεκαεπτά ωρών» κατά τη Σύνοδο Κορυφής για την Ελλάδα, στις Βρυξέλες.

Πλατεία Συντάγματος: σύμβολο επανάστασης (3^η Σεπτέμβρη 1843), Δεκεμβριανών, τόπος συγκέντρωσης απεργών, αγροτών, ανέργων, αγανακτισμένων της περιόδου Μαΐου-Νοεμβρίου 2011 και της συγκέντρωσης υπέρ του «ΟΧΙ» στο δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου.

Παλινόρθωση: η αλλαγή που επαναφέρει ένα καθεστώς στην πρότερή του κατάσταση (συνήθως μοναρχία).

«Αριστερή παρένθεση»: σύμφωνα με τη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ οι πολιτικοί του αντίπαλοι στο εσωτερικό και το εξωτερικό κατέστρωσαν ένα σχέδιο που προέβλεπε να κυβερνήσει για ένα μικρό χρονικό διάστημα για να φθαρεί, να «αναλωθεί», να χάσει τη δυναμική του ώστε στη συνέχεια να επιστρέψει το παλιό σύστημα στην εξουσία .

Δημοψήφισμα: ο όρος έχει καταστεί σύμβολο μεγάλης νίκης του ΣΥΡΙΖΑ και με αυτόν τον συμβολισμό έχει ενταχθεί στη ρητορική του. Έτσι «βαφτίζεται» και η επικείμενη εκλογική αναμέτρηση («δεύτερο μεγάλο δημοψήφισμα», σελ. 9). ώστε να δημιουργηθούν ανταντακλαστικά ευφορίας, ενθουσιασμού και νίκης.

Μήνυμα αξιοπρέπειας και Δημοκρατίας: με τον ίδιο τρόπο προσδιορίστηκε και το Δημοψήφισμα στην ομιλία της 4ης Ιουλίου.

«Διεθνής της ολιγαρχίας» (σελ. 2): δεν υπάρχει ως οργάνωση ή θεσμός, αλλά λειτουργεί ως σύμβολο του αντίπαλου της Σοσιαλιστικής Διεθνούς.

«Φούρναρης της Κω»: ο Διονύσης Αρβανιτάκης, ο 78χρονος φούρναρης που προμήθευε καθημερινά ψωμί στους πρόσφυγες που έφταναν εξαθλιωμένοι κατά

εκατοντάδες στην Κω και λειτουργεί ως σύμβολο ανθρωπισμού και αλληλεγγύης που ανέδειξαν την Ελλάδα διεθνώς κατά την περίοδο της προσφυγικής κρίσης.

Ούγγρος πρωθυπουργός: ο Βίκτορ Όρμπαν, επικεφαλής της δεξιάς κυβέρνησης της Ουγγαρίας, έγινε σύμβολο εθνικισμού και ξενοφοβίας όταν ύψωσε φράκτη στα σύνορα της χώρας του με τη Σερβία για να κρατήσει εκτός πρόσφυγες και μετανάστες ενώ, στις 7 Μαρτίου, το ουγγρικό κοινοβούλιο ψήφισε τον αντιμεταναστευτικό νόμο που προβλέπει μεταξύ άλλων στρατόπεδα κράτησης σε κοντέινερ, δίκες προσφύγων μέσω τηλεδιασκέψεων, ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα στα σύνορα και απέλαση με συνοπτικές διαδικασίες. Είναι πρωτεργάτης και φανατικός υπερασπιστής της πολιτικής των «κλειστών συνόρων» ενώ συχνά επιτίθεται στις Βρυξέλες για παρέμβαση στο εσωτερικό της χώρας του (avg1.gr).

«Η Ευρώπη της φτωχής Μυτιλήνης και της Κω»: στη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ και στην επικοινωνιακή στρατηγική της κυβέρνησης, η Μυτιλήνη, η Κως και τα άλλα νησιά του βορειοανατολικού Αιγαίου είναι σύμβολα αλληλεγγύης και ανθρωπιάς.

Η Ευρώπη του «πλούσιου κρατιδίου της Βαυαρίας που παρά την ευμάρειά του δεν δέχεται να φιλοξενήσει ούτε 30 χιλιάδες από αυτούς»: η φράση παραπέμπει στην απόφαση προσωρινής αναστολής της Συνθήκης Σέγκεν και επαναφοράς των συνοριακών ελέγχων που ελήφθη από τη Γερμανίδα καγκελάρια στα μέσα Σεπτεμβρίου του 2015 και λίγες μέρες πριν από τη Σύνοδο Κορυφής για το προσφυγικό, μετά από την πίεση του «αδελφού» κόμματος των Χριστιανοκοινωνιστών της Βαυαρίας (www. kathimerini).

Παύλος Φύσσας: το απόλυτο σύμβολο της αντίστασης στον φασισμό, τον ρατσισμό, τον εθνικισμό, της θυσίας στον αγώνα κατά της Χρυσής Αυγής. Δολοφονήθηκε από τον Γιώργο Ρουπακιά, μέλος της Χρυσής Αυγής, στις 18 Σεπτεμβρίου 2013.

Χριστοφοράκος – Siemens – Λίστα Λαγκάρντ: σύμβολα της διαφθοράς, της διαπλοκής, της μεγάλης φοροδιαφυγής (σελ. 7).

«Αριστερά που τολμά να πάρει την ευθύνη της διακυβέρνησης»: έμμεση αλλά σαφής κριτική στο ΚΚΕ που σύμφωνα με τον ΣΥΡΙΖΑ αγωνίζεται «εκτός πεδίου μάχης» και δεν τολμά να διεκδικήσει την εξουσία.

Μεταφορές

Μέγγενη των δανειστών και των μνημονίων: η συγκεκριμένη μεταφορά εικονοποιεί την εξαιρετική πίεση των εταίρων δανειστών προς του Έλληνες.

Ξεμπερδεύουμε, κλείνουμε τους λογαριασμούς: όροι από τη γλώσσα της αγοράς, των μικρομεσαίων επιχειρηματιών, των μικρών καταστηματαρχών.

Η Ελλάδα θα πάει μπροστά με πυξίδα τον ΣΥΡΙΖΑ

«Δεκανίκια» του παλιού πολιτικού συστήματος: κόμματα της παλιότερης περιόδου, με τα οποία θα αναγκαστεί ο ΣΥΡΙΖΑ να συνεργαστεί σε περίπτωση που δεν πάρει αυτοδυναμία στις εκλογές.

Η ΝΔ «έριξε την Ελλάδα στα βράχια» (σελ. 2).

«Οικονομικός πόλεμος» (σελ. 2).

«Μονοκαλλιέργεια της λιτότητας»: για να τονιστεί η απουσία κάθε δυνατότητας για άλλη επιλογή.

Ελλάδα – «φάρος» (σελ 2) για όλους τους λαούς

Ευρώπη-φρούριο: αναφορά στην πολιτική των κλειστών συνόρων

Υγρός τάφος η Μεσόγειος, το Αιγαίο ξεβράζει νεκρά παιδιά (σελ. 4): το Αιγαίο και η Μεσόγειος των προσφύγων.

Μάχη της διαπραγμάτευσης.

Αριστερά που «τολμά να λερώσει τα χέρια της για να ξελασπώσει το μέλλον. Τολμά να ματώσει για να σταματήσει ο λαός να ματώνει» (σελ. 8)

Εμείς

Το νέο, η ελπίδα, το δίκιο, η αξιοπρέπεια, η ακεραιότητα, η εντιμότητα, υπερασπιστές του λαού και της πατρίδας, αλλά «απευθυνόμαστε και στους συντηρητικούς πολίτες» (σελ.8), για μια «προοδευτική (όχι αριστερή) κυβέρνηση μάχης», κυβέρνηση με προοδευτικό πρόσημο (σελ. 2). Μπροστά (σελ. 2). Διαπραγμάτευση: χρήση του όρου έξι φορές, με προσδιορισμούς σκληρή, περήφανη, «σκληρούς μήνες της διαπραγμάτευσης (σελ.2), «μάχη της διαπραγμάτευσης» (σελ. 5), «περήφανης ελληνικής διαπραγμάτευσης (σελ. 2). Μαχητές: χρήση της λέξης «μάχη» έντεκα φορές.

Με τη «μικρή Ελλάδα» στον ρόλο του Δαβίδ, απέναντι στο Γολιάθ των ξένων συμφερόντων. Ευρώπη της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας (σελ. 3). Με «τον φούρναρη της Κω, που μοιράζει ψωμιά στα προσφυγόπουλα» (σελ. 3). «Προοδευτικοί ευρωπαϊστές» (σελ. 4), υπερασπιστές και «διασώστες» της Ευρώπης (σελ. 4). Πολεμάμε ως το τέλος (σελ. 5). Υπέρ των συμφερόντων της κοινωνικής πλειοψηφίας (σχολικούς φύλακες, καθαρίστριες, εκπαιδευτικούς, οφειλέτες, ΕΡΤ...). Αριστερά: που δεν δραπετεύει, δεν αναχωρεί από το πεδίο της μάχης, τολμά να πάρει την ευθύνη της διακυβέρνησης (ο όρος εμφανίζεται πρώτη φορά στη σελ.7 και στη συνέχεια χρησιμοποιείται άλλες πέντε φορές).

Αυτοί

Το παλιό, δημιουργοί του σεναρίου της «αριστερής παρένθεσης», το χθες, η ολιγαρχία, διαπλοκή, η διαφθορά, το παλιό καθεστώς, οι «ένοχοι» για τα μνημόνια. Πίσω, αυτοί που φόρτωσαν το λαό με χρέη και ελλείμματα, χρεοκοπημένο πολιτικό σύστημα, πιο παλιό απ' το παλιό.

Νέα Δημοκρατία του κυρίου Μείμαράκη. Όταν μάλιστα αναφέρεται στην ηγεσία της Νέας Δημοκρατίας χρησιμοποιεί τη φράση «ο κ. Μείμαράκης ή ο κύριος Σαμαράς» παρά το γεγονός ότι ο Βαγγέλης Μείμαράκης έχει διαδεχτεί τον Αντώνη Σαμαρά στην προεδρία του κόμματος. Η αναφορά αυτή γίνεται με στόχο την ταύτιση των δύο ηγετών ώστε να τονιστεί η άποψη της παραμονής του «παλιού» στο κόμμα και της μη ανανέωσής του μέσω της αλλαγής ηγεσίας.

Ακραία νεοφιλελεύθερη δεξιά (σελ.8): προσπάθεια συσπείρωσης της «δημοκρατικής παράταξης».

Με διάθεση εκδίκησης («καιροφυλαχτεί για να επιστρέψει και να εκδικηθεί»). Ντόπια και ξένα συμφέροντα (σελ. 2), ΕΛΚ και Μέρκελ. Ευρώπη λιτότητας και αναληψίας. Με τον «Ούγγρο Πρωθυπουργό που χτίζει φράχτες και μοιράζει σφαίρες» (σελ. 4).

Οι επικριτές της πολιτικής του ΣΥΡΖΑ απέναντι στους πρόσφυγες: Χρυσή Αυγή, Νέα Δημοκρατία, Σταύρος Θεοδωράκης («Όσοι μας εγκαλούσαν ότι φέραμε στην Ελλάδα τους πρόσφυγες, ονομάζοντάς τους μάλιστα ως λαθρομετανάστες, είναι αυτοί που

στρώνουν το χαλί στη Χρυσή Αυγή και στο φασισμό. Και δυστυχώς αυτές οι άθλιες κραυγές δεν έλειψαν ούτε από τη Νέα Δημοκρατία, τόσο επί Σαμαρά όσο και επί Μειμαράκη, αλλά ούτε και από το υποτίθεται νέο και κεντρώο κόμμα του κου Θεοδωράκη» σελ.4).

«Παραδίδονται χωρίς μάχη» (σελ. 5). Μειμαράκης – Σαμαράς: «κατάργησαν συλλογικές διαπραγματεύσεις, θέσπισαν μαζικές απολύσεις» (σελ.6).

Ταυτόσημοι με τη διαφθορά και τη διαπλοκή: Χριστοφοράκος, Siemens, Λαγκάρντ (σελ. 7).

Πρώην σύντροφοι (ΛΑΕ): «Αριστερά που δεν τολμά να πάρει την ευθύνη της διακυβέρνησης» (σελ 8), δραπετεύει αναχωρεί από το πεδίο της μάχης (σελ.7).

Κατασκευή εθνικής ταυτότητας

Ο ΣΥΡΙΖΑ παρουσιάζεται ως «επιλογή σθεναρής υπεράσπισης των δικαιών του λαού και της πατρίδας». Η λέξη «πατρίδα» μάλιστα αναφέρεται τέσσερις φορές, από τις οποίες τις δύο σε σύνδεση-ταύτιση με το «λαό»: «για τα συμφέροντα του λαού και της πατρίδας», «των δικαιών του λαού και της πατρίδας» (σελ.8).

Στη σελίδα 5 γίνεται χρήση του επιθέτου «αποικιοκρατικό» και του ρήματος «καταργεί», για να παρουσιάσει σαν εθνική επιτυχία τη μη υπαγωγή της συμφωνίας στο αγγλικό δίκαιο, κάτι που θα αποτελούσε «αίσχος» και αποτύπωση «εθνικής υποταγής» (Καταργεί το αποικιοκρατικό αίσχος του αγγλικού Δικαίου και των παραιτήσεων από το κυριαρχικό δικαίωμα των ασυλιών που προστατεύουν την περιουσία του κράτους και της Τράπεζας της Ελλάδας).

Αριστερά: δύναμη «πατριωτικής ευθύνης»

Η εθνική ταυτότητα χτίζεται πάνω στην αντίθεση με τους δανειστές-δυνάστες (βάζουν την Ελλάδα στη μέγγενη...), με τις δυνάμεις της συντήρησης, το ΕΛΚ της κ. Μέρκελ, αλλά και στην αντίθεση με τα ντόπια και ξένα συμφέροντα. Φέρει τα χαρακτηριστικά της υπερηφάνειας, της αγωνιστικότητας για κοινωνική δικαιοσύνη, αλληλεγγύη, προσφορά και ανθρωπισμό αλλά και της ευρωπαϊκότητας. Είναι μία ταυτότητα ευρωπαϊκή στη βάση των αξιών και των δημοκρατικών κεκτημένων.

Ευρεία είναι η χρήση μεταφορών «Ελλάδα – φάρος», «οικονομικός πόλεμος», «χρηματοπιστωτική ασφυξία» και φράσεων πολεμικής ορολογίας: «πεδία μάχης», «στρατόπεδο», να «κερδίσουμε έδαφος»

Γλώσσα της διαπραγμάτευσης

Πιστωτική ασφυξία, κλειστές τράπεζες, grexit, τομές, μεταρρυθμίσεις, αλλαγές, βραχνάς του χρέους, μάχη της διαπραγμάτευσης, συμφωνία, δημοσιονομικός χώρος, δημόσιος χαρακτήρας μικρής ΔΕΗ και ΑΔΜΗΕ, αξιοποίηση και όχι εκποίηση Δημόσιας Περιουσίας. Τρόικα: οι εκπρόσωποι των δανειστών κατά την περίοδο των προηγούμενων κυβερνήσεων (σελ 5).

Εξουσιαστικός Λόγος

Απευθύνεται με τον πλέον άμεσο τρόπο στο ακροατήριο, θέτοντας ευθεία ερωτήματα, απλοϊκά πολλές φορές διατυπωμένα, ώστε να γίνουν αντιληπτά από το σύνολο και στα οποία ερωτήματα η απάντηση («εσύ») εκμαιεύεται σχεδόν αυτόματα: «ποιος θα υπερασπιστεί καλύτερα τα συμφέροντα του των μικρομεσαίων, αυτοαπασχολούμενων, εκπαιδευτικών σχολικών φυλάκων, καθαριστριών, πανεπιστημιακών υπαλλήλων, αστυνομικών, νεολαίας...;» (σελ. 6). Ενώ κατ'αντιπαράθεση ο πολιτικός αντίπαλος ταυτίζεται με συγκεκριμένες φράσεις-σύμβολα οτιδήποτε αρνητικού: Μειμαράκης – Σαμαράς = «απολύσεις», «αφανισμός», «μαύρο», αποκαλούν «άχρηστους» εκπαιδευτικούς, σχολικούς φύλακες, καθαρίστριες, υπαλλήλους πανεπιστημίων, αστυνομικούς» (σελ. 6).

6. ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

6.1. Διαπιστώνονται μετατοπίσεις στη σηματοδότηση του «εμείς» και του «αυτοί»;

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, κατά την παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου, σύμφωνα με τη Θεωρία της Κοινωνικής Ταυτότητας (Brown, 2000) επιδίωξη των ομιλητή-ηγέτη είναι να δημιουργήσει σαφείς διακρίσεις, διαχωριστικές γραμμές, ανάμεσα στο «εμείς» και το «αυτοί», «άλλοι», «αντίπαλοι» προκειμένου να ενισχύσει την ενδοομαδική ομοιογένεια, ή αλλιώς αυτό που ονομάζεται στη γλώσσα της πολιτικής ανάλυσης, την «συσπείρωση» των ψηφοφόρων του. Η ενίσχυση εξάλλου της ομοιογένειας, είναι ανάλογη του βαθμού οριοθέτησης της «ενδοομάδας», της «στεγανοποίησής» της, που επιτυγχάνεται με την ξεκάθαρη διάκριση από όλες τις «εξωομάδες».

6.1.1. Πρώτη περίοδος

Πίνακας 1. Το «εμείς» και το «αυτοί» στις ομιλίες της Α' περιόδου.

ΕΜΕΙΣ		ΑΥΤΟΙ	
ΕΙΜΑΣΤΕ/ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΜΕ:	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΑΣ:	ΕΙΝΑΙ/ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΣ:
Αριστερά, Νεολαία, Λαός, Δημοκρατία, Ελευθερία, «Ξεχασμένη Κοινωνία», Αλληλεγγύη, Εθνική Κυριαρχία, Σύνταγμα, Κατάργηση Μνημονίου, Πολιτισμό, Αλλαγή, Διαχωρισμό Κράτους – Εκκλησίας,	Κοινωνικά ευαίσθητοι, αλληλέγγυοι, ανυπάκουοι, περήφανοι, με διεθνές κύρος, ρεαλιστικό πρόγραμμα	Σαμαράς, Βενιζέλος, Προηγούμενες κυβερνήσεις,, ρατσισμό, εθνικισμό, φοροφυγάδες, καταπάτηση Συντάγματος, ξεπούλημα δημόσιου πλούτου,	Εξοντωτές κοινωνικών ομάδων, κοινωνικά ανάλγητοι, εντεταλμένοι δανειστών εκτελεστές μνημονίων, κοντόφθαλμοι, δέσμιοι συμφερόντων κερδοσκόπων, κακοί διαπραγματευτές,

Επανάσταση ΕΡΤ		«Μαύρο» στην ΕΡΤ	
		Γερμανική ηγεμονία, Τρόικα, Μέρκελ, δανειστές	Κοντόφθαλμοι, ανάληθοι, λάθος πολιτική
		εσωκομματικοί αμφισβητίες (πολιτική ίσων αποστάσεων)	δέσμιοι πολιτικής καθαρότητας (εσωκομματικοί αμφισβητίες)

Στην πρώτη αυτή περίοδο, το «εμείς» παρουσιάζει εσωτερικές αλλαγές, εμπλουτίζεται και εξειδικεύεται καθώς το κόμμα βαδίζει από το 1ο Συνέδριο στη διεκδίκηση της εξουσίας. Παρατηρείται, για παράδειγμα, η σταδιακή επικράτηση του σημαίνοντος «λαός»¹⁶, καθώς άλλες κομβικές αναφορές, όπως η «νεολαία»¹⁷ που αποτέλεσε επίσης προνομιακό πεδίο πολιτικής αντιπαράθεσης της Αριστεράς, υποχωρούν. Κάτι που αποτελεί τομή στη συνάρθρωση του λόγου του ΣΥΡΙΖΑ,

¹⁶ Ο Laclau προτείνει να αντιληφθούμε τον «λαό» ως πολιτική κατηγορία και όχι ως δεδομένο της κοινωνικής δομής. Ως μονάδα ανάλυσης εκλαμβάνει το κοινωνικο-πολιτικό αίτημα και θεωρεί την ενότητα της ομάδας ως αποτέλεσμα μιας συγκέντρωσης κοινωνικών αιτημάτων (Laclau, 2007). Ο ίδιος μάλιστα πίστευε στη διάκριση ανάμεσα στον «λαό» (populus) και την «πλέμπα» (plebs). Όπου ο λαός αποτελεί την ολότητα της κοινωνίας, ενώ η πλέμπα αποτελείται από αυτούς που βρίσκονται στο κατώτερο στρώμα της κοινωνικής πυραμίδας και αποτελεί μια συγκεκριμένη μερικότητα μέσα στην κοινωνία την οποία εκμεταλλεύεται ο λαϊκισμός, παρουσιάζοντάς την ως την ενσάρκωση της ολότητας της κοινωνίας.

¹⁷ Για παράδειγμα, ο Αλέκος Αλαβάνος κατά τη συζήτηση του προϋπολογισμού του 2007 στη Βουλή, σημείωνε χαρακτηριστικά: «Το μοντέλο προϋπολογισμού όλων αυτών των ετών αντιμετωπίζει τη νεολαία ως πρόβλημα. [...] Για τον ΣΥ.ΡΙ.Ζ.Α. η Νεολαία αποτελεί κεντρικόόρο, είναι, για να χρησιμοποιήσω τη δική σας ορολογία, η πιο επικερδής επένδυση. Γιατί είναι αυτή που μπορεί να παίξει στη σημερινή εποχή της τεχνολογίας ηγετικό ρόλο στη χρήση της πληροφορικής, στις καινοτομίες, στην έρευνα, στην παραγωγική ανασυγκρότηση. Για σας η νεολαία αποτελεί μια μεγάλη δημοσιονομική δυσκολία. Για μας είναι πηγή μεγάλου δημοσιονομικού και κοινωνικού πλούτου

καθώς είναι γνωστό ότι η ανανεωτική αριστερά (κομμουνιστογενής ή μη) διατηρούσε, ανέκαθεν στην Ελλάδα, προνομιακές σχέσεις με τα νεανικά και φοιτητικά ακροατήρια (Βούλγαρης, 2002). Η ιδιαίτερη αυτή πρόσβαση στο ακροατήριο αυτό, μαζί με την προνομιακή σύνδεση με θέματα προστασίας περιβάλλοντος και οικολογίας γίνεται εμφανής στην πρώτη ανοικτή ομιλία στο Ιβανώφειο, τον Απρίλιο του 2008 ενώ λίγο αργότερα, αυτή η σφυρηλάτηση δεσμών με ειδικότερα και εντοπισμένα ακροατήρια δίνει τη θέση της σε ένα ευρύτερο «λαϊκό» ακροατήριο. Εξαίρεση αποτελεί η ειδική κατηγορία των καθαριστριών και των εργαζομένων στην ΕΡΤ που παίρνουν, ωστόσο, χαρακτηριστικά συμβόλου του αγώνα ενάντια στον αυταρχισμό και την αυθαιρεσία.

Σταδιακά, ωστόσο, και καθώς το κόμμα αυξάνει την επιρροή του στο εκλογικό σώμα δίπλα στο δημοκρατικό-κοινωνικό προφίλ του κόμματος εμφανίζεται η επισήμανση των χαρακτηριστικών του ρεαλισμού, της σοβαρότητας, του αξιόπιστου προγράμματος διακυβέρνησης και της ικανότητας σύναψης διεθνών συμμαχιών. Έτσι το σημαίνον «κίνημα - κινήματα» («αυτοδιαχειριστικό», «αλληλεγγύης», «κατά των κατασχέσεων») που αποτέλεσε κομβικό σημείο της ρητορικής και της ταυτότητας του κόμματος, υποχωρεί σταδιακά για να δώσει τη θέση του στη γλώσσα της οικονομίας. Η ταυτότητα της κόμματος που είναι «ικανό να κυβερνήσει» ενισχύεται καθώς αυτό αντιπαρατίθεται όχι απλώς με την κυβέρνηση και με τις υπόλοιπες αριστερές δυνάμεις (ΚΚΕ και εσωκομματικοί αντίπαλοι) προκειμένου να αναδείξει μία υπεροχή ρεαλισμού αλλά και –κυρίως– με ευρωπαϊκές ηγεσίες (οι αγορές κάνουν τη δουλειά τους, οι κυβερνήσεις οφείλουν να βρίσκουν λύσεις). Ο ομιλητής, στην πρώτη αυτή περίοδο διεκδικεί τη θετική περιοχή επί των αξόνων του θάρρους, της ανεξαρτησίας, της αλήθειας, της αξιοπρέπειας, της λαϊκότητας, της δημοκρατικότητας και της ελευθερίας, αποδίδοντας αντίστοιχα στον αντίπαλο την αρνητική περιοχή.

6.1.2. Δεύτερη περίοδος

Πίνακας 2. Το «εμείς» και το «αυτοί» στις ομιλίες της Β' περιόδου.

ΕΜΕΙΣ		ΑΥΤΟΙ	
ΕΙΜΑΣΤΕ/ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΜΕ:	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΑΣ:	ΕΙΝΑΙ/ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΣ:
Αριστερά, Λαός (κοινωνική πλειοψηφία), Πρόσφυγες, Ελλάδα, Ευρώπη Εγώ	Θάρρος, ήθος, τόλμη, μαχητικότητα, ρεαλισμός με ουσία, πρόοδος, διαπραγματευτική ικανότητα	Προηγούμενες κυβερνήσεις, ολιγαρχία, οργανωμένα συμφέροντα, καναλάρχες Ακραία, νεοφιλελεύθερη Δεξιά	Υποταγή, φόβος, Ευθυνοφοβία, διαφθορά, παλιό
	Περηφάνια, αποφασιστικότητα	Δανειστές, Μέρκελ, ΕΛΚ, Ορμπάν	Εκβιαστές, ανάλγητοι
		Πρώην σύντροφοι	Απολογητές χαμένων αγώνων

Το πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση και αποκωδικοποίηση των ομιλιών της δεύτερης περιόδου είναι η προσθήκη δίπλα στο «εμείς» του «εγώ», καθώς ο ομιλητής υιοθετεί έναν προσωπικό τόνο σε κάποιες ομιλίες. Παράλληλα, διαπιστώνεται πως στο πλαίσιο του «αυτοί» εντάσσεται πλέον ως αυτόνομο κομμάτι αυτό των «δανειστών, με τους οποίους πλέον η αντιπαράθεση είναι άμεση και δεν διαμεσολαβείται από τις «προηγούμενες κυβερνήσεις», αλλά και των πρώην συντρόφων που ανήκουν στη ΛΑΕ.

Έτσι, οι ισοτοπίες¹⁸ διαρθρώνονται στους κώδικες προκειμένου να δομήσουν το δίπολο: «εμείς» – «εγώ» ≠ «προηγούμενες κυβερνήσεις», «δανειστές», «πρώην σύντροφοι», ως εξής: στον κοινωνικό κώδικα εντοπίζονται όσον αφορά το «εμείς» η

¹⁸ Ισοτοπία κατά τον εμπνευστή του όρου Greimas είναι για παράδειγμα στο επίπεδο της Γλώσσας το «ουσιαστικό» και συγκροτείται από τα «σημήματα» «όραση», «άνθρωπος», «δουλειά» κλπ και «αποτελείται από την επανάληψη οιασδήποτε σημικής κατηγορίας (Λαγόπουλος & Λαγοπούλου, 2016γ:130).

ισοτοπία της «λαϊκότητας» που δηλώνεται με τους όρους «λαός», «κοινωνική πλειοψηφία», ενώ προστίθεται πλέον και μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, αυτή των «προσφύγων» που η υπεράσπισή τους καταγράφηκε ως ηθικό πλεονέκτημα του ΣΥΡΙΖΑ. Στον ίδιο κώδικα το «αυτοί» συγκροτείται από την ισοτοπία της «ολιγαρχίας» και των «οργανωμένων συμφερόντων».

Σημαντικότερο ωστόσο συμπέρασμα αποτελεί η ταύτιση του «εμείς» με τον «λαό» όπως αυτή προκύπτει ήδη από τα τέλη της πρώτης περιόδου (το 2012 έως και δέκα φορές περισσότερο από το 2008, 2009) και καθώς ο ΣΥΡΙΖΑ διεκδικεί με αξιώσεις τη διακυβέρνηση της χώρας. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε αντικείμενο αρνητικών σχολίων, συζητήσεων, δημοσιευμάτων στον τύπο, αλλά και ευρύτερων μελετών που καταλόγισαν στο κόμμα και τον πρόεδρό του λαϊκισμό, υιοθετώντας το αρνητικό περιεχόμενο του όρου. Επιχειρώντας έναν πρώτο ορισμό του λαϊκισμού χρησιμοποιούμε τη θεωρία του Laclau και της Mouffe, σύμφωνα με τους οποίους, ο λαϊκισμός συναρθρώνεται γύρω από δύο βασικά κριτήρια/προϋποθέσεις (Σταυρακάκης, 2004): (α) το στοιχείο της συγκρότησης ενός συλλογικού εμείς, του «λαού», των «μη προνομιούχων», ως *κομβικού σημείου* [nodal point], και (β) την αντιπαράθεση τούτου του «εμείς» με τον πολιτικό του αντίπαλο, το εκάστοτε «μπλοκ εξουσίας» σε μια λογική ανταγωνιστικής συγκρότησης «αλυσίδων ισοδυναμίας» (chains of equivalence) (Laclau, 2010). Η κατασκευή μίας τέτοιας «ισοδυναμίας» ασχέτως αν είναι σκόπιμη ή μη παρατηρείται στα ερευνητικά μας δεδομένα καθώς διάφορες υποκειμενικές ταυτότητες, ατομικές ή συλλογικές (εργαζόμενοι με μπλοκάκια, άνεργοι, συμβασιούχοι, διανοούμενοι, εργαζόμενοι ΕΡΤ) συνδέονται στη βάση της κοινής εναντίωσης με το «κατεστημένο», το «παλιό», το «διεφθαρμένο», το «νεοφιλελεύθερο», «ανάλητο» ΑΛΛΟ, και συνθέτουν την «ξεχασμένη κοινωνία» (1η ομιλία στη Βουλή, 17 Οκτωβρίου 2009). Όπως υποστηρίζει ο Laclau, σχέσεις ισοδυναμίας αναπτύσσονται σε εκείνες τις περιπτώσεις που μια πληθώρα αιτημάτων που απευθύνονται σε μια δημόσια αρχή βιώνουν την απόρριψη, τελικά τη ματαίωση και μέσω αυτής της διαδικασίας έρχονται σε ριζική ρήξη με τον κοινό τους «απέναντι», αντί να αναλώνονται σε τοπικές ή μερικές διενέξεις. Στη συνέχεια η

απόρριψη των αιτημάτων μπορεί να οδηγήσει στην οριζόντια σύνδεση γύρω από έναν κοινό σκοπό και την εκδήλωση αλληλεγγύης αλλά δεν συνεπάγεται την υιοθέτηση από τα επιμέρους υποκείμενα μιας μονολιθικής ταυτότητας. Με άλλα λόγια, η υιοθέτηση του «κοινού σκοπού» δεν καταργεί τις επιμέρους ταυτότητες αλλά τις συμπληρώνει, έτσι ώστε η συνάρθρωση των διαφόρων κοινωνικών υποκειμένων δεν αποκτά εκ των προτέρων κάποιο ηθικο-αξιακό περιεχόμενο καθώς μπορεί να συνδεθεί με μια πληθώρα ιδεολογιών και αντιλήψεων.

Καταλήγοντας θα λέγαμε πως διαπιστώνεται η ανάδυση της έννοιας του «λαϊκισμού» από τη ρητορική ήδη της πρώτης περιόδου και όσο το κόμμα πλησιάζει σε ποσοστά διεκδίκησης της εξουσίας. Ωστόσο ο λαϊκισμός αυτός, σύμφωνα με ιδεολογικούς εμπνευστές του κόμματος¹⁹, όπως ο Laclau, και η Mouffe έχει θετικό πρόσημο καθώς πρόκειται για έναν αριστερό λαϊκισμό, έρχεται ως απάντηση στο δεξιό λαϊκισμό, θέτει ως αντίπαλο τις πολιτικές του νεοφιλελευθερισμού, απευθύνεται στους «μη προνομιούχους», επιδιώκει την αλλαγή του υπάρχοντος κατεστημένου και μπορεί να οδηγήσει στη διεύρυνση της δημοκρατίας και να αντιπαρατεθεί τα φιλελεύθερα καθεστώτα.

Εμφανής εξάλλου στη διαδικασία δόμησης του «εμείς» είναι η «ωρίμανση» του ΣΥΡΙΖΑ. Καθώς η πρωτοφανής οικονομική κρίση μετά το 2009, οδήγησε σε αλλαγή του πολιτικοοικονομικού συγκείμενου, καθώς η φτωχοποίηση ευρέων κοινωνικών ομάδων προκάλεσε ρήξη στις σχέσεις τους με τις δύο παραδοσιακές δυνάμεις της Μεταπολίτευσης, οδήγησε το εκλογικό σώμα σε φάση δομικής «εξάρθρωσης»²⁰

---

¹⁹ Στις 9 Φεβρουαρίου του 2015 η βρετανική εφημερίδα Guardian δημοσίευσε άρθρο με τίτλο «Γιατί ο Ερνέστο Λακλάου είναι ο πνευματικός ταγός του ΣΥΡΙΖΑ και των Podemos» όπου αναφέρει μεταξύ άλλων: «Η νίκη του ΣΥΡΙΖΑ στην Ελλάδα, έχει οδηγηθεί άμεσα από τις ιδέες του Laclau και μια ομάδα του πανεπιστημίου του Essex που περιλαμβάνει μεταξύ των αποφοίτων της έναν υπουργό του ΣΥΡΙΖΑ, τον Γιάννη Βαρουφάκη. Ο ΣΥΡΙΖΑ διαμόρφωσε τον πολιτικό συνασπισμό του ακριβώς με τον τρόπο που προβλέπει ο Laclau το 2005 στο βιβλίο του Περί Λαϊκότητας». Ο ίδιος ο Laclau επίσης, είχε αναφέρει σε συνέντευξή του στην «Αυγή» στις 10 Νοεμβρίου του 2013: «θεωρώ ότι ο ΣΥΡΙΖΑ έχει σημειώσει τη μεγαλύτερη εξέλιξη, συνδυάζοντας την κινηματική διαδικασία των λαϊκών κινητοποιήσεων με τον σχεδιασμό ανοικοδόμησης του κράτους».

²⁰ Κάθε Λόγος, ως κοινωνική κατασκευή, αργά ή γρήγορα, αποτυγχάνει να πραγματώσει τον ουτοπικό του πυρήνα και να καθηλώσει πλήρως το πολιτικό νόημα που συναρθρώνει, έτσι αρχίζει μέσα στο χρόνο να εξαρθρώνεται, να διαλύεται, με αποτέλεσμα να χάνει την ηγεμονική του θέση, η οποία περνά αμέσως σε κάποιον άλλο πολιτικό λόγο (Σταυρακάκης, 1997).

(dislocation) και στην αναζήτηση εναλλακτικών. Την ίδια περίοδο παράλληλα συντελείται η ενοποίηση του συμμαχικού σχήματος και η μετεξέλιξή του σε ένα ενιαίο κόμμα που αναλαμβάνει το ρόλο του εκπροσώπου του πολιτικά «άστεγου» «λαού», την «ευθύνη» του διακυβέρνησης της χώρας όπως αναφέρεται στο πολιτικό του πρόταγμα. Στις ομιλίες ιδιαίτερα της Β' περιόδου η διαδικασία ωρίμανσης γίνεται εμφανής και αποτυπώνεται στην επικοινωνιακή διαχείριση της υπογραφής του τρίτου μνημονίου όπου κυριαρχεί ο όρος «συμβιβασμός» (πέντε φορές χρησιμοποιείται η λέξη κατά την ομιλία στην ψήφιση των προαπαιτούμενων) που συνοδεύεται ωστόσο από τον προσδιορισμό «περήφανη επιλογή».

Στη δόμηση της ταυτότητας του αντιπάλου, ο ΣΥΡΙΖΑ, συνεπής με τις κοινωνικοπολιτικές συγκρούσεις του παρελθόντος, εντάσσει στο «αυτοί» δύο κατηγορίες αντιπάλων: α) τις εγχώριες πολιτικές δυνάμεις που ευθύνονται για τη φτωχοποίηση του λαού και κυρίως τις προηγούμενες κυβερνήσεις ΝΔ και ΠΑΣΟΚ και β) σε ένα ευρύτερο επίπεδο τον «νεοφιλελευθερισμό» που εκπροσωπείται και από τους επιμέρους πολιτικούς του μεταπράτες, Μέρκελ, Σόιμπλε, το ΔΝΤ και βεβαίως την Τρόικα. Η σύγκρουση μάλιστα μεταφέρεται προς αυτό το δεύτερο επίπεδο, όσο ο ΣΥΡΙΖΑ εξελίσσεται σε δύναμη διεκδίκησης της εξουσίας.

Ενισχυμένος σε σχέση με την πρώτη περίοδο είναι ο ηθικός κώδικας, καθώς εντοπίζονται οι ισοτοπίες του θάρρους, της μαχητικότητας, της τόλμης και της δικαιοσύνης στη δόμηση του «εμείς» και αντίστοιχα στη δόμηση του «αυτοί» εμφανίζεται έντονα η ισοτοπία της διαφθοράς με σημαίνοντα όπως «Siemens», «Χριστοφοράκος», κ.λπ. Στον ηθικό κώδικα εντοπίζεται εκ νέου η ισοτοπία των προσφύγων με το versus να φέρει στην άλλη πλευρά του διπόλου ένα επίσης ισχυρότατο σύμβολο, αυτό του ούγγρου πρωθυπουργού.

Στην περίοδο αυτή εντοπίζεται επίσης ο πατριωτικός κώδικας, που πέραν της ισοτοπίας της τοπικότητας, παρουσιάζει την ισοτοπία της ελληνικότητας με χρήση του όρου «Ελλάδα» για το «εμείς» και «ξένα συμφέροντα» για το «αυτοί».

Στον πολιτικό κώδικα, η ισοτοπία της αριστεράς, εμφανίζει τον όρο με τον

προσδιορισμό «για τον λαό», ενώ στο «αυτοί» η ισοτοπία της συντήρησης παίρνει τα χαρακτηριστικά «ακραίας δεξιάς» προκειμένου να παραμένει ισχυρό το versus. Εμφανές επίσης γίνεται το versus με τη χρήση της ισοτοπίας του προγράμματος, όπου το «εμείς» αντιπαρατίθεται στο «αυτοί» μέσα από την ύπαρξη ή απουσία της «ιδιοκτησίας του προγράμματος».

6.2. Εντοπίζεται στροφή σε εντονότερα εθνικιστική-πατριωτική ρητορική;

Στις ομιλίες που αναλύθηκαν στην παρούσα εργασία διερευνάται σε ποιο βαθμό επιχειρείται από τον ομιλητή η κατασκευή εθνικής ταυτότητας, με βάση πάντα την αρχή της αντίθεσης με τον «ξένο», τον «εχθρό», την απειλή ή έστω τον «διαφορετικό», ποια χαρακτηριστικά αποδίδονται στο εθνικό «εμείς» και ποια στο εθνικό «αυτοί», και αν υπάρχει κάποια κλιμάκωση στη ρητορική της διαμόρφωσης της διαφοράς.

Λέξεις-κλειδιά στον χρονικό άξονα:

- Απρίλιος 2008 (πρώτη ανοικτή): αντι-εθνικισμός, αντι-ρατσισμός, αντι-συντηρητισμός, αντι-αμερικανισμός
- Οκτώβριος 2009 (Βουλή): εθνικός πλούτος, ξεπούλημα
- Ιούλιος 2013 (1ο Συνέδριο): αριστεροί πατριώτες, Θερμοπύλες Δημοκρατίας, νεύματα της Μέρκελ, ταπεινωτικές ασκήσεις Τρόικας, Ελλάδα του πολιτισμού
- Νοέμβριος 2013 (Βουλή, πρόταση δυσπιστίας): Τρόικα, ανάγκη σωτηρίας τρωθείσας εικόνας της χώρας, φωνή της πατρίδας φιμώθηκε
- Σεπτέμβριος 2014 (Βελλίδειο): Ελλάδα: υπάκουος μαθητής, τελευταίος τροχός της αμάξης, παρακολουθητής εξελίξεων, γραμματοκομιστής γερμανικών συμφερόντων
- Οκτώβριος 2014 (Κ.Ε.): ανίκανη Ε.Ε., Μέρκελ, ανάγκη σωτηρίας της χώρας

Αντίστοιχα, στη β' περίοδο οι λέξεις-κλειδιά που αφορούν τη ρητορική κατασκευής εθνικής ταυτότητας εμφανίζουν την πατρίδα συνώνυμη με τον λαό, με χαρακτηριστικότερη την ομιλία στις προγραμματικές δηλώσεις όπου η λέξη λαός με τα παράγωγά της εμφανίζεται 54 φορές. Στην ίδια περίοδο η Ελλάδα ως όρος

χρησιμοποιείται ευρέως (80 φορές στην ίδια ομιλία) και φέρει χαρακτηριστικά «διασώστη» της Ευρώπης και των ιδανικών της (αλληλεγγύη στους πρόσφυγες, δημοκρατία).

Πίνακας 3: Η κατασκευή της “πατρίδας” και του “εχθρού”.

ΠΑΤΡΙΔΑ		ΕΧΘΡΟΣ	
Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ:	Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ:	Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ:
Χώρα πολιτισμού, Υπάκουος μαθητής Γραμματοκομιστής Ταπεινωμένη Φιμωμένη	Δαβίδ εναντίον Γολιάθ Περήφανος λαός Υπερασπιστής της Ευρώπης και των αξιών της (αλληλεγγύη, δημοκρατία, πολιτισμός) ΣΥΡΙΖΑ: δύναμη πατριωτικής ευθύνης	Μέρκελ Γερμανικά συμφέροντα Ε.Ε. υπό γερμανική ηγεμονία Απειλή δημόσιου πλούτου	Σόιμπλε, συντηρητισμός, Πολιτικοί «κλειστών συνόρων» πρώην σύντροφοι ΛΑΕ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε και την απόπειρα κωδικοποίησης προκύπτει ότι η εθνική ταυτότητα όπως αυτή χτίζεται στην πρώτη περίοδο φέρει χαρακτηριστικά χαμένης εθνικής υπερηφάνειας (χαμένη *jouissance*) και αξιοπρέπειας και εμφανίζει

κλιμάκωση σε περιόδους ιδιαίτερης πολιτικής έντασης και όταν ο ΣΥΡΙΖΑ αποκτά υψηλά ποσοστά και καθίσταται αξιωματική αντιπολίτευση. Παράλληλα μια ενδοχρονική διαφοροποίηση είναι εμφανής και συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με το ακροατήριο. Έτσι η ρητορική της ανοικτής ομιλίας στο Βελλίδειο, η οποία μεταδίδεται ζωντανά και από την τηλεόραση εμφανίζει σαφώς οξύτερη ρητορική στο θέμα της πατρίδας από ότι αυτή ένα μήνα μετά, στην Κεντρική Επιτροπή.

Διαπιστώσεις

Η διαφοροποίηση μεταξύ πρώτης και δεύτερης περιόδου, αλλά και στο εσωτερικό της πρώτης περιόδου όσον αφορά τη ρητορική κατασκευής εθνικής ταυτότητας είναι εμφανής. Στη δεύτερη περίοδο διαπιστώνεται στο σταδιακό χτίσιμο ενός πλήρους αφηγήματος που περιλαμβάνει εθνικούς μύθους, κομμάτια της παράδοσης, ευρεία χρήση εργαλείων ρητορικής και στερεοτύπων. Παράλληλα ευρύτερη είναι η χρήση επιθέτων, παράγωγων του «έθνους». Για παράδειγμα ενώ στην ομιλία στο Ιβανώφειο το «έθνος» εμφανίζεται μόνο ως πρώτο συνθετικό για να δηλωθεί η απόλυτη αντίθεση με τον εθνικισμό, στην ομιλία στο Βελλίδειο Συνεδριακό τον Σεπτέμβριο του 2014 εμφανίζεται περίπου δέκα φορές με τη μορφή του παράγωγου «εθνικός, -ή για να προσδιορίσει το «συμφέρον», το «σχέδιο ανάκτησης της εργασίας», τη «στρατηγική», την «κοινωνική συμφωνία» την «επιβίωση». Ξεχωριστή θέση στην κατασκευή εθνικής ταυτότητας έχει η ομιλία πριν από το δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2015. Η εθνική ταυτότητα χτίζεται στην αντιπαράθεση με σχέδια διάλυσης της Ευρώπης, σε αντιπαράθεση με τον Γερμανό υπουργό οικονομικών. Η εθνική ταυτίζεται με τη λαϊκή ταυτότητα που φέρει χαρακτηριστικά βγαλμένα από την «μυθολογία» της ελληνικής ιστορίας (ΟΧΙ του Μεταξά, αρπαγή της Ευρώπης,), στερεότυπα και στίχους του Διονύσιου Σολωμού αλλά και του Γιάννη Ρίτσου, όπου ο λαός παράλληλα με την ελευθερία αγωνίζεται και για τη δημοκρατία. Επισημαίνεται επίσης πως μετά την υπογραφή του τρίτου μνημονίου και την αποχώρηση της ΛΑΕ, η χρήση των λέξεων Ελλάδα – ελληνικός είναι σαφώς ευρύτερη, μαζί με τη χρήση του όρου πατρίδα. Ξεχωρίζει επίσης η χρήση του μοντέλου Δαβίδ – Γολιάθ, μεταφοράς ευρύτατα διαδεδομένης στην ελληνική θρησκευτική παράδοση προκειμένου να αποδοθεί ο

άνισος αγώνας της Ελλάδας και της ελληνικής κυβέρνησης συνεκδοχικά, με την ηγεμονία της Ευρώπης. Γίνεται επίσης λόγος για εθνική στρατηγική ενώ στον νέο εχθρό (ΛΑΕ) αποδίδονται χαρακτηριστικά εθνικού μειοδότη (απόδραση, αναδίπλωση, κλπ.).

Αξίζει ωστόσο να επισημανθεί πως οι αναφορές με τον προσδιορισμό «εθνικός –ή» δεν γίνονται με όρους αποκλεισμού του «άλλου», του «ξένου» ή του «μη ελληνικού». Αντίθετα, η προάσπιση των προσφύγων και των μεταναστών ήταν ανέκαθεν ψηλά στη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ και παρέμεινε και μετά την 25η Ιανουαρίου. Επομένως, η χρήση αυτών των όρων δεν αποτελούν πειστήρια «εθνικισμού» ή «εθνολαϊκισμού» του ΣΥΡΙΖΑ και δεν παρουσιάζει σημεία ταύτισης με το ρεύμα του ολοκληρωτικού εθνικισμού που «διακηρύσσει την κυριαρχία του άλογου στοιχείου και του συναισθήματος, την περιφρόνηση της φιλελεύθερης δημοκρατίας και την προσδοκία της βίαιης ανατροπής της κατεστημένης τάξης πραγμάτων από έναν αρχηγό-λυτρωτή, που θα συνοψίζει τις αρετές της φυλής (Θεοδωρίδης, Π.: 75)», καθώς η δημοκρατία και η υπεράσπιση των ασθενεστέρων κοινωνικοοικονομικά τάξεων παραμένει το κυρίαρχο πρόταγμα σε όλη τη διάρκεια που εξετάστηκε²¹. Αντίθετα, στη ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ ο «εθνικός» έχει τη σημασία του «λαϊκός»²², «ευρωπαϊκός» και πατριωτικός²³. Η «ευρωπαϊκή» ταυτότητα επίσης μετατοπίζεται προς την «λαϊκή» της εκδοχή, καθώς γίνεται επίκληση μίας «Ευρώπης των λαών» που βρίσκεται «απέναντι»

---

²¹ Όπως εξάλλου παρατηρεί ο E. Kedourie οι φιλελεύθεροι μετρούν την πολιτική πρόοδο με την ελαχιστοποίηση των κοινωνικών και πολιτικών προνομίων και για τους σοσιαλιστές ο θεμέλιος λίθος της προόδου είναι η μείωση της οικονομικής ανισότητας. Για τους εθνικιστές, τέτοιοι σκοποί είναι ευκαιριακοί και δευτερεύοντες. Ο δικός τους σκοπός είναι η εθνική αυτοδιάθεση και η διαρκής πληρότητα, στην οποία φθάνει ο άνθρωπος ως μέλος ενός κυρίαρχου έθνους» (Θεοδωρίδης, Π. 2004β).

²² Μετά το 1974 η αντιπαράθεση μεταξύ «εαυτού» και «ξένου» υφίσταται διαφοροποιήσεις και στο κέντρο του πολιτικού λόγου της αριστεράς βρίσκεται η συνάρθρωση του αντιιμπεριαλιστικού αιτήματος με το κοινωνικό ζήτημα, του εθνικού με το λαϊκό. Οι αρνητικοί πόλοι είναι οι ΗΠΑ, το NATO και η ΕΟΚ (μετέπειτα Ε.Ε.) και η Τουρκία, ενώ στην αριστερή ρητορική η διακυβέρνηση της Δεξιάς θεωρείται πως έθεσε σε κίνδυνο την «εθνική ανεξαρτησία» την «εδαφική ακεραιότητα» και την «ελληνική ταυτότητα» της χώρας (Μοσχονάς, 1994:196).

²³ Λόγω της ιστορικής πολυσημίας του εθνικισμού, αλλά και της πολυσημίας της εθνικιστικής ιδεολογίας, συχνά συγχέεται με την πατριωτισμό για να υποδηλώσει τη βαθιά αγάπη προς την πατρίδα, την προστασία έναντι της ξενικής περικύκλωσης, την επιθυμία εθνικής ενότητας, την προστασία της εθνικής κουλτούρας και των παραδόσεων και την υποταγή των ατομικών συμφερόντων στα συμφέροντα του συνόλου.

από την Ευρώπη του νεοφιλελευθερισμού, των πολιτικών λιτότητας και της επιτροπείας (στο πλαίσιο αυτό και η υποψηφιότητα του Αλέξη Τσίπρα για την προεδρία της Κομισιόν). Με τον τρόπο αυτό η αρχική αντιευρωπαϊκή ρητορική του Αλέξη Τσίπρα²⁴ μετεξελίχθηκε σε αντι-ευρωσυντηρητική, αντι-ευρωσκεπτικιστική και έντονα λαϊκή.

6.3. Εντοπίζονται μετατοπίσεις στη δόμηση εξουσιαστικού-ηγεμονικού Λόγου;

Επιχειρώντας να απαντήσουμε στο ερώτημα, κατά πόσο ο Λόγος του Αλέξη Τσίπρα γίνεται περισσότερο, λιγότερο ή παραμένει το ίδιο «εξουσιαστικός» ή «ηγεμονικός», καθώς από αρχηγός μικρού κόμματος, γίνεται πρόεδρος του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης και στη συνέχεια πρωθυπουργός, οφείλουμε να απαντήσουμε στον ορισμό του ερωτήματος διασαφηνίζοντας τον βασικό όρο.

Για την όρο «ηγεμονία» υιοθετείται η θεωρία του Fairclough, ο οποίος υποστηρίζει πως η ηγεμονία δεν είναι μόνο κυριαρχία, αλλά διαδικασία διαπραγματεύσεως, μέσα από την οποία αναδύεται μία κοινή αντίληψη για το νόημα (Fairclough 1992). Σύμφωνα με τον ίδιο, η έννοια της ηγεμονίας μας παρέχει τα αναγκαία εννοιολογικά εφόδια για να αναλύσουμε τη συνύφανση των ρηματικών πρακτικών με ευρύτερες κοινωνικές πρακτικές που διέπονται από σχέσεις εξουσίας (Phillips & Jorgensen, 2009).

Υιοθετώντας ως εργαλείο τη γραμματική, επιχειρήσαμε να αναλύσουμε την εξέλιξη της τροπικότητας²⁵ των ομιλιών. Για παράδειγμα η φράση «ο οξύς ήχος προσβάλλει την ακοή» έχει αντικειμενική, κατηγορική τροπικότητα, σε αντίθεση με τη φράση «ο

---

²⁴ Ο αντιευρωπαϊσμός στην Ελλάδα πάτησε αρχικά στην παράδοση του «αντιδυτικισμού», που αποτελεί μετεξέλιξη του αντιλατινισμού και του αντιφραγκισμού των βυζαντινών χρόνων. Μετά το 1981 μάλιστα, με την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ ο αντιδυτικισμός αυτός ως φοβία για την εισβολή του ευρωπαϊκού πνεύματος συγκρούστηκε με τον οικονομικό ωφελμισμό (Δεμερτζής, 1994β:63)

²⁵ Οι αναλύσεις της τροπικότητας, εξετάζουν την οικειότητα ή την ιδιαίτερη σύνδεση του ομιλητή με τη φράση που διατύπωσε. Για παράδειγμα οι φράσεις «κάνει ζέστη», «ίσως κάνει λίγη ζέστη» ή «μου φαίνεται πως κάνει λίγη ζέστη» είναι διαφορετικοί τρόποι έκφρασης μιας διαπίστωσης σχετικά με τη θερμοκρασία, που δεν είναι «αθώου» όσον αφορά τη ρηματική κατασκευή της γνώσης αλλά και των ίδιων των κοινωνικών σχέσεων (Phillips & Jorgensen, 2009β:155).

οξύς ήχος μπορεί να προσβάλει την ακοή» που έχει τροπικότητα μετριασμού αλλά και τη φράση «ο οξύς ήχος νομίζω ότι προσβάλει την ακοή» που είναι μια υποκειμενική τροπικότητα. Η ανάλυση της τροπικότητας επί των κειμένων των ομιλιών χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο, καθώς σύμφωνα με τη θεωρία της ΚΑΛ η χρήση κατηγορικών, αντικειμενικών τροπικοτήτων στον πολιτικό λόγο, εκφράζει την εξουσία και την ενισχύει περαιτέρω .

Για την ανάλυση της τροπικότητας χρησιμοποιήθηκε επίσης ως κριτήριο η χρήση των εγκλίσεων (οριστική, υποτακτική, προστακτική). Ενώ προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός αλλαγής εξετάζεται παράλληλα ο κυρίαρχος στόχος της ομιλίας, όσον αφορά τη σχέση με την εξουσία (κριτική στάση, προσδοκία κατάληψης, διατήρησης, κλπ.), αλλά και ο άμεσος δέκτης.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Κόμμα

Στις ομιλίες της πρώτης περιόδου και στο τμήμα που ο ομιλητής απευθύνεται στο άμεσο ακροατήριο, στη μεν ομιλία στην Κ.Ε.(10.2014), όπου το ακροατήριο είναι πιο περιορισμένο χρησιμοποιείται ευρέως η υποτακτική και το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο (να είμαστε σοβαροί, να ανοίξουμε το κόμμα...), ενώ κατά το 1^ο Συνέδριο (7.2013) παράλληλα με την ευρεία επίσης χρήση της υποτακτικής, διαπιστώνεται μία ισχυρή διαρρηματικότητα με τη χρήση ασύνταχτου σχήματος διαφημιστικού ή συνθηματικού λόγου, χωρίς τη χρήση ρήματος (ένα μέλος μία ψήφος, όχι προνόμια όχι αποκλεισμοί).

Το ευρύτερο επίσης ακροατήριο, ισχυροποιεί το ρόλο του ηγέτη, που προβαίνει σε χρήση έντονα κατηγορηματικής τροπικότητας με τη χρήση του ρήματος «πρέπει» αλλά και χρήση προστακτική έγκλισης («ακούστε»).

Στόχος: κοινός στις δύο κομματικές ομιλίες της περιόδου, η καθιέρωση της ηγεμονίας του ΣΥΡΙΖΑ στον αριστερό χώρο.

Βουλή

Στην παρθενική ομιλία στη Βουλή, εντοπίζεται ευρεία χρήση ερώτησης αντί της καταγγελίας, υποκειμενική τροπικότητα («εμείς πιστεύουμε ότι είναι ώριμες οι

συνθήκες για διαχωρισμό Κράτους – Εκκλησίας»), τροπικότητα «αδείας» («επιτρέψτε μου να σας πω») και ο στόχος της ομιλίας ξεκαθαρίζεται πως είναι ο έλεγχος της εξουσίας.

Μεγάλη είναι η διαφοροποίηση που παρατηρείται στη δεύτερη ομιλία της ίδιας κατηγορίας, τέσσερα χρόνια μετά κατά την συζήτηση της πρότασης δυσπιστίας: Ο Αλέξης Τσίπρας χρησιμοποιεί πολύ περισσότερο την υποτακτική δευτέρου πληθυντικού προσώπου απευθυνόμενος μάλιστα στο σώμα των βουλευτών, αλλά και την προστακτική έγκλιση («κοιτάξτε με»).

Χρησιμοποιεί επίσης και το πρώτο ενικό πρόσωπο αλλά και τον πληθυντικό ευγενείας για να απευθυνθεί στον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης με διάθεση ελέγχου αλλά και απειλής.

Ανοικτές συγκεντρώσεις

Στην ομιλία στο Ιβανώφειο, αμέσως μετά την εκλογή του στην προεδρία του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ, παρατηρείται η χρήση σχεδόν αποκλειστικά της οριστικής έγκλισης, προκειμένου να διατυπωθούν διαπιστώσεις, γεγονότα, μία πραγματικότητα που αφορά το κόμμα και την κοινωνία.

Ο στόχος επίσης είναι σαφώς διατυπωμένος και είναι η διασαφήνιση του στίγματος του κόμματος, η συγκρότηση ενός κοινωνικού μετώπου, η ανατροπή του δικομματισμού, εκφρασμένο μάλιστα με τον απλό, σχεδόν «παιχνιδιάρικο» τρόπο: «να τους χαλάσουμε τα σχέδια». Η χρήση της συγκεκριμένης έκφρασης ωστόσο χρήζει περαιτέρω ανάλυσης. Πρώτον, για τον λόγο ότι αποτελεί μία έκφραση που χρησιμοποιεί συχνά από το ΚΚΕ (ιστοσελίδα “Βαθύ κόκκινο” <https://tsakgiorgis.blogspot.gr/> 2010/02/blog-post_9186.html, ιστοσελίδα “Ριζοσπάστη <http://www.rizospastis.gr/story.do?id=8591603>) . Ωστόσο, παρότι είναι δανεισμένη από το ΚΚΕ εκλαμβάνεται διαφορετικά, καθώς το κόμμα της παραδοσιακής Αριστεράς χρησιμοποιεί ακόμα και σήμερα σε κάποιο βαθμό την “ξύλινη γλώσσα” της παραδοσιακής Αριστεράς, με συγκεκριμένο λεξιλόγιο (π.χ. στρουχτούρα, κοπερατίβα, προβοκάτσια, Οχτώβρης) προκειμένου να υιοθετήσει μια πολιτική τοποθέτηση (Καλιόρης, 1991). Με την συγκεκριμένη έκφραση ο Αλέξης Τσίπρας

από τη μία “κλείνει το μάτι” στους οπαδούς του ΚΚΕ “δανειζόμενος” ένα εκφραστικό του εργαλείο, ενώ παράλληλα, χρησιμοποιώντας το με έναν διαφορετικό περισσότερο “παιχνιδιάρικο” τρόπο σε διαφορετικό γλωσσικό περιβάλλον, ενταγμένο σε μια γλώσσα περισσότερο καθημερινότητας, καταδεικνύει μία διάθεση διαλόγου με νεαρές ηλικίες και “φρέσκιες”, ανατρεπτικές αντιλήψεις και κινήματα. Στόχος του παράλληλα να παρακινήσει, να εμπυρώσει, να πείσει το ακροατήριο ότι μπορεί όντως να “χαλάσει τα σχέδια” των διοικούντων. Το “παιχνιδιάρικο” ύφος συνδέεται και με το γεγονός ότι πρόκειται για την πρώτη ανοικτή ομιλία του νεοεκλεγέντος στην προεδρία του ΣΥΝΑΠΙΣΜΟΥ Αλέξη Τσίπρα, ο οποίος ενέταξε από την πρώτη στιγμή στη ρητορική του το νεαρό της ηλικίας του, προκειμένου να εμφανιστεί ως το “παιδί που μπορεί να αναστατώσει τον κόσμο”

Μεγάλες είναι οι διαφορές μεταξύ της ομιλίας αυτής και της δεύτερης ανοικτής ομιλίας της πρώτης περιόδου, που πραγματοποιήθηκε στο Βελλίδειο συνεδριακό κέντρο, τεσσεράμισι μήνες πριν από την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση: το ακροατήριο δεν είναι οι «σύντροφοι» και «συντρόφισσες» αλλά ο «ελληνικός λαός», η τροπικότητα είναι σαφέστατα κατηγορηματική και αντικειμενική, η διαρρηματικότητα είναι ενισχυμένη με πολλά στοιχεία διαφημιστικού-συνθηματικού λόγου, η χρήση του πρώτου ενικού προσώπου επιλέγεται σε δύο σημεία, ενώ εμφανώς έντονη είναι η χρήση γλωσσικών στοιχείων και ρητορικών σχημάτων όπως η ονοματοποίηση, η μεταφορά, η παρήχηση και η επανάληψη. Εμφανής, τέλος, είναι η πολύ μεγαλύτερη έκταση της ομιλίας, που επιβάλλεται από την ένταξή της στην τυπολογία των ομιλιών του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης στη ΔΕΘ.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Κόμμα

Οι διαπιστώσεις στις ομιλίες της δεύτερης περιόδου που απευθύνονται σε κομματικό ακροατήριο, όσον αφορά τον «εξουσιαστικό» λόγο, είναι κοινές και περιλαμβάνουν:

1. Τη χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου για διατύπωση άποψης, περιγραφή δράσης, ανάληψη δέσμευσης, με διπλό υποκείμενο, την κυβέρνηση και το κόμμα (διάχυση ευθύνης, ταύτιση).

2. Υποχρεωτική τροπικότητα –αίσθημα ευθύνης (για καταστάσεις και πράξεις που επιβλήθηκαν έξωθεν για το καλό της χώρας).
3. Επένδυση στο συναίσθημα τόσο του άμεσου κομματικού ακροατηρίου αλλά και του έμμεσου (τηλεθεατών, αναγνωστών, ακροατών) μέσω δημιουργίας συλλογικών ταυτίσεων
4. Κατηγορική τροπικότητα: στην περιγραφή της πραγματικότητας και των δεσμεύσεων
5. Στόχος των δύο ομιλιών είναι η διαχείριση μίας ήττας με όρους αξιοπρέπειας, η επεξήγηση δράσεων και παραλείψεων, η διάχυση της ευθύνης και η επαναβεβαίωση της ηγεμονίας του ομιλητή-προέδρου.

Βουλή

Διαφοροποιήσεις παρουσιάζει ο Λόγος του ηγέτη στις κοινοβουλευτικές ομιλίες της δεύτερης περιόδου που εξετάστηκαν. Υπενθυμίζεται ότι η πρώτη ομιλία αποτελεί το κείμενο των προγραμματικών δηλώσεων μετά τις εκλογές της 25^{ης} Ιανουαρίου ενώ η δεύτερη, το κείμενο της ομιλίας για την ψήφιση των προαπαιτούμενων του τρίτου μνημονίου.

Έτσι στην πρώτη ομιλία κυριαρχεί η οριστική έγκλιση στην περιγραφή της πραγματικότητας και τις δεσμεύσεις, ενώ στη δεύτερη αυτό που κυριαρχεί είναι μια υποχρεωτική τροπικότητα, η χρήση της υποτακτικής που εξαρτάται από το απρόσωπο ρήμα «πρέπει».

Παράλληλα, διαπιστώνεται χρήση πρώτου ενικού προσώπου στη δεύτερη ομιλία, σε φράσεις «ανάληψης ευθύνης» και «ηθικού» ή «συναισθηματικού» περιεχομένου («αισθάνομαι περήφανος», «θλίβομαι», «δεν πρόκειται να εγκαταλείψω»), αλλά και έντονη κατηγορηματική τροπικότητα στα σημεία περιγραφής της πραγματικότητας ως αδήριτης.

Ανοικτές συγκεντρώσεις

Οι σημαντικότερες διαπιστώσεις στις δύο ανοικτές ομιλίες αυτής της περιόδου όσον αφορά τον εξουσιαστικό λόγο, εντοπίζονται στη χρήση του πρώτου ενικού προσώπου αλλά και της υποτακτικής έγκλισης στην πρώτη ομιλία, όπου ο ομιλητής-ηγέτης δίνει

σαφείς οδηγίες στο ακροατήριο ενόψει του δημοψηφίσματος (σας καλώ να ψηφίσετε..., να πάρουμε την τύχη στα χέρια μας).

Δέκτης εξάλλου και των δύο ομιλιών στον οποίο απευθύνεται ο ομιλητής είναι κυρίως ο «ελληνικός λαός».

Με την ευρύτατη χρήση επίσης μεταφορών, συμπαραδηλώσεων, συνθηματικών φράσεων, εκφράσεων «παραχώρησης εξουσίας» (...αποφασιστικότητά μας να δώσουμε το λόγο στο λαό) αλλά και ρημάτων που περιγράφουν ψυχική κατάσταση (π.χ. του ρήματος «γιορτάζουμε»), επιχειρείται η συναισθηματικά φόρτιση και μέσω αυτής η συλλογική ταύτιση του ακροατηρίου.

Στη δεύτερη ομιλία, η χρήση οριστικής επανέρχεται για την περιγραφή της πραγματικότητας ενώ ευρύτατη επίσης είναι η χρήση μεταφορών και φράσεων δανεισμένων από τον λόγο της διαφήμισης-συνθημάτων.

Ξεχωριστή θέση τέλος έχει η προβολή του διλήμματος των εκλογών μέσω ρητορικών ερωτήσεων στις οποίες η απάντηση είναι «εμείς» αλλά και «εγώ».

Διαπιστώσεις

Εξετάζοντας διαχρονικά τις ομιλίες της παρούσας εργασίας προκειμένου να απαντηθεί ο τρόπος που χτίζεται μέσω αυτών το προφίλ του ηγέτη, διαπιστώνεται πως οι αλλαγές που παρατηρούνται δεν συνδέονται με την πάροδο του χρόνου ή τη μείωση της απόστασης από την εκλογική νίκη, αλλά με την συγκεκριμένη χρονική συγκυρία και τον στόχο της εκάστοτε ομιλίας. Μέσα στη χρονική διάρκεια δηλαδή που καλύπτει το σώμα των υπό εξέταση ομιλιών διαπιστώνεται ότι ο εξουσιαστικός Λόγος εμφανίζει κλιμακώσεις και υφέσεις. Αυτές αντιστοιχούν και εξηγούνται από τα γεγονότα με τα οποία συνδέεται η κάθε ομιλία και από το πόσο “ισχυρός” νιώθει ο ίδιος ο ομιλητής πολιτικά, μέσα στο κόμμα του αλλά και στη συνέχεια στη Βουλή. Για παράδειγμα, κατά τις ομιλίες του μετά την εκλογή του στην ηγεσία του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ, ή στην ομιλία που ζητά την ψήφιση των προαπαιτούμενων και το κόμμα έχει χάσει μεγάλο κομμάτι της κοινοβουλευτικής του δύναμης η χρήση της υποτακτικής έγκλισης είναι περισσότερο συχνή από μια οριστική αδιαμφισβήτητης πραγματικότητας, ενώ επιλέγονται τροπικότητες περισσότερο υποκειμενικές και

υποχρεωτικές. Παράλληλα, η υποτακτική χρησιμοποιείται ως δευτερεύουσα βουλευτική ή τελική πρόταση που εξαρτάται από ένα ρήμα ισχυρής βούλησης (ζητώ, καλώ, κλπ.) σε πρώτο πρόσωπο.

Αντίθετα, σε ομιλίες υψηλού στόχου (ανοικτή προεκλογική) ή συνδεδεμένες με εκλογική νίκη (προγραμματικές δηλώσεις), επικρατεί περισσότερο η οριστική, ως έγκλιση περιγραφής μιας αδιαμφισβήτητης πραγματικότητας και επιλέγονται τροπικότητες αντικειμενικές και κατηγορηματικής έκφρασης.

Είναι σημαντικό επίσης να επισημάνουμε πως το προφίλ του ηγέτη χτίζεται σε αντιπαράθεση με τον πολιτικό αντίπαλο, ο οποίος παίρνει διαχρονικά τη μορφή του εσωκομματικού αντιπάλου, του εξω-κομματικού αντιπάλου (π.χ. αντιπαράθεση με τον Ευ. Βενιζέλο), κλιμακώνεται κατά την αντιπαράθεση με την κυβέρνηση (πρόταση δυσπιστίας) και μετατοπίζεται σε ένα πεδίο σχεδόν οικουμενικό, κατά την αντιπαράθεση με τους πολιτικούς εκπροσώπους του νεοφιλελευθερισμού (Τρόικα, Μέρκελ, ΔΝΤ ...). Στο πεδίο αυτό αξίζει να αναφερθεί η ιδιαίτερη και συμβολική σημασία της υποψηφιότητας του Αλέξη Τσίπρα για την προεδρία της Κομισιόν (επιλέχθηκε με ποσοστό 84% από το Κόμμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς, στις 14 Δεκεμβρίου 2013), που είχε ως επικοινωνιακό στόχο να σηματοδοτήσει την προσήλωση του ΣΥΡΙΖΑ στον «εκδημοκρατισμό της Ευρώπης», στην ανάγκη υπεράσπισης της «Ευρώπης των λαών» μέσω της ρήξης με τους υπάρχοντες θεσμούς και της προώθησης μιας άλλης προοπτικής εντός της Ευρώπης.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα συμπεράσματα κάθε περιόδου συγκεντρώνονται και κατηγοριοποιούνται ως εξής:

α) Επί του άξονα «εμείς – αυτοί»: το «εμείς» με την πάροδο του χρόνου και την αύξηση του ποσοστού του κόμματος διευρύνεται για να περιλάβει ευρύτερες πληθυσμιακές ομάδες. Έτσι την αρχική ταύτιση με τη νεολαία και τα κινήματα διαδέχεται αυτή με τον λαό. Μετατόπιση επίσης διαπιστώνεται και στο «αυτοί» από μία αόριστη ομάδα «μεγάλων συμφερόντων», αντιπάλων των φτωχών, εχθρών του περιβάλλοντος στις πολύ πιο συγκεκριμένες αναφορές στις «προηγούμενες

κυβερνήσεις», τους «δανειστές», τα «επιχειρηματικά-εκδοτικά συμφέροντα», την Α. Μέρκελ, τον Β. Σόιμπλε, τον Π. Τόμσεν.

β) Επί του ερωτήματος που αφορά τον λόγο εξουσίας του Αλέξη Τσίπρα, διαπιστώθηκε μέσω της γραμματικής ανάλυσης και του εντοπισμού των τροπικότητων διαφοροποίηση που ακολουθεί την πολιτική εξέλιξη του ομιλητή. Στις ομιλίες δηλαδή μέχρι και το Ιδρυτικό Συνέδριο του ΣΥΡΙΖΑ, δίνεται έμφαση στην κατοχύρωση του ηγεμονικού ρόλου στο κόμμα, με την πρόταση δυσπιστίας τον Νοέμβριο του 2013 γίνεται εμφανής η διαμόρφωση του λόγου του ηγέτη που σκοπεύει στην ανάληψη της κυβέρνησης, ενώ κατά την ομιλία της ψήφισης των προαπαιτούμενων τον Ιούλιο του 2015 η κάμψη της πολιτικής ισχύος βαδίζει παράλληλα με την ύφεση των ηγετικών τόνων.

γ) Στο ερώτημα που αφορά την κατασκευή εθνικής ταυτότητας και τον πατριωτικό-εθνικιστικό η σημαντικότερη διαπίστωση αφορά την ένταξη στο Λόγο του Αλέξη Τσίπρα από το 2012 και μετά λέξεων παραγώγων του «έθνους» σε ευρεία κλίμακα (εθνική ανασυγκρότηση, εθνικό σχέδιο, εθνική επιβίωση), στις οποίες ωστόσο αποδίδεται περιεχόμενο «λαϊκό» με όρους κοινωνικής οργάνωσης. Παράλληλα εμφανής είναι η πρόθεση εθνικής διέγερσης με χρήση μύθων και ρητορικών σχημάτων σε περιόδους έντονης αντιπαλότητας με τον αντίπαλο, εγχώριο και ξένο.

Επίσης διαπιστώθηκε:

- Εμφανής «εποικισμός» του λόγου του Αλέξη Τσίπρα από τη γλώσσα της διαπραγμάτευσης, καθώς αυτή, από το 2010 και μετά επιβάλλεται από την συγκυρία αλλά και ορίζει το πεδίο της πολιτικής αντιπαράθεσης στη χώρα.
- Διεύρυνση της χρήσης ρητορικών σχημάτων (μεταφορές, μετωνυμίες, παρομοιώσεις) και συμπαραδηλώσεων που ακολουθεί την αύξηση του ποσοστού του κόμματος, τη διεύρυνση του ακροατηρίου (και μέσω της τηλεόρασης) του ομιλητή και την αλλαγή στον στόχο του καθώς εξελίσσεται από αρχηγός ενός μικρού κόμματος σε πρόεδρος κόμματος αξιωματικής αντιπολίτευσης και στη

συνέχεια πρωθυπουργός. συνδυάζεται με ευρύτερη χρήση ρητορικών σχημάτων. Τη λειτουργία των μεταφορών και μετωνυμιών συμπληρώνουν οι συμπαραδηλώσεις ενώ παράλληλα ο Λόγος, ανάλογα με τον χρόνο, τον στόχο, το εύρος αλλά και το είδος του ακροατηρίου εμπλουτίζεται με «μύθους» και σύμβολα που λειτουργούν πολλές φορές και ως κομβικά σημεία της ρητορικής του ομιλητή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βούλγαρης, Γ. (2002). *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης, 1974-1990. Σταθερή δημοκρατία σηματοδεδειμένη από τη μεταπολεμική ιστορία*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Δεμερτζής, Ν. (1994). *Εισαγωγή στην ελληνική πολιτική κουλτούρα*. Θεωρητικά και ερευνητικά ζητήματα. Στο Ν. Δεμερτζής (επιμ.), *Η ελληνική πολιτική κουλτούρα σήμερα*, σσ.7-40. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Θεοδωρίδης, Π. (2004) *Οι μεταμορφώσεις της ταυτότητας. Έθνος, Νεωτερικότητα και Εθνικιστικός Λόγος*, Θεσσαλονίκη: ANTIΓONH.
- Καλιόρης, Γ. (1991): *Η Ξύλινη γλώσσα: γλωσσολογικοί, ιστορικοί και ιδεολογικοί προσδιορισμοί του αριστεροκομματικού ιδιώματος* Αθήνα: Αρμός
- Μιχαλοπούλου, Π., Τσάρτας (επιμ.), *Μακεδονία και Βαλκάνια, Ξενοφοβία και Ανάπτυξη*, σσ. 19-47. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Λαγόπουλος, Α.-Φ. & Boklund Λαγοπούλου, Κ. (2016) *ΘΕΩΡΙΑ ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗΣ Η παράδοση του Ferdinand de Saussure*, εκδ. Πατάκη.
- Μοσχονάς, Γ. (1994). «Η διαιρετική τομή Δεξιάς-Αντιδεξιάς στη Μεταπολίτευση (1974-1990)». Στο Ν. Δεμερτζής (επιμ.), *Η ελληνική πολιτική κουλτούρα σήμερα*, Αθήνα: Οδυσσέας.
- Σταυρακάκης, Γ. (1997) *Laclau Ernesto, Για την Επανάσταση της Εποχής μας. Κοινωνική Εξάρθρωση, Ηγεμονία και Ριζοσπαστική Δημοκρατία*, Αθήνα: Νήσος
- (2004), «Αντινομίες του φορμαλισμού: η κατά Laclau θεώρηση του λαϊκισμού και ο ελληνικός θρησκευτικός λαϊκισμός», *Επιστήμη και Κοινωνία*, τχ. 12, σσ. 149-172.
- (2012): «Η λακανική Αριστερά». Στο Α. Κιουπκιολής (μτφρ.) *Ψυχανάλυση Θεωρία Πολιτική*. Αθήνα: Σαββάλας
- Anderson, B. (1991) *Imagined communities, Reflection on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso
- Barthes, R. (1977) *ΜΥΘΟΛΟΓΙΕΣ – ΜΑΘΗΜΑ* μτφρ. Καίτη Χατζηδήμου,

- Ιουλιέτα Ράλλη. Αθήνα: Κέδρος-Ράππα.
- Brewer, M.B., & Brown, R.J. (1998). Intergroup relations. In D.T. Gilbert, S.T. Fiske & G. Lindzey (Eds), *The Handbook of Social Psychology* (4th ed.) (Vol. II, pp.554-594). New York: McGraw-Hill.
- Brown, R. (2000). *Social Identity Theory: Past achievements, current problems and future challenges*. *European Journal of Social Psychology*, 30, pp.745-778
- Bourdieu, P (2008) *Γλώσσα και Συμβολική Εξουσία*, Μτφρ. Νίκη Καψαμπέλη
Αθήνα: ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ
- Campbell, D. (1998) *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- van Dijk, T. (1993) *Discourse and Elite Racism*. London: Sage
- Eco, U. (1972) [1968] *La structure absente: Introduction à la recherche sémiotique* Μτφρ. U. Esposito-Torrigiani. Γαλλία: Mercure de France
- (1973) «Il linguaggio politico». In Beccaria, G.L. (Ed.), *I linguaggi settoriali in Italia*, pp.91-105. Milano: Bompiani.
- Fairclough, N. (1993) «Critical Discourse Analysis and the Marketization of Public Discourse: The Universities». *Discourse and Society*, 4, pp.133-168.
- (1995) *Critical discourse analysis. The critical study of language*. Essex: Longman
- Fiske, J. & Hartley, J. (1978). *Reading Television*. London: Methuen, 37.
- Freud, S. (1994) *Ψυχολογία των μαζών και ανάλυση του εγώ*, μτφρ. Κ. Τρικεριώτη, επιμ. Θ. Λίποβατς, Αθήνα: Επίκουρος.
- Jakobson, R. (1963) *Essais de linguistique générale*. Nicolas Ruwet (μτφρ.)
Παρίσι: Minuit.
- Laclau, E. (2007) *On Populist Reason*, London: Verso.
- Laclau, E & Mouffe, Ch. (2001), *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, Λονδίνο: Verso.
- Mouffe, Ch. (2010) *Επί του πολιτικού*, μτφρ. Α. Κιουπκιολής, Αθήνα: Εκκρεμές.
- Nörth, W. (1990). *Handbook of Semiotics*. Bloomington, IN: Indiana University Press.

- Norval, A. (2000) «Trajectories of Future Research in Discourse Theory», στο Howarth, D., Norval, A. & Stavrakakis, Y. (επιμ.) *Discourse Theory and Political Analysis*, Manchester: Manchester University Press.
- Phillips, L. & Jorgensen, M.W. (2009) *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και μέθοδος*, μτφρ. Α. Κιουπκιολής, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987) *Discourse and Social Psychology*, Λονδίνο: Sage [ελληνική έκδοση: (2009) *Λόγος και κοινωνική ψυχολογία*, μτφρ. Έφη Αυγήτα και Ανδρέας Τσονίδης, επιμ. Νίκος Μποζατζής. Αθήνα: Μεταίχμιο].
- Smith, P. (2006): *ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ Μία εισαγωγή* Μτφρ. Θανάσης Κατσοκερός Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ
- Žižek, S. (2002) *Μίλησε κανείς για ολοκληρωτισμό;*, μτφρ. Β. Ιακώβου, πρόλ.-επιμ. Γ. Σταυρακάκης, Αθήνα: Scripta.
- (2006) *Το υψηλό αντικείμενο της ιδεολογίας*, μτφρ. Β. Ιακώβου, Αθήνα: Scripta.
- Wodak, R. (2001β). «What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments». In Wodak, R. and Meyer, M. (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis* pp.1-13. London: Sage.
- (2001β). «The Discourse-historical approach». In Wodak, R. and Meyer, M. (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis* pp.63-94. London: Sage.
- Wodak, R., de Cilia, R., Reisigl, M. and Liebhart, K. (2003). *The Discursive Construction of National Identity.*, Edinburgh: Edinburgh University Press.

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

- Σταυρακάκης, Γ. Ε. *ΛΑΚΛΑΟΥ: Ο ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΣ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ, ΤΟΥ ΛΑΪΚΙΣΜΟΥ & ΤΗΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ-2*
<https://enthemata.wordpress.com/2014/04/19/stavr/> (πρόσβαση 20-5-2017)
- Ανάλυση Πολιτικού Λόγου Ενότητα 6η: *Η θεωρία του λόγου των Laclau και Mouffe* <https://opencourses.auth.gr/modules/units/?course=OCRS139&id=1566>
- Ανάλυση Πολιτικού Λόγου Ενότητα 10η: *Εθνική ταυτότητα: λόγος και πάθος*

<https://opencourses.auth.gr/modules/units/?course=OCRS139&id=1570>

Χρυσολωράς Ν. *Ο αναγκαίος λαϊκισμός*: Συνέντευξη του Ερνέστο Λακλάου, εφ. *Εποχή* Ιούνιος 20008. *Σύγχρονα θέματα*, τεύχος 110 Ιούλιος –Σεπτέμβριος 2010: 80 – 83 http://democritics.net/anti-pop/images/pdf/____laclau____2010.pdf (πρόσβαση 10-5-2017)

Chandler, Daniel (1994). *Σημειωτική για αρχάριους*. Μαρία Κωνσταντοπούλου, μτφ. Ανάρτηση στον ιστότοπο του Π.Μ.Σ. Πολιτισμικές Σπουδές: Σημειωτική και Επικοινωνία, Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, http://semiotics.nured.uowom.gr/wp-content/uploads/2013/05/ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ_ΓΙΑ_ΑΡΧΑΡΙΟΥΣ.pdf
<http://www.ellopos.gr/semiotics/sem06.asp>

Hancox D. *Why Ernesto Laclau is the intellectual figurehead for Syriza and Podemos* Guardian
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/09/ernesto-laclau-intellectual-figurehead-syriza-podemos> (πρόσβαση 16-4-2017).

Huckin, T.N. (1997) *Critical discourse analysis*. In Miller T. (Ed.), *Functional approaches to written text*.
web4.uwindsor.ca/users/w/winter/40.../cda.howto.doc (πρόσβαση 22-02-2017)

Kitis, E and Milapides, M. (1997). *Read it and believe it: How metaphor constructs ideology in news discourse*. *Journal of Pragmatics*, 28(5), 557-590
Διαθέσιμο στο διαδίκτυο
http://ekitis.webpages.auth.gr/wpcontent/uploads/2014/12/Kitis_Milap97-libre.pdf (πρόσβαση 29-3-2017)

Theresa Catalano: *Barack Obama: A semiotic analysis of his Philadelphia speech*
<http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1015&context=comstudiespapers> (πρόσβαση 19-1-2017)

Tesnière, L *Les Éléments de syntaxe structurale*
http://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_1969_num_1_1_5395

Αλέκος Αλαβάνος «Βασικά αποσπάσματα από την ομιλία του προέδρου της ΚΟ του Συνασπισμού της Ριζοσπαστικής Αριστεράς κατά τη συζήτηση του προϋπολογισμού στη Βουλή», 21 Δεκεμβρίου 2006,

<http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=4453>.